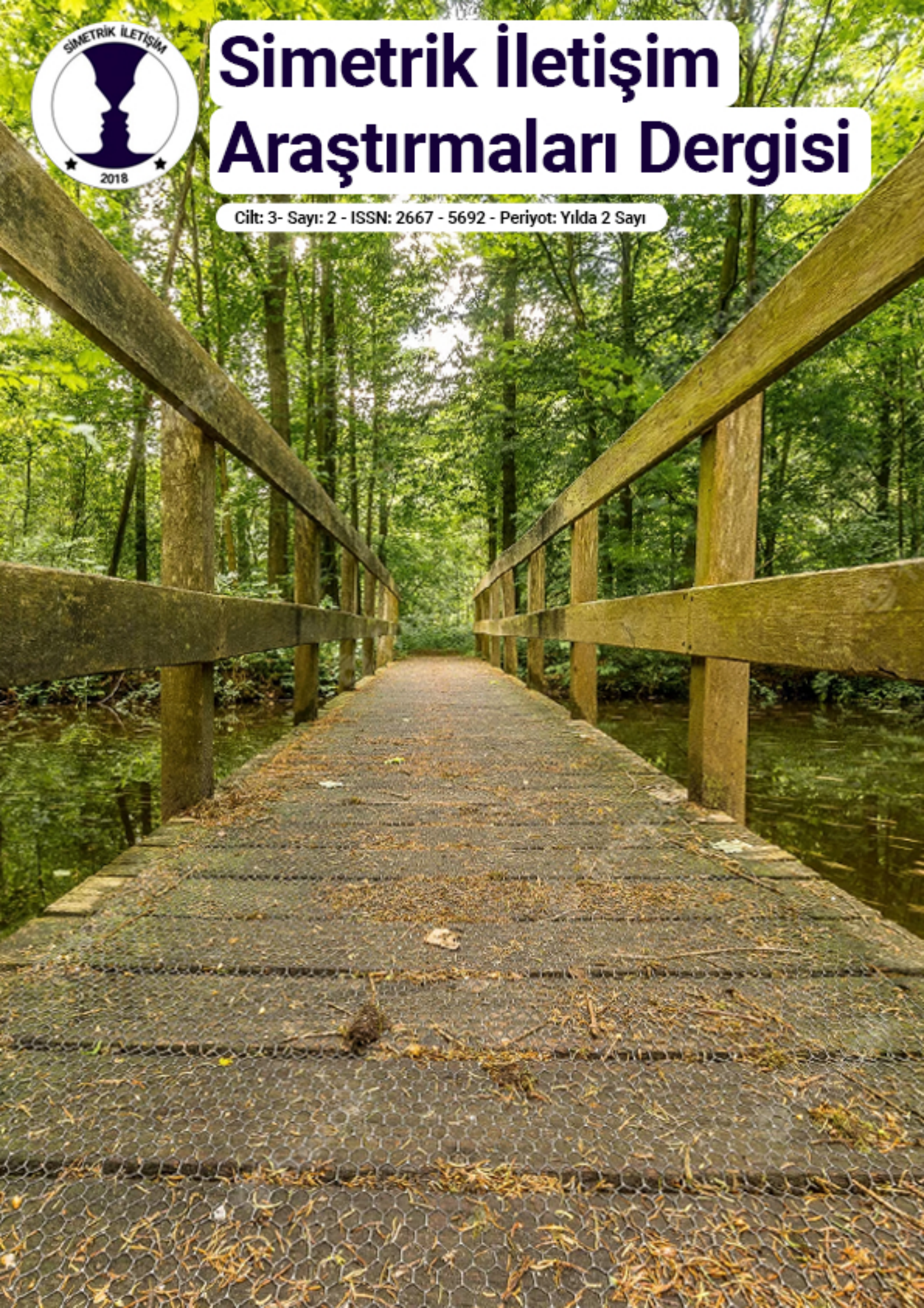

Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi

Cilt: 3- Sayı: 2 - ISSN: 2667 - 5692 - Periyot: Yılda 2 Sayı

JOURNAL OF SYMMETRIC COMMUNICATION RESEARCH

JULY 2023

Volume:3 Number: 2

ISSN: 2667-5692 Periyot: Yılda 2 Sayı

SİMETRİK İLETİŞİM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

TEMMUZ 2023

Cilt: 3 Sayı: 2

SAHİBİ

Simetrik İletişim Platformu

BAŞ EDITÖR

Prof. Dr. Fuat USTAKARA

EDITÖR YARDIMCISI

Doç. Dr. Cihan BECAN

YAYIN KURULU

Doç. Dr. Ali KORKMAZ

Doç. Dr. Ercan AKTAN

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Mustafa AKDAĞ (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdülrezak ALTUN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Caner ARABACI (KTO Karatay Üniversitesi)
Prof. Dr. Ümit ARKLAN (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet AYHAN (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Bünyamin AYHAN (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer BAKAN (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Şükrü BALCI (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Onur BEKİROĞLU (19 Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Muharrem ÇETİN (Kastamonu Üniversitesi)
Prof. Dr. Yıldız Dilek ERTÜRK (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Göksel GÖKER (Fırat Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur GÜNDÜZ (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Himmet HÜLÜR (Ankara H. B. Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Metin IŞIK (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Naci İSPİR (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet KALENDER (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ece KARADOĞAN DORUK (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdullah KOÇAK (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Seda MENGÜ (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Nejat ÖZÜPEK (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Nilüfer SEZER (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet TARHAN (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Murat VURAL (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine YAVAŞGEL (İstanbul Üniversitesi)
Doç. Dr. Özgür SELVİ (Kırıkkale Üniversitesi)

Kapak Tasarımı: Muzaffer KARATAŞ

Yayın Tarihi: Temmuz 2023

Dergi Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/siad>

Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi, hakemli bir akademik dergidir. Dergimiz; Academic Researches Index, Academic Resource Index, Advanced Sciences Index, Asos İndeks, CiteFactor, Index of Academic Documents, Scientific Indexing Services ve WorldCat tarafından taranmaktadır. Ocak ve Temmuz aylarında olmak üzere yılda iki kez yayımlanır. Dergide yayımlanan çalışmaların sorumluluğu yazar(lar)ına aittir. Kaynak göstermeden alıntı yapılamaz.

Cilt: 3 Sayı: 2

Bu Sayının Hakemleri

Prof. Dr. Ahmet KALENDER (Selçuk Üniversitesi)

Prof. Dr. Göksel GÖKER (Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Ali KORKMAZ (Erciyes Üniversitesi)

Doç. Dr. Veysel ÇAKMAK (Aksaray Üniversitesi)

Doç. Dr. Ali Murat KIRIK (Marmara Üniversitesi)

Doç. Dr. Ercan AKTAN (Bolu İzzet Baysal Üniversitesi)

Doç. Dr. Fatma NİSAN (İnönü Üniversitesi)

Doç. Dr. Meltem ŞAHİN HASSAN (Erciyes Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER

- 19-42 İletişimin Amerikanlaşması
Öğr. Gör. Dr. İbrahim Emre GÜNAY
ibrahimemregunay@gmail.com
- 43-69 Toplumsal Hareketler Ve Uzun Devrim: Zapatistalar Ve Kara Panterler
Özgür YILMAZ
ozguryilmaz955@gmail.com
- 70-96 Birer Marka Olarak Sosyal Medya Platformlarının Marka Bileşenleri
Ekseninde Göstergibilim Yöntemiyle İncelenmesi
Prof. Dr. Fuat USTAKARA
fustakara@hotmail.com
Rabia BALCI
rabiabalcı27@gmail.com
- 97-122 Hakikat Ötesi Çağda Sosyal Medya Haberleri: Doğrulama Platformları
Üzerinden Bir İnceleme
Mustafa ÇÖLLÜOĞLU
mustafacolluoglu@hotmail.com

EDITÖRDEN

Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi, 2023 yılı Temmuz ayında yayımlanan onuncu sayısı ile üçüncü cildin ikinci sayısını yayımlamış bulunmaktadır. Dergimiz, dördüncü cilde doğru yol almaktadır.

Akademik dergimiz, bu sayının yayımlanmasından hemen önce Index of Academic Documents (IAD) tarafından taranmaya başlamıştır. Dolayısıyla iletişim bilimleri alanına katkımız artarak etki gücümüz gelişim göstermektedir.

Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi'nin onuncu sayısında dört çalışma yer almaktadır. Bu çalışmalardan biri derleme kategorisinde yer alırken, üçü araştırma makalesi kategorisinde bulunmaktadır. Araştırma makalelerinden biri, doktora tezinden üretilerek kaleme alınmıştır. Bu dört çalışmanın iletişim bilimleri akademisine katkı sağlamasını dileriz.

İLETİŞİMİN AMERİKANLAŞMASI

İbrahim Emre GÜNAY*

Öz

İletişim ekonomik yapıların temelinde ve toplumsal, politik ve kültürel ilişkiler yumağı içinde gelişmiştir. İletişim teknolojilerinin gelişimi başta hem ekonomiyi hem de küresel yaşamı olumlu etkilemiştir ancak sanayileşmenin sonunda başlayan ve tüketim düzenine geçilmesiyle en üst seviyeye ulaşan iletişim ağlarının tüm dünyayı sarması, ilerleme çatısı altında iletişime değil ekonomiye başka bir deyişle sisteme hizmet etmesi sonucunu doğurmuştur. Çalışmamızda 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren teknolojik üstünlüğe sahip Amerika'nın sahip olduğu iletişim teknolojileriyle eşitlikçi olmayan bir şekilde dünyanın geri kalanına enformasyonun tek yönlü akışını sağlayarak kendi kültürel değerlerini enjekte etmeye çalıştığı gösterilecektir. Amerika sisteme uyumlu bir şekilde dünyanın geri kalanına dünyayı sarmadığı iletişim ağlarıyla, ekonomi temelinde kültürel bir hegemonya kurarken, aslında bilginin tek yönlü akışını sağlama ile iletişimi Amerikanlaştırmıştır. Bu bağlamda feodal dönemde burjuva üzerinden ticaretin dışı doğru açılım süreci ve Aydınlanma dönemini hazırlayan matbaa ve sonrasında telgraf ve televizyonun etkileri iletişimin gelişimi ve yayılması temelinde açıklanacaktır. Sonrasında iletişimin dünyasallaşması ve küreselleşmesi yaklaşımlarının ana hatları ortaya konarak iletişimin aslında Amerikanlaştığı gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İletişim, Amerika, Kapitalizm, Teknoloji

AMERICANIZATION OF COMMUNICATION

Abstract

Communication has developed on the basis of economic structures and within the bundle of social, political and cultural relations. The development of communication technologies has had a positive impact on both the economy and global life, but the fact that the communication networks, which started at the end of industrialization and reached the highest level with the transition to consumption order, have surrounded the whole world, resulting in the service of the economy, in other words, the system under the roof of progress. In our study, it will be shown that since the second half of the 20th century, America, which has technological superiority, has tried to inject its own values by providing a one-way flow of information to the rest of the world in an unequal way with its communication technologies. While America establishes a cultural hegemony on the basis of economy with the communication networks it wraps the world with the rest of the world in harmony with the system, its communication has become Americanized by providing a one-way flow of information. In this context, the process of outward expansion of trade over the bourgeoisie in the feudal period and the effects of the printing press that prepared the Enlightenment period and the telegraph and television afterwards will be explained on the basis of

ATIF: Günay, İ. E. (2023). "İletişimin Amerikanlaşması". *Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi*, 3 (2): 19-42.

the development and spread of communication. In addition, it will be tried to show that communication is actually Americanized by revealing the main lines of the approach to the worldization and globalization of communication.

Keywords: Communication, America, Capitalism, Technology

Giriş

İletişimin yayılması Aydınlanma'nın ülküsü olan ilerlemecilik bağlamında bir ilerleme aracı olmaktan çıkmış, kültürün endüstrileştirilerek pazarlanabilir bir metaya dönüştürülmesiyle tahakküm aracına dönüşmüştür. Kapitalist sistemde ekonomi ve kültür bütünleşmiştir ve bu bütünleşmenin iletişim sistemlerinin gelişimiyle yakından ilgilidir. Kültür kitle iletişim araçlarının etkisiyle türdeş hale gelirken yerele bağlı olarak insanlar arasındaki farklılıklar yok edilmekte ya da suni farklılıklar üretilmekte böylece tüketim odaklı ve sistemi yeniden üreten homojen bir kültür oluşturulmaktadır. Kültür, endüstri haline alırken aynı zamanda sistemle uyumlu bir şekilde tahakküm oluşturmaktadır.

Bugün içinde bulunulan düzenin temeli Amerika'nın keşfi ve Aydınlanmayla ortaya çıkan içinde rasyonel temelde ilerleme ülküsünü barındıran zihinsel dönüşüme dayanmaktadır. Sonrasında aynı zihin üretim düzeninden irrasyonel tüketim düzenine geçişi sağlamıştır. İletişim araçlarıyla uzam ve zaman farkı ortadan kalkmış, mesafeler yok edilmiştir. Feodalite sonrası pazar ekonomisi ve gerektirdikleri, bilgi üretimi ve dağılımı, yeni düzeni üretecek yeni gelişmelerdir. Matbaanın kullanımı ve sonucunda Aydınlanma dönemi ve tipografik düşüncenin inşa edilmesi süreci son derece önemli bir devrimdir. Ancak telgraf tipografik düşüncüyü geriletmesi ve sonrasında başta televizyon olmak üzere diğer görsel iletişim sistemlerinin icat ve kullanımlarına yol açması nedeniyle kısaca yeni bir dönemin kapısını açması dolayısıyla mihenk taşlarından biri olarak kabul edebiliriz. Üretim düzeninden tüketim düzenine geçilmiştir ve iletişim iş diline dönüşmüştür. İnsanların yaşamlarını devam ettirmeleri için gerekli olan tüketimi gerçekleştirmeleri yerini psikolojik ihtiyaçların temini bağlamında irrasyonel bir şekilde göstergelerin tüketimine bırakmıştır. Amerika tüm dünyayı kendi ekonomisinin alanına dahil ederken, bunu sahip olduğu üstün teknolojiye bağlı olarak iletişim sistemleri üzerinden gerçekleştirmektedir. McLuhan'ın küresel köy kavramı iletişimin küreselleşmesini kavram olarak akıllarımıza getirirken aslında Amerika zaten kendisinin küresel bir toplum olması bağlamında kendi küresellik ağlarını genişletmekte ve kendi kültürel hegemonyasını kurarak sistemi geliştirmektedir. Amerika sahip olduğu iletişim ve enformasyon teknolojileriyle dünyanın geri kalan uluslarına karşı üstünlük kurmaktadır.

İnsanlar kitle iletişim araçlarıncı üretilen ve dolaşıma sokulan haber ve enformasyonla göstergeler dünyasına hapsedilmişlerdir. Aklın gösterdiği yolda insanlık kendi krallığını

kurmaya çalışırken başka bir deyişle daha çok özgürlük ve mutluluğu hedeflerken, aradıklarını ancak pazar ekonomisinin verdiği ölçüde bulmuştur diyebiliriz. İletişim teknolojilerinin gelişimi bu teknolojilere sahip olanların egemenliğini pekiştirmesini sağlamaktadır. 1969'da Brzezinski Amerika'nın tarihin ilk küresel gücü olduğunu vurgulamıştır (Mattelet, 2016). Ancak Küreselleşmeyle tüm engellerin ortadan kalktığı, adil demokratik dolayısıyla tüm insanların birleştiği mutlu bir dünya özelliğini yitirmiştir. Amerika kendi kültürel değerlerini yine kendi kültür endüstrisi vasıtasıyla evrensel değerler haline getirmekte ve küreselleşmektedir ancak bu küreselleşme Amerika'nın dünyanın geri kalanını kendi içine alarak gerçekleşmektedir. Bu bağlamda Küreselleşme aslında Amerikanlaşmadır diyebiliriz. Amerika sahip olduğu yüksek teknolojiyi kullanarak eşitsiz bir güç olarak dünyanın geri kalanına kendi değerlerini ihraç etmekte ve ayrıca iletişim teknolojilerini kullanarak örtük bir şekilde hegemonya kurmaktadır. İletişim ağlarının tüm dünyayı sarması daha iyi bir iletişimi sağlamak yerine beraberinde iletişimsizliği getirmektedir. Sisteme hizmet eden iletişim ağları içinde insanlık kurtuluşunu ekonomik yapının içinde edindiği bir illüzyondan ibaret olan mutlulukta aramaktadır.

İletişimin Amerikanlaşması çalışmamızda esasında Amerika'nın teknolojik olarak diğer ülkelere göre üstün olması dolayısıyla iletişim sistemlerini kullanarak kendi değerlerini yaymasıdır ya da Amerikan değerlerinin tüketim temelinde göstergeler üzerinden yayılımıdır. İletişim ağlarının dünyayı sarması ve beraberinde getirdiği ilerlemeci çağdaş ve modern bir yaşam tarzı hedefi aslında görünürde kalmıştır çünkü ekonomik amaçlar sistemde belirleyici olmuştur.

Eski düzenin yerine yeni bir düzenin geçmesi başka bir deyişle Tanrının krallığının yerine insanın kendi krallığını kurması insanlara daha fazla özgürlük ya da mutluluk getirmemiştir. Aydınlanmanın ilerleme ülküsü toplumsal, ekonomik, kültürel ve politik gelişmeleri beraberinde getirirken, teknoloji temelinde iletişim sistemleri de gelişmekte ve tüm dünyayı sarak çağdaş, modern yaşamın en önemli işareti haline gelmiştir. Mattelet özgürlük için çıkılan yolun sonrasında değiştiği ve Aydınlanmanın vaatlerini yerine getiremediğini söyler çünkü ilerleme anlayışının ekonomik alana hapsedilmesiyle insan yaşamında iletişim sistemleri yaşamı hegemonya altına alan bir sisteme dönüşmüştür (Mattelet, 2016).

Amerika sahip olduğu yüksek teknoloji ve iletişim sistemleri vasıtasıyla tüm dünyayı içine alacak kadar gelişmiştir ve kendi yaşamını oluşturan kapitalist değerlerini dünyanın kalan kısmına enjekte etmektedir. Başka bir deyişle sistemi yeniden üretmesi için gerekli olan düşünüş ve eylem tarzının oluşumu ve evrimleşmesi önemli ölçüde iletişimin Amerikanlaşmasıyla gerçekleşmektedir.

Bu bağlamda kapitalizmin zihinsel gücünü temsil eden burjuvanın doğuşu ve ticaretin yayılarak gelişimi içinde matbaanın dönüştürücü etkisi açıklanacaktır. Sonrasında ekonomi alanıyla bütünleşecek olan iletişim ağlarının başlangıç dönemi telgraf ve televizyonun dönüştürücü etkisi üzerinden gösterilecektir. 2. Dünya savaşından sonra iletişimin dünyasallaşması ve küreselleşmesi düşünceleri ortaya konarak iletişimin ekonomiyle nasıl bütünleşerek hegemonik bir unsur haline geldiği ve aslında bizim düşüncemize göre iletişimin Amerikanlaştığı ortaya konmaya çalışılacaktır.

Burjuva ve Ticaretin Dışa Doğru Gelişimi

Burjuva geleneksel düzenin dışında, daha önceki topluluklarda görülmeyen kendine özgü bir sınıftır. Ürettikleri fazlalığı kar ile satarak biriktiren ve yine biriktirdiğiyle yatırım yapan, zenginleşme arzusuyla dolu bir sınıftır (Pirenne, 2016: 95). Ayrıca farklı değer yargılarına sahiptirler ve kökleri özgürlüğe, özerkliğe ve yeni bilgi edinimine dayanmaktadır (Goff, 2005: 45-46).

Ticaretin gelişmesi merkezin dışa doğru gelişimini sağlamıştır. Başka bir deyişle yaşamı dışa doğru genişletmiştir. Ticaret belirli bir zenginliği ifade ederken, her daim güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Can ve mal güvenliği feodal yapıyı aşan, yeni bir düzeni arz etmiştir. Yerel olarak o bölgenin lordu ya da krallar her ne kadar koruma sağlasa da diğer bölgeler arasındaki farklılıklar ve istikrarsızlık ya da eşitsizlik, istikrarlı, eşitlikçi ticareti geliştiren ve kolaylaştıran merkezi ve güçlü bir otoriteyi gerekli kılmıştır. Ticaret geliştikçe kendi yapısını da oluşturarak mevcut yapıyı sürekli yenilemiştir.

Ticaretle zenginleşen burjuva yeni düzenin oluşmasında da etkili olmuştur. Geniş toprak sahipliğinin belirlediği güç ve iktidar yerini paraya bırakırken, krallar ve diğer soylular artık güçlerinin ekonomiye bağlı olduğunu görmüşlerdir ve ticareti destekleyerek burjuvanın önündeki engelleri kaldırmaya daha istekli olmuşlardır. Güçlü ordular ve belirli bir hukuk temelinde işleyen ve burjuvanın belirlenmesinde etkin olduğu yerel yönetimler kurulabilecek ve yeni yapısal düzenlemeler yapılabilecekti. Böylece hukuk temelinde işleyen sistem ticaretin önündeki engelleri kaldıracak ve gerekli özgürlük ortamını sağlayacaktır.

Burjuva yatırım yaparak gelişiyor ve kurduğu yeni düzene ait yapılarla krala ve soylulara karşı sahip olduğu zenginliği kullanarak kanlı bir savaş yapmadan kendini var eden düzeni üretiyordu. Belki de yüzyıllar sonra gerçekleşecek küreselleşmenin tohumları atılıyordu. Günümüzdeki belirli durumlarda devletlerin üzerinde bir otoriteye sahip ve ticareti güçlüden yana gelişmesini sağlayan uluslararası kurumların varlığının nedenleri, loncaların oluşumundaki nedenlerle benzerlik göstermesi tesadüf değildir. Ticari ağların oluşmasında ve

yayılarak tüm dünyayı sarmasında loncaların en temel gelişmelerden bir tanesi olduğunu söyleyebiliriz. Ortaçağ toplumunda; loncaların ekonomik ve sosyal görevleri vardı. Bu görevler arasında en önemli olanı üretimin düzenlenmesi ve kontrolüdür. Başka bir deyişle lonca kendi üyesi olan tüccarı iç ve dış ekonomik rekabete karşı koymakta, çalışma saatlerinden ücretlerin belirlenmesine kadar hatta ürünün kalitesinin ölçülmesine kadar farklı süreçlerde belirli görevleri en ince ayrıntısıyla icra etmekteydi. Loncalar tüccarlar arasında uyum ve tek sesliliği de sağlıyordu (Küçükkalay, 2014: 208). Böylece loncalar yereli aşmak ve kilise baskısını bertaraf etmek için tüccarların kurduğu ve ekonomik olarak yerelin üzerinde bir düzen oluşturuyordu.

Ticaret hacminin genişlemesiyle malların taşınması için araçlar, yollar, köprüler ve rıhtımlar inşa edilerek nehirler etkin bir ulaşım aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ulaşım ve ticaret karşılıklı etkileşim içinde gelişmiştir. Ticaretin gelişmesi; karı, refahı, üretimi artırırken, halkın ekonomi ile ilgili algısını da değiştirmiştir. Artık halk feodalizmin çözülmesinde en önemli etkenlerden olan pazar oluşumunu ve loncaların oluşumunu destekliyordu (Küçükkalay, 2014: 185). Lonca sistemi aslında bugün içinde yaşadığımız dünyanın küreselleşmesindeki belki de ilk adımdır diyebiliriz. Ortaçağda kurulan loncalar yerelin üzerinde bir güç elde etmiştir. Bunun en önemli sebebi ise paranın ya da parayı getiren ticaretin artık bir iktidar aracı haline gelmesi yani gücün en önemli işareti olmasıdır. Burjuva nüfus olarak da büyüyor ve geniş alanlara doğru yayılıyordu. Feodal yapı da kendi içinde burjuvanın önderliğinde dönüşüyordu. Yeni bir sistem oluşuyordu. Kralların burjuvadan aldıkları paraya ihtiyacı olması burjuva sınıfını iktidarda söz sahibi de yapıyordu. Yargıç, doktor, avukat, bakan gibi mevkiler bu sınıf tarafından dolduruluyordu (Huberman, 2017: 90). Krallıkların içinde yeni yapılar ortaya çıkmakta, modern kurumlar kurulmaktaydı. Ekonomik yapının dönüşmesiyle, yönetim biçimleri de dönüşmüş ve sınıfsal yeni bir yapı oluşmuştur. Önceki dönemlerin köylü, serf, senyör, papaz ve şövalye gibi sınıflarının yanında yeni sınıflar, güçlü bir şekilde toplumsal yapılanmadaki yerini almaya başlamıştır. Sınıfsal dönüşümün gerçekleşmesi uzun bir süreci almıştır (Küçükkalay, 2014: 198). Ancak bu süreç ticaretin getirdiği zenginlikle gerçekleşmiş ve önemli dönüşümleri de beraberinde getirmiştir.

Sanayi devriminin gerçekleşmesi ve kapitalist kültürün oluşabilmesi için gerekli olan birikim sadece ticaretin gelişmesiyle mümkün olamazdı. Coğrafi keşifler sanayileşmenin oluşması için gerekli anaparanın en önemli kaynağını oluşturmuştur. Ancak doğudan gelen zenginlikler de yeterli olmasa da Amerika'nın keşfini hazırlaması ve önemli değişimlere neden olması açısından son derece önemlidir. Bu bağlamda Hindistan'a ulaşma da başka yollar deneyen İtalyan denizcilerin pusulayı geliştirmeleri ve mesafeleri ölçebilmeleri ve bilgiye

dayalı harita çizebilmeleri denizcilerin kıyı denizlerden koparak açık denizlerde yol almalarını sağlamıştır. 1498'de Hindistan deniz yolunun keşfi yeni olanaklar sunmuştur. Ticaretin yolları değişince bundan yararlananların da sayısı artmıştır ve birtakım engeller aşılmıştır. Ana yolun Atlas okyanusu olarak değişmesiyle Portekiz, İspanya gibi diğer ülkeler de ticaret savaşına katılmışlardır. Ticaret uluslararası ticarete dönüşürken keşiflerle ticaret yayılmış ve dört kıtadan oluşan büyük bir pazar oluşmuştur. Malların pazarlara taşınması ve bu pazarlardan eve yeni malların getirilmesi yeni icatları ve keşifleri de motive etmiştir. Amerika'nın keşfi ve Avrupa'ya akan altın, gümüş ve diğer zenginlikler ile birikim sağlanmış ve sanayi devrimi gerçekleştirilebilmiştir. Bilinmeyen bir kara parçasına gitmek ve üzerinde garnizonlar kurarak, yerlilerle anlaşmalar yapmak ve ganimetleri ana karaya getirmek için gerekli organizasyon ve para için İngiltere'de ilk anonim şirketler kurulmuştur. Bu şirketlerin elde ettikleri gelirler önemli birikimlere yol açarken, bu birikimler 18. yüzyılda Sanayi Devriminin gerçekleşmesini sağlayacaktır. İngiltere ve Hollanda ticaret yaparak önemli servetler elde ederken, İspanyollar Amerika kıtasından, Meksika ve Peru'dan gemiler dolusu altın ve gümüşle dönerek Avrupa'nın önemli ölçüde birikime sahip olmasını sağlamışlardır. 16. yüzyılda İspanya dünyanın en güçlü ve zengin ülkesiydi. Bunun en önemli sebebi ise Amerika kıtasından getirdikleri tonlarca altın ve gümüş gibi kıymetli madenlerdi. Burjuva güçlendikçe etki alanını merkezden dışa doğru yoğunlaştırarak yayıyordu. Daha çok kazanmayı ve önündeki her türlü sınırın ya da engelin kaldırılmasını istiyordu. Bu bağlamda serbestlik ve bireycilik, aklın hakim olduğu bir hayat tarzı burjuva'nın en önemli ideallerini oluşturuyordu.

Feodal yapının içinde doğan burjuva, malların serbest mübadelesine dayanan, öncelik le kar etme amacı güden değişik yeni bir düzen kurmuştur. Başka bir deyişle kapitalizmi üreten ve geliştiren bir sınıftır. Günümüzde neo-kapitalizm olarak adlandırılan sistemin de hem kurucusu hem de yürütücüsüdür. Bu nedenden ötürü sistemin tam merkezinde oturan burjuvanın kim olduğu ve nasıl geliştiği günümüzde sistemi anlayabilmek için ana hatlarıyla anlatılmaya çalışılmıştır. Sistemin en önemli üreticisi ve yayıcısı olarak iletişim teknolojilerinin gelişimi ve sonuçları da günümüzde iletişimin Amerikanlaşmasının arka planını oluşturması açısından önemlidir.

İletişim Teknolojileri ve Dönüşüm

15. yüzyılda matbaanın kullanılması ve 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren telgraf, radyo, sinema ve televizyon gibi iletişimin teknolojileri insanın yaşamını dönüştüren en önemli unsurlardır diyebiliriz. Teknoloji kendi gerçeğini oluştururken, insanın yaşamını da bu gerçeklik içerisinde toplumsal, ekonomik, kültürel ve politik olarak dönüştürmektedir. 17.

yüzyıldan itibaren matbaanın getirdiği sonuçları belirgin olarak görürüz. Yazılı kültürün halk arasında yayılması ardışık düzen içinde öğrenmeyi zorunlu kılan eğitim anlayışını doğurmuştur. Akli ve eleştirel düşünceyi ortaya çıkarmıştır. Aydınlanmayı hazırlamıştır diyebiliriz. 19. yüzyıldan sonra işitsel görsel iletişimin gelişerek yaygınlaşması sonucunda insanlar arasındaki farklılıklar yerlerini benzerliklere başka bir deyişle türdeşliğe bırakmıştır ve tüketim toplumunun oluşmasının önemli bir unsuru olmuştur. Bu bağlamda iletişim teknolojilerinin gelişimi ve neden oldukları dönüşümün etkisi ortaya konmaya çalışılacaktır.

Matbaa ve Tipografik Kültür

15. yüzyılda matbaanın kullanımı sözlü kültür dönemini sonlandırmış ve yeni bir dönemi; basılı kültür dönemini başlatmıştır (Batuş, 2003: 270). Basılı kültür insanların düşünce yapısını değiştirmesi açısından Aydınlanmayı hazırlayan önemli gelişmelerdendir. Okuma kültürü belirli bir zümreye ait olmaktan çıkarak halk arasında yayılmış böylece sınıflandırma, sonuç çıkarma ve akıl yürütme gibi özellikleri gerektiren bir düşünce çizgisi oluşmuştur. Mantıksız ve çelişkili olanın tespitini sağlayan ayrıca bunların çözümünü de beraberinde getiren analiz etme becerisi de gelişmiştir. 16. yüzyıla kadar okuryazarlık yeteneği sadece bilim insanlarında ve ruhban sınıfında görülmekteydi. 18. yüzyılda ise okulların yaygınlaşması ve eğitimin zorunlu hale gelmesiyle okuryazar sayısı önemli ölçüde artmıştır. Matbaa ve basılı kitapların yayılması uzun süreli okul eğitimini gerekli kılmıştır. Düşünsel, analitik, sabırlı, iddiacı ve dengeli olmak tipografi kültürünün en önemli özellikleridir. Bu düzeye ulaşmak ardışık müfredat anlayışıyla gerçekleşmiştir. Kavramsal, tümden gelimci ve ardışık düşünme yeteneği, akla ve düzene değer verme, mesafeli ve nesnel yaklaşma becerisi, mantıklı olmak ve çelişkilerden uzaklaşmak tipografik insanın başlıca özellikleri olarak sayılabilir (Postman, 2020: 69-70). Matbaanın kullanımı ve yazılı metinlerin yayılması ve buna bağlı olarak okuma-yazma oranlarının yükselmesi açılan okullarda verilen formel eğitimin yanı sıra Avrupa'nın entelektüel birikiminin de sonucudur. Kağıt üretimi biliniyordu ve el yazmaları sınırlı olsa dönemin koşullarına göre yaygındı. Kısa sürede insanlar basılı kitaplara ilgi göstermiş ve okuryazarlık hızlı bir şekilde yayılmıştır. Toplum ticaretin gelişimine bağlı olarak dönüşürken, matbaa bu dönüşümü temellendiren ve geliştiren bir unsurdur. Matbaa kapitalist sistem doğrultusunda gerekli olan düşünce tarzının yayılması açısından önemli olduğu kadar, kar getiren ve yeni bir endüstrinin oluşumunu başlatması açısından da önemlidir.

Kitapların basımı ve dağılımı okuyucu kitesini genişletirken, okuyucuda bireyselleşmeyi doğurmuştur. Sesli okumadan sessiz okumaya geçilmesi insanın özel yaşamının oluşmasını sağlamıştır. İnsanlar kitabını alıp kendine ait bir yer oluşturarak sessizce

kitabını okurken hem kendi iç sesini dinleme fırsatı yakalıyor hem de diğer insanlardan koparak kendi bireyselliğini gerçekleştirmiştir (Postman, 1995). Ortaçağın feodal düzenine ait kültürel sınırlılıkların matbaa ile aşmaya başlanmasıyla, yeni gerçekler ve algılar dünyasının da kapısı açılmıştır. İnsanlarda kişisel kimlik fikri gelişirken, var oluşlarıyla ilgili düşünmeye ve konuşmaya başlamışlardır. Matbaa teknoloji olarak tarafsız bir enformasyon ileticisi değildir. Matbaa enformasyonun otorite olmasını sağlaması dolayısıyla bir dönüm noktasıdır. Matbaa ana dilleri ortaya çıkarmış, ulusların oluşmasında etken bir rol gerçekleştirmiştir (Güngör, 2016: 183). Aristo'cu bilim anlayışı yerini modern bilim anlayışına bırakmıştır. Matbaa ile yazılı belgelerin kitaplara dönüştürülmesi yeni bir simgesel çevre yaratmıştır. 16. yüzyılın sonlarında bilimsel devrimin hazırlayıcısıdır. Astronomi, anatomi, fizik gibi bilimlerin yanı sıra ticari belgeler, tarım ve tıp ile ilgili pratik bilgilerde herkes için okunmak üzere basılmış ve çoğaltılmıştır. Dünya enformasyon ve soyut deneyimle dolmuştur ve sonuçta yeni bir bilinç ortaya çıkmıştır. Basılı sözcüğün otoritesi, kavramsal düşünme, entelektüel güç, ardışıklığa ve akla yönelim bireysellik temelinde yeni bir çevrenin oluşturulmaktaydı. Matbaa 20. yüzyıldaki toplumsal değişimlerin önemli nedenlerinden biridir denilebilir (McLuhan, 2001: 303).

Matbaa Aydınlanma dönemini hazırlayan bir unsurdur. Aydınlanmaya giden yolda okuma yazma yetisinin yayılmasında ve sayıca artmasında, düşünce şeklini değiştirmesi, uluslaşma, birey olma gibi eski düzenden farklı yeni bir düzeni ifade eden yeniliklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bir hammaddenin işlenmesi sonrasında ürünün satışını gerçekleştirmeden önce maliyet ve kar analizi yapabilmek, satıştan elde edilen parayla birikim yapmak ve sonrasında daha büyük kar elde edebilmek için birikimi yatırıma yönlendirmek ve piyasa mantığını anlamak gibi sistemin oluşması için gerekli başlangıç aşamalarının oluşumu eski düzenden farklı bir düşünüş tarzı gerektirmiştir. Matbaa burjuvada bu düşünce tarzının oluşmasında son derece etkin olduğu gibi yayılması ve gelişmesinde önemli rol oynamıştır (Postman, 2020).

Telgraf ve Televizyon

Matbaanın getirdiği sonuçlar uzun süre etkili olmuştur çünkü yazılı basımın etkisini kırabilecek yeni teknolojiler 1900'lü yılların başında ortaya çıkmıştır. Radyo, sinema, fotoğraf ve televizyon teknolojileri insanları tipografi dünyasından ya da yazımın düşünsel dünyasından kopararak, göstergeler dünyasına doğru çekmiştir. Bu dönüşüm sonucu 2. Dünya savaşı sonrası insanın göstergeler dünyasına hapsolmesine ya da tüketim toplumunda yaşamışını getirecektir. Sanayileşme sonrası dönem ve Amerika'nın uzaktaki varlığı iletişimin genişlemesini zorunlu

kılarken insanoğlunu da bir takım yeni buluşlara itmiş ve dolayısıyla bu durum teknolojik gelişmeleri de beraberinde getirmiştir (Postman, 1995).

Elektrikli telgraf, bir mesajın hızının insan hızını aşmasını sağlayan ilk iletişim aracıdır. Zaman ve uzamı birleştirerek mesafeleri yok etmiştir (Carey, 2019: 288, 294). Ayrıca telgraf enformasyonu ilk kez meta haline getiren teknoloji olması nedeniyle iletişim dünyasında devrim yapmıştır. Dönemin koşullarında en uzaktan ve en hızlı şekilde enformasyona ulaşmayı sağlayan telgraf insanı düşünsel olarak geriletmiştir diyebiliriz çünkü telgraf yapısı gereği derinlikli düşünmeyi değil yüzeysel düşünmeyi sağlamıştır (Rigel, 2003: 272). Mesaj sınırlı sayıdaki kelimelerle insanın düşünmesine gerek bırakmayan slogan tarzında oluşmaktaydı. Telgraftan sonra insanın düşünsel dünyasına darbe indiren diğer teknolojik gelişme fotoğraftır. Görmek okumanın yerini almaktaydı. Geleneksel iletişim etkisini kaybederken, telgrafın hızı ve fotoğrafın görselliği insanların algılarını ve düşüncelerini yapılaştıran bir nitelik kazanmıştır. Telgrafın hızı ve fotoğrafın görselliğini birleştiren bir teknoloji olarak televizyon imajın düşünce üzerindeki egemenliğinin zaferini sağlamıştır (Postman, 2020: 111). Televizyon uzun yılların sonunda oluşan tipografik kültürün mesafeli ve eleştirel analitik yaklaşımını ekrana getirdiği her konuyu eğlenceli biçimde ya da düşünmeyi engelleyici bir yaklaşımla ekrana getirerek öldürmüştür (Postman, 2020: 180). Artık insanlar ne söylendiğiyle değil nasıl söylendiğiyle ilgilenmektedir. Bilgi telgrafın icadıyla denetimden bağımsızlığını ilan etmiştir ve özgürleşme yolunda ilk adımı atmıştır diyebiliriz. Telgrafla beraber kamera, telefon, pikap, sinema, radyo ve TV gibi icatlar yeni simgesel bir dünya yaratarak, toplumsal dönüşümlere sebep olmuşlardır. Elektronik ve grafik devrimler, karikatürler, posterler ve sonunda reklamların doğuşu gibi gelişmeler sistemle uyumlu bir şekilde görevlerini yerine getirerek, tüketim toplumunun oluşumu sağlamıştır. Aynı zamanda teknolojinin hızlı gelişimi dünyanın iletişim ağlarıyla sarmalanmasını da beraberinde getirmiştir.

Sözcükler ve resimler farklı söylem evrenlerine aittirler çünkü sözcük, bir imgelem düşüncesidir, resim ise aklımıza değil duygularımıza seslendiği için farklı bir evrene aittir (Postman, 1995). Sistem ya da pazar insanların düşünmesini değil duyumsamasını ister. Ekranlardan sürekli akan görüntüler, okur-yazar dünyayı zayıflatan bir etkidir. Ekran zihinleri uyutmaktadır çünkü kitle yönelimli imge üretimi rasyonaliteyi dışlamaktadır (Baudrillard, 2017). Televizyon basılı sözcük mantığının çizgisel ve ardışık mantığına sert bir şekilde muhalefet eder ve kendini izletmek amacıyla her konudan yararlanır. Her şey açığa çıkarılmalı ve saklı olan hiçbir şey kalmamalıdır. Şimdiye odaklı ve ışık hızlı bir teknoloji olan televizyon ekrana getirdiği konuların detaylarına inmez ve derinlemesine araştırmaz. Televizyon izleyicilerine fiziksel, ekonomik, bilişsel sınırlar koymaz. Televizyon matbaanın getirdiği

dönüşümleri yeniden tersine çevirmiştir diyebiliriz. Enformasyonun hızı ve yoğunluğu artmış insanların düşünmeye vakitleri kalmamıştır ve her türlü etkiye açık hale gelmişlerdir. Eski düzenin gerektirdikleri kendini sınırlama kapasitesi, hazı erteleme hoşgörüsü, kavramsal ve ardışık olarak sofistike düşünme yeteneği, hem tarihsel sürekliliğe hem de geleceğe ilişkin zihinsel meşguliyet, akla ve hiyerarşik düzene yüksek bir değer biçme gibi özellikler zayıflamıştır ve tüketim toplumunun gerektirdiği şekilde sistemle uyumlu hale getirilmişlerdir (Baudrillard, 2009: 254).

Ekrana getirilen olaylar tarihsel süreklilikten koparılmış, parçalı ve hızlı bir şekilde akış halindedir. İnsanlar ekrana getirilen olaylarla değil, uygulanan aşırı hız ile olayların gelişimi ve çözümü arasındaki mesafenin en aza indirilmesiyle duygusal olarak köreltilmektedirler. Yaşamın heyecanını anımsalılık ve hız üretmektedir (Adanır, 2017: 35). Haber programları eğlendirici şov programlarına dönüşmüşlerdir. Olaylar kurgulanmakta ve eğlenceyle harmanlanmaktadır. Haberler düşündürmeyi değil eğlendirmeyi amaçlamaktadır. İnsanlar gülme, ağlama ya da uyuşmaya terkedilmişlerdir (Virilio, 2003: 21).

Kapitalizm iletişim teknolojilerini kullanarak her şeyi kendine adapte etmektedir. Televizyon anlatmak istediğini görsel imgelemleri kullanarak anlatır ve olayları hikaye tarzında sunar. O zaman ekrana getirilen her şey tüketilmek için göstergeye dönüştürülerek hikayeleşmektedir. Matbaayla başlayan iletişimin yayılması insanları özgürleştirirken, telgrafla başlayan ve sonrasında diğer iletişim sistemlerinin ortaya çıkışıyla ya da iletişim ağlarının tüm dünyayı sarak ekonomiyi birleşmesiyle, iletişim insanların yaşamlarını hegemonya altına alan bir araca dönüşmüştür.

İletişimin Dünyasallaşması

İletişimin dünyasallaşması, teknolojik gelişmelere bağlı olarak uluslararası iletişimin gerçekleşmesidir. Başka bir deyişle kitle iletişim araçlarıyla farklı ülke ve toplumlar arasındaki bilgi akışının sağlanmasıdır (Mattelart, 2016: 16). Ekonomik alan olarak dünyanın bütünleştirilmesi, iletişim sistemleri içinde geçerlidir. Kapitalizm yayılmak için yer buldukça yayılacak ve o yeri kendine eklemeyecektir. Kapitalizmin gelişmesine iletişim teknolojileri de yardımcı olmaktadır (Mattelart, 2016).

İletişimin dünyasallaşmasında Aydınlanma dönemi ve liberal anlayış en önemli iki unsurdur. Birincisi aklın temelinde evrensel yeni bir düzeni ikincisi ise evrensel merkantil cumhuriyeti hedefler. Her iki yaklaşımın da içinde ulusal alanın örgütlenmesi ve pazar mantığı hâkimdir. Aydınlanmacı düşünürler insanları ayıran ve aralarındaki etkileşimi öldüren akıl dışı olanın yerine kişilerin ve malların serbest dolaşımını savunan ve birleştirici olan akli egemen

kılmayı amaçlamışlardır. Bu bağlamda insanların önce ortak bir dile sonra da iletişim aracına ihtiyacı vardır. Değiş tokuşun gerçekleşmesi için dilin ortak olması gerekir ki tüm dünya ortak bir pazara dönüşebilsin. İletişim aracı olarak da başta matbaa olmak üzere telgraf, telefon gibi teknolojiler ticaretin önündeki engelleri kaldırmıştır. Mattelart'a göre iletişim belirsiz olanı ortadan kaldırarak, sisteme dâhil etmektir. Telgraf evrensel iletişime olanak sağlamış ve sonucunda örneğin ölçüler standartlaştırılmış, tecimsel sözleşmeler ve vergi yasalarının temelleri birbirlerine bağlanmıştır. Ağırlık ve ölçüde metrik sistem benimsenmiş ve sabit birim iletişimin simgesel temelini oluşturmuştur. Bölgeler arası farklılıklar yerini benzerlik ya da aynılığa bırakmaktadır. İletişim insanları birbirine yaklaştırmıştır ve yeni topluluklar oluşturmuştur. Bu yeni topluluklar iletişim ağları ve ekonominin bütünleşerek yeniden ürettiği ve denetlediği sistemin parçasıdır. Ancak bu bütünleşmenin eşitsizlikler yarattığını unutmamız gerekir (Mattelart, 2016). Uluslararası düşünürsek ortaya çıkarılan iş bölümü ve ağlar uzamı hiyerarşikleştirilmektedir ve merkez ile çevre arasında kutuplaşmaya yol açmaktadır. (Mattelart, 1999: 255, 256). Bu durum belirli hoşnutsuzlukları ya da gerilimleri de beraberinde getirmiştir.

Tüccar dünya vatandaşı demektir. Ortak pazar herkesin çıkarını temsil eder ve bu yüzden de savaşların çıkmasını da önler (Çetin, 2018:247). İnsanlar tek bir pazarda ya da cumhuriyette üretici ve tüketici olarak bir araya gelerek ekonomik bir topluluk oluştururlar. Serbest rekabet evrenselliğin temelidir. İletişimin en büyük işlevi pazar için üretimin iş bölümünü sağlamasıdır. Fabrika artık tüm dünyayı içine alacaktır ve bu bağlamda iletişim bu büyük fabrikanın düzenlenmesi için vazgeçilmezdir. Malların ve iş gücünün serbest dolaşımı, haberin serbest dolaşımını da beraberinde getirmiştir. Liberalizm basının özgürlüğünü savunurken, diğer her şeyin de önündeki engellerin kaldırılmasını hedeflemiştir. Bireyselliği engelleyici her şey ortadan kaldırılmalıdır ve devletin keyfi iktidarı sonlandırılmalıdır. Ekonomi haberin hızlanmasıyla yeni bir ivme ve farklı bir yapı haline gelmiştir. Ekonomi uzam ve zamandan bağımsızlığını ilan ettiğinde üzerindeki her türlü otoriteyi de bertaraf etmiş olacaktır. Bu durum kendini 1980'lerden sonra kendini açıkça belli edecektir.

19. yüzyılda İngiltere ekonomik olarak bir süper güçtür. Bu ekonomik gücü en iyi şekilde deniz altında döşenmiş olan kablolar göstermektedir. İngiltere bölgelerin örgütlenmesinde belirleyici olan teknolojiye sahiptir. 1851'de ilk denizaltı kablosu kullanılmıştır. Denizaltı kablo ağı 1870'lerde Güneydoğu Asya'ya, Avusturya'ya, Çin'e, Antiller'e ve Güney Amerika'ya kadar uzanır. Kablo döşenmesi Pasifik Okyanusunun altına ise 1902'de tamamlanır. İngiltere dünyadaki denizaltı kablo ağının üçte ikisine sahiptir (Mattelart, 2016).

1906 yılında Uluslararası Radyo Telgraf Birliği kurulmuştur. Frekans dağılımı kontrol altına alınarak evrensel iletişimin de temelleri atılmıştır. Bir ülke bir dalga boyunu kullanmak istediğinde birliğe başvurmalı ve izin almalıdır. Bu durum azınlık bir grubun evrensel radyo dalgalarının tekeline aldığını gösterir. Önce gelen önce yararlanır emperyalist mantığı işlemiştir. Bu durum eşitsizliğin üretim sistemlerindeki teknolojik gelişmelerle ilerlemesi ve iletişim alanına yansımalarıdır. Emperyalizm eşitsizlik kavramını açıklamak için kullanılan bir terim olarak rekabeti sınırlayan büyük kartel ve tröstlerin oluşumunu ifade eder.

19. yüzyılın sonunda iletişimin evrensel bir kurtarıcı olduğu açıkça anlaşılır. Evreni sarmak ya da her şeyin buhar ve elektriklerle gerçekleştiği düşüncesi Saint-Simon ve öğrencilerinin genel yaklaşımı olmuştur (Saraç, 2022: 122). Saint-Simon dünyanın sanayiciler tarafından sanki bir fabrika gibi yönetilmesi gerektiğini düşünür. İletişim ağı bu yeni düzenin simgesidir. Saint-Simon ve kendisinden sonra gelenler soyut ve somut ağların başka bir deyişle iletişimin toplumsal işleyişin tam da kalbi olduğunu düşünmüşlerdir. Demiryolları, deniz yolları ve uzaktan iletişim bu soyut ve somut ağların göstergesidir ve evrensel ortaklığı gerçekleştirecek yeni güçlerin de habercisidir (Mattelart, 2005: 21). Bu bağlamda mühendisler ve işçiler ise yeni bir ordunun kuruluşunu ifade eder. Merkezden çevreye doğru olan etkileşim hız üzerine kuruludur. Sanayinin gelişime bağlı olarak demokrasi sorunu artık iletişime bağlıdır. İletişim teknolojileri sadece uzamsal uzaklığı azaltmaz, ekonomik olarak sınıfsal uzaklığı da azaltır. İletişimin gelişimi eşitlik ve demokrasi açısından da önemli hale gelmiştir. İletişim ağları işletme düşüncesini zenginleştirmektedir. Sanayiciler yeni demiryolları ve deniz yolları kurarak ve kredi kurumları ve okyanuslar arası kanallar açarak ağların son derece belirleyici rol oynadığı uluslararası bir alan açmıştır.

1830'lerden sonra büyük haber ajanslarının temellerinin atıldığını görürüz. 1875'den sonra basın grupları oluşmaya başlamıştır. İletişim uygarlaşmanın ilk adımı olarak ele alınmaktadır. Anında haber olgusu 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. İletişim ağları bölgeleri büyük dayanışma için birbirleriyle bağlamış ve büyük organizma biçiminde dokumaya başlamıştır. Herkesin zaman ve uzamda birbirine bağlanması ya da ortaya çıkan evrensel dayanışmanın sonucunda, evrensel risklerde ortaya çıkmıştır ancak dünya yeni bir toplumsal örgütlenme yoluna gitmiş ve sonucunda büyük bir sigorta şirketine dönüşmüştür. Devlet ve sosyal güvenlik düzenlenmesi adına önemli bir adım atılmış, 1. Dünya savaşı sonrası uluslararası riskleri en alt seviyeye indirmek ve dünyayı güvence altına almak için Milletler Cemiyeti ve Uluslararası Çalışma Örgütü kurulmuştur.

2. Dünya savaşı sonrası propagandanın önemini tüm dünya farkına varmıştır diyebiliriz. Ayrıca reklam ve halkla ilişkiler tüketim toplumunun lokomotifleri olmuşlardır. Savaş sonrasında

Hollywood filmleri yaygınlaşmış ve Amerikan değerlerini aktaran göstergelere dönüşmüşlerdir. İlk pazar araştırmaları Amerika'da gerçekleştirilmiştir (Çeliker Saraç, 2022:123). Tüketim toplumunun hızlı bir şekilde büyümesi toplumsal ilişkilerin temelini oluşturmuştur.

Amerikan finans ağlarının ve kültür endüstrisinin Avrupa pazarını önemli ölçüde ele geçirmesi Avrupalı düşünce insanları tarafından bir istila olarak nitelendirilmiştir. Amerikan kültürü sürüleştiren, materyalist ve düşünmeyi gerektirmeyen bir kültür olarak addedilmiştir. Pirandello, dünyada dolaşımda olan para Amerikan parası ve bu paranın arkasında yeni bir yaşam ve kültür vardır derken Gramsci, Fordizmin yaygınlaşması ve endüstriyel üretimin akılcılaştırılması ülküsü altında gizlenen ve şirket örgütlenmesini aşarak toplumsal yönetimin bütününe ulaşmayı amaçlayan değişimi sezmiştir. Krizin nedeni yitirilen bir erdem olan okumayı, duymayı ve dinlemeyi bilenlerin, görmeyi, yeniden okumayı ve yeniden görmeyi bilenlerin azalmasıdır (Mattelart, 2016: 61-61).

Uydu sistemleri, elektronik haberleşme hız kazanmıştır. Soğuk savaşla propagandanın önemi artarak devam etmiştir. İki kutuplu dünya da iletişim az gelişmişliğe karşı çağdaşlığı temsil eder konuma gelmiştir. Amerika 1942'de Voice of America'yı kurmuştur. Ayrıca dış ülkeler için propaganda amaçlı iki kanalı hayata geçirmiştir. Office of War Information açık propaganda, Office of Strategies Service örtülü propaganda amaçlı kurulmuştur. 1.Dünya savaşında gazeteci ve yazarlar etkin rol alırken 2. Dünya savaşında reklamcı, akademisyen, sosyolog, psikolog gibi insanlar görev almışlardır. Amerika doğu ülkelerine yayın amaçlı Free Europe ve Sovyetler Birliği için Radio Liberty'yi kurmuştur ve çalışanlar Amerikalı değil sosyalist bloktan gelen göçmenlerdir. 1957'de Amerika'da başkan Kennedy tarafından Ay'ı fethetme amacının yanı sıra evrensel bir bağlantı sistemi oluşturmak için NASA kurulmuştur. Uluslararası yayın akışı düzenlenmesinde birbirine karşıt iki görüş vardır. Birincisi Liberal düşünce doğrultusunda malların serbest dolaşımını savunan haberin serbest akışı ilkesidir. Amerika tarafından 1944'de devletin resmi doktrini olup, savaş nedeni olarak kabul edilmiştir. İkincisi ise Kremlin öğretisidir. Yani yurttaşların batı medyasının etkisinden kurtarmadır. Uluslararası radyo yayınlarının ülkeye girişinin bir dış gücün bir ulus devletin iç işlerine karışması olarak değerlendirilmesidir.

Gelişme yeniliğin yayılması olarak algılanmaktadır. Az gelişmiş toplulukların geliştirmek onları yerel olandan kopartarak çağdaş olana geçirmektir. Eskiden yeniye doğru geçişlerini sağlamaktır. Batılılaşma çağdaşlığın tüm niteliklerini kapsar. Medya çağdaş tavrı oluşturur ve geliştirir. Gelişmiş ülkelerin tüketim modellerini yayar. İlkel az gelişmiş demektir ve az gelişmiş olan gelişmiş olan ülkeye öykünür. Devlet dışında gelişen ve tüm dünyayı

sarmalayan ağların evrenselliği bölgelerin bütünleştirilmesi stratejisiyle uyumlu endüstriyel politikalar ve yabancı şirketlerin ulusların stratejik alanlara girmesiyle hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Evrensel bütünleşmeyi amaçlayan hareket hem uluslar ötesi hem de hükümetler üstü stratejilerle genişlerken ana etken iletişim ağlarıdır. Şirketlerin içinde buldukları yapıyla beraber dönüşmeleri sonucunda 1960'lardan sonra çok uluslu ya da uluslararası şirket kavramı ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletler çok uluslu şirketler kavramı yerine uluslarötesi kavramının kullanımını önerir çünkü şirketlerin hem birçok ulusun hem de tek tek her ulusun taşıdığı tüm özellikleri içinde barındırdığı düşünülür. Bu tür şirketler içine girdikleri ulusların stratejik alanlarında kendilerine üst konum elde ederler ve güçlerini esneklik kavramından alırlar. Ülkelerin mali, doğal ya da hukuksal gibi elverişli koşullarından yararlanır ve elverişsiz koşullarından hemen sıyrılırlar.

2. Dünya savaşı sonrası Marshall Planı Amerikan değer sistemlerinin ve kusurdan arındırılmış modellerinin Avrupa'ya girmesini sağlamıştır. Bu durum yapısal değişimi de beraberinde getirmiştir. Şirket yönetimleri eskiye göre değişmekte ve reklamcılık modernleşerek gelişmektedir. Başka bir deyişle reklamcılık pazarlama teknikleriyle uluslarötesi anlayışı kamu alanının merkezine yerleştirerek iletişimin ticarileşmesini sağlamıştır. 1950'lerden sonra Amerikalı reklam ajansları iç pazarları ele geçirirken buradaki en önemli faktör sadece kendilerinin sahip olduğu iş bilgisinin hem öğreticisi hem de yayıcısı konumunda olmalarıdır. Başka bir açıdan bakarsak reklamcılar Amerikan ulusunun birer diplomatları olmuşlar ve ülkeleri için canla başla çalışmaktadırlar. Ülkenin değerlerini diğer ulusların içine sokarak onların yaşamlarını dönüştüren aynı zamanda sistemle bütünleştiren bir görev yerine getirmektedirler.

İletişim üzerine temel düşünce kültür emperyalizmi ve kültürel bağımlılık bir manipülasyonun sonucu değil, yapısal bir durumdur (Mattelart, 2016: 87). Merkez ve çevre ilişkisinde alışveriş merkez lehinedir ya da eşitsizliğin kaynağında belirleyici olan egemen güçlerdir. 1969'da UNESCO tek yönlü iletişim konusu üzerine bir uzmanlar toplantısı düzenlemiştir. Gelişmiş ülkelere doğru tek yönlü bilgi akışının ulusların birbirlerini anlamasında ve iletişim kurulmasında sorunlar yaratabileceği belirtilmiştir. 1972'de Sovyet temsilciler hem UNESCO hem de BM'de uydu yayımlarının düzenlenmesi için anlaşma sunmuştur. Haber akışının tekelleşmesine hizmet eden dört büyük haber ajansının verdikleri haberlerdeki taraflılık durumu işleyen düzenin tartışılmasına neden olmuş ve Amerika'nın direnciyle karşılaşmıştır. Ulusal iletişim sistemleri ve radyo frekansları gibi konular ulusların var olması ve kendi kaderlerini tayin etme hakları açısından tartışılmıştır. UNESCO'nun yeni başkanı M'Bow ve Nobel ve Lenin Barış ödülleri sahibi Sean MacBride 1977'de iletişim

sorunlarının araştırılması için uluslararası bir komisyon kurulmasını sağlamışlardır ve komisyon 1980'de bir rapor yayınlamıştır. Bu rapor bilginin akışındaki eşitsizliği resmi olarak ifade eden ilk belge olmasından dolayı önemlidir. MacBride raporu Belgrad'da UNESCO genel konferansında tartışılmıştır ve Reagan'ın başkan olduğu Amerika uzlaşmayı reddetmiştir (Mattelart, 2016: 88-90). Enformasyonun serbest akışı Amerika'nın temel argümanıdır.

Amerika tüm dünyadaki iletişim aygıtlarının önemli bir bölümüne sahiptir ve en fazla haberi akışa sokan bir güçtür. Böylelikle Amerika dünyanın geri kalanını kendi kapitalist değerleriyle yeniden üretirken aynı zamanda yeni bir bilinç de oluşturmaktadır.

İletişimin Küreselleşmesi

Küresel enformasyon düzeni birçok karmaşık ilişkiden meydana gelmektedir (Köse, 2007: 132). Küreselleşme dünyanın yönetim ve pazarlama uzmanlarının evreninden okunması üzerine temellendirilmesidir. Küreselleşmede amaç kapitalist üretim ve tüketim tarzının üzerine kurulu ve mübadelelerin, yatırımların ve sermaye akışlarının gerçekleştirildiği tek dünya pazarının oluşturulmasıdır. Küreselleşme tüketim toplumunun sınırlarının ortadan kaldırılması ve tüm dünyaya yayılmasıdır diyebiliriz. Bu bağlamda amaç yerel farklılıkların yok edildiği, türdeş bireylerin oluşturduğu bir dünya pazarının kurulmasıdır (Mattelart, 1996: 102). Küreselleşme kavramının ortaya çıkışı 1980'ler sonrasındır. Küreselleşme ilk olarak finansal alanda görülmüştür. Belirli kurallar çerçevesinde gerçekleştirilen finans işlemleri artık anında bağlantıyla akışkan hale gelmiş ve küresel piyasalara bağlanmıştır. İletişim teknolojilerinin gelişimine bağlı olarak spekülasyon ve finans reel ekonomiden bağımsızlaşmıştır. Finansal olanın bir bütünlük arz etmesinin sonucu olarak farklı uzamlardaki krizler birbirlerini tetikleyebilmektedir. İletişim sistemleri ve finansal akış birbirlerini bütünlemektedir.

Küreselleşme zaman ve uzamdan görünürde bağımsızdır çünkü yoksul ülkelerin önemli bir bölümü yatırım ve mübadele akışlarının dışında kalmaktadır ve zengin ülkelerin ticaret merkezlerinde güç ilişkileri içinde akış sağlanmaktadır. Bu bağlamda küreselleşmenin emperyalizmi ortadan kaldırdığı düşüncesi doğru değildir. Toplumlar iletişim ağlarıyla birbirlerine bağlanmışlardır ve karşılıklı ilişki ve bağımlılık içinde bir bütünün parçasıdır. Bu düşünce gerçeği açıklamaktan çok gizlemektedir (Alemdar ve Erdoğan, 2002: 509). Küreselleşme yolunda yoksulluğun arttığı, işsizlik rakamlarının yükseldiği, evsizlerin çoğalması ya da köylülerin topraklarını kaybetmeleri ve gelecekle ilgili artan belirsizlikler gibi gerçekler kamuoyundan gizlenirken aslında üçüncü dünya ülkelerinin kalkındırılması da güçlü ekonomilere sahip Batılı ülkelerin bu ülkeleri pazar olarak görmelerinin sonucudur diyebiliriz. Yeni enformasyon ağlarının bankacılık sistemlerinin kurulması ve büyük miktarda para

aktarımlarına ya da spekülasyonlarının yapılmasına neden olduğu ve ayrıca IMF ve Dünya Bankası gibi kurumların nasıl etkin rol oynadığı ya da Amerika'nın bir ülkeyi kurtarmak için yaptığı hamlelerin aslında kendi spekülöörleri kurtarmak için olduğu hiçbir zaman açıklanmaz.

Küreselleşme yeni bir sömürgecilik biçimidir. Eskiden devletler birbirlerini sömürürken günümüzde IMF ve Dünya Bankası şemsiyesi altında şirketler sömürüyü gerçekleştirmektedir. 1944'de Breton Woods Konferansında kurulan Dünya Bankası ve IMF 2. Dünya savaşı sonrası Amerika'nın dünyayı nasıl çıkarları konusunda biçimlendirdiğini göstermesi açısından önemlidir. 1970'lerden sonra görülen küreselleşme neo-liberal bir anlayışla, sermayenin yersiz-yurtsuzlaştığı, denetimsiz bir küreselleşmeye dönüşmüştür. Dünya Bankasının demokrasi, iyi yönetim, açıklıkla mücadele söylemleri sanki Amerika'nın propaganda bakanlığı işlevi görmektedir (Amin, 2014: 74). IMF, Amerika'nın dünya sisteminde denetimini sağlamak için kurulmuş bir kurumdur. Dünya Bankası IMF'in dayattığı politikaların zorunlu tamamlayıcısıdır. Tarihinde hiçbir şekilde çok uluslu şirketleri karşısına almamıştır ve kendini bir kamu kurumu olarak görmemiştir. Çok uluslu şirketlerin gelişmekte olan ülkelerin içine girmesinden sorumlu bir kurum olarak pazarın genişlemesini sağlayan politikaları takip etmiştir. Örneğin; çok uluslu şirketlerin maden faaliyetlerinde bir tür millileştirmeye karşı sigorta görevi görmekteydi. Altyapı yatırımlarının desteklemesiyle aslında çok uluslu şirketlerin işlerini kolaylaştıran bir güç rolündedir. Tarım alanlarında ise kendi kendine yeten köylülere kredi açarak sosyal eşitsizliklere meydan veriyor ve kendine bağımlı kılarak aslında köylünün ya da yerel halkın özerkliğini tahrip ediyordu. Sistemli bir şekilde tren yolları yerine kara yollarını teşvik ederek petrol pazarını geliştirmekte ve daha da önemlisi bu yolla dış ticaret açığı verilmesine neden oluyordu. Dünya bankasının stratejisi büyük şirketlerin stratejisiyle her zaman uyum göstermiştir.

Küreselleşme rekabete karşı kazancını mümkün olduğunca artırmak ve pazar payını sağlamlaştırmak için tüm bilgi ve yeteneklerin kullanılmasını ve yenilenmesini evrensel olarak gerçekleştiren bir şirket işletmesi modelidir denilebilir. Küresel şirkette bölümler arası ilişkilerde olması mümkün bir aksaklık sistemi tıkayabilir. Bu nedenden ötürü her an ve her yerde iletişime ihtiyaç vardır. Üretim ve iletişim alanları bütünleşmiştir. Şirket çalışanı kendi kendinin patronu olurken tüketici de üretimde ortak pozisyonuna geçmiştir. Bu durum yeni ilişkiler doğurmuştur. Fordist sistemde yerel, ulusal ve uluslararası birimler birbirinden bağımsızdı ve etkilenmezdi. Ancak yeni dünyanın anlayışında bu üç bölümde birbiriyle etkileşim halinde olup birbirlerini belirleyici konuma geçmişlerdir (Mattelart, 2016). Nitekim bu anlayış global ve lokal olanın birleşmesiyle glokale kavramını getirmiştir.

Küresel kültürün amacı tek bir imge pazarının yaratılmasıdır. Amerikan kültür endüstrisi küreselliğin parametrelerini belirlemektedir. Küresel boyutta iletişim ağlarının kurulması ulusal iletişim sistemlerinin kurallardan arındırılmasını gerektirmiştir. 1980’lerde ele geçirme ya da birleşme yoluyla gerçekleşen tekelleşme sonrası yeni bir tekelleşme dalgası sayısallaşmanın sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Sayısal dile çevrilen tüm ürünler herhangi bir aktarıcıyla taşınabilecektir. Bu bağlamda Amerikan kablo operatörleri, sinema endüstrisi, telefon şirketleri ve iletişim grupları bir birlik oluşturmuştur. Etkinlik alanları geniş endüstrilerin Disney-ABD ve Time-Warner-Turner gibi birleşmeleri getirmiştir. Ayrıca yeni sözcüklerin türetilmesi de bütünleşmenin sonucudur. Advertorials, informercials ya da edutainment. Haber ve iletişim teknolojilerinin bütünleştiğini görmekteyiz.

İletişimin Amerikanlaşması

Geçmişe baktığımızda 1898 yılında T.Roosevelt dünyanın Amerikanlaşmasının bir kader olduğunu ifade ettiğini ya da Wilson’ın 1915 yılında Dünya Birleşik devletlerinin kurulmasından bahsettiğini görürüz (Cheviron, 2014). Mattelart’a göre bu söylemler Amerika’nın kültürel olarak dünyayı egemenlik altına almasını meşrulaştırmaktadır (Mattelart, 2016). Endüstriyel olarak üretilen ve pazar odaklı ihraç edilen “kültür modelleri” Amerika’nın ekonomik hegemonya aygıtıdır. Demokrasi de sistemi tamamlar nitelikte alt bir ürün olarak gerçekleşen bir olgu olarak sunulur. Ekonomik küreselleşme kültürü içine alan ve kültürle yayılan bir gelişmedir. Aslında dünya ekonomikleşmektedir. Başka bir deyişle her şey metalaşmaktadır. Aydınlanma düşüncesinin değerleri piyasa sisteminde yok olmaktadır.

Siyaset ekonomiye eklenmiştir. Politik yönetimin en temel ilkesi demokrasidir. Rasyonel temelde yasalar yapılmalı ve bu yasaları uygulayacak kişiler seçilmelidir. Ekonomik yaşamda ise en temel ilke pazardır. Burada da güçlü olan pazarın gerektirdiklerini en iyi şekilde yerine getirecek başka bir deyişle rasyonel olanların öne çıkmasını sağlayacak bir yönetim şekli ortaya konmalıdır. Ancak demokrasi tüm insanları içine alan ve eşitlik sunan bir yaklaşımken, sistemin ya da ekonomik alanın sunduğu demokrasi dışlayıcı ve tekçi olarak güçlülerin yaşamını kolaylaştırmakta ve güçsüzleri dışarda bırakmaktadır. Bu bağlamda demokrasi ve piyasa birbirlerini üretmektedirler. Rasyonel temelde alınan politik kararların sonucu pazarın ortaya çıkardığı sonuçlarla bir ahenk içindedir. Demokratik haklar rasyonel girişimciler tarafından kullanılmalıdır. O zaman politik alan kendini feshederek ekonominin içine girmektedir (Amin, 2014: 43). Demokrasi güçlü olanın kazanmasının ve rekabetin belirleyiciliği üzerine kurulmuştur. Geleneksel toplumda birey ait olduğu aile ya da klan gibi topluluklar yoluyla kendini tanımlarken, bireycilik ya da bireysel özgürlük varoluşsal bir

mücadeleyi beraberinde getirmektedir. Rekabet bireyselleşmenin ya da birey olma yolundaki özgürlüğün ilk koşulu haline gelmiş ve kapitalizm bu durumu meşrulaştırmıştır. Amerika eşitliğin karşısına bireysel özgürlüğü koymaktadır. Eşitsizlik demokrasinin bir parçası olarak kabul edilmektedir ancak bu demokrasinin içinde eşitsizliğin kabul edilmesi kapitalizmle ortaya çıkmıştır. Kapitalist meta ilişkilerinin yayılmasıyla toplumsal ilişkiler biçim değiştirmiştir. Kapitalizm öncesi sosyal ilişkilerde düzenleyici bir rol üstlenen aile, din gibi kurumlar kendini piyasa koşullarına bırakarak sistemle uyumlu bir şekilde ya da yıkıcı niteliğiyle uyumlu bir şekilde dönüşmüşlerdir. İnsanlar ekonomi alanında tüketici, politik alanda ise pasif izleyicidir.

Amerika'nın savunduğu gibi iletişim sistemleri içinde buldukları toplumun demokrasisine katkı sağlamaz ve daha fazla özgürlük getirmez. İletişim sistemleri başta en çok Amerika'daki çok uluslu şirketler olmak üzere mülkiyet ve iktidar ilişkilerinden dolayı mevcut düzenin geliştirilerek devam etmesine hizmet ederler. Amerika'nın dünyanın geri kalanıyla karşılaştırıldığında en son teknolojiye sahip bir ülkedir ve bu avantajını kendi çıkarları doğrultusunda başka bir deyişle ekonomik olarak güçlü olmayan ve teknoloji olarak geride kalmış ülkeler üzerinde tek taraflı kültürel hegemonya kurarak kullanmaktadır. Amerika egemen güç, diğer ülkeler ise bağımlıdır. Kültür emperyalizmi Amerika'nın iletişim teknolojilerini kullanarak sahip olduğu değerleri tek yönlü olarak diğer ülkelere aktarmasıdır. Amerika bunu yaparken aslında kendi kapitalist yaşam tarzını ihraç ederek hem tüm dünyayı kültürel olarak Amerikanlaştırmaya hem de kendi ekonomisine dahil ederek sömürmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda kültür ve ekonomi birbirlerinin içine geçerek bir bütün oluşturmuşlardır. Ekonomi alanında etkili olmak için öncelikle kültürel etki alanı yaratılmalıdır. Amerika bu etki alanını serbestlik ve özgürlük temelinde bir model sunarak gerçekleştirmektedir (Schiller, 1991). Bu model Amerika'nın çıkarlarıyla ya da kapitalist sistemin gerektirdikleriyle uyumludur ve hedefine aldığı ülkelerin içine bu modelle yani kültürel ve ekonomik olarak girmektedir. Bu girişi enformasyonun serbest akışı doktrinini kullanarak gerçekleştirir. Ancak bu akış ekonomisi güçlü ve son teknolojiye sahip olan güçlü taraftan ekonomik olarak güçsüz ve yeterli teknolojik donanıma sahip olmayan tarafa akış şeklinde gerçekleşmektedir. Amerika'nın kontrol ettiği ya da Amerikalı şirketlerin sahip olduğu kitle iletişim araçları kapitalist kültürü yayarak insanların sistem için çalıştırmakta ve uyumlu hale getirmektedir.

Şirketler iktidarlarını finans kaynaklarını, teknolojiyi, Ar-Ge faaliyetlerini, üretim bilgisini, teknolojiyi ve içerikleri üretme, dağıtma ve tüketim süreçlerini kontrol ederek bu alandaki güç ve kontrolleriyle oluştururlar (Schiller, 1969: 5). Bu güç ve kontrol, kültür endüstrilerine hakimiyeti sağlarken ayrıca bu alanlarda tekelleşmeyi de beraberinde

getirmektedir. Ancak küresel Amerikan şirketleri ve Amerikan devleti arasında karşılıklı ve tamamlayıcı nitelikte bir ilişki mevcuttur. Amerika devlet olarak hem yürüttüğü uzay araştırmalarıyla başka bir deyişle uydu sistemleri ve diğer teknolojik ilerlemelerle ve altyapı hizmetleriyle hem de sağladığı politik ve askeri güçle, bu şirketlerin sahip oldukları gücün oluşmasında etkili ve önemli ölçüde belirleyicidir. Teknoloji bağlamında güç ve kontrolün sağladığı avantaj enformasyonun tek yönlü akışıdır. Enformasyonun tek yönlü akışıyla malların akışından önce insanlar kültürel olarak yeniden üretilirler ancak bu kültür tüketim kültürüdür ve başka bir deyişle birey Amerika'nın çıkarlarıyla ya da kapitalist değerleriyle uyumlu tüketici olarak yeniden oluşturulur (Schiller, 1991).

Teknoloji şirketleri insanların sistemle bütünsel olarak yeniden üretilmesinde en önemli role sahiptir. Ancak bu şirketlerin görevlerini Amerika dışında ya da diğer ülkelerin egemenlik alanlarında yapabilmesi belirli bir hukuk altyapısını gerektirir. Bu hukuk altyapısı daha fazla özgürlük ve demokrasi düsturuyla serbest pazar mantığıyla gerçekleştirilmektedir. Serbest pazarın herkese eşitlik sağladığı düşünülse de adil ya da eşitlikçi olmayan gelir dağılımı nedeniyle emtiaya dönüşen ve piyasa için üretilmiş olan enformasyona pek çok insan ulaşamaz. Başka bir deyişle serbest pazar da güçlü olan kazanır. Karlılık enformasyonun üretimini ve dağıtımını belirlemektedir. Enformasyon kapitalist sistemle uyumlu bir şekilde üretilerek dağıtılır. Enformasyon hem kar getiren bir emtia olarak hem de insanları sistemle uyumlu şekilde yönlendiren ve dönüştüren bir işlevi vardır. Bu doğrultuda teknoloji ya da enformasyonun demokrasi ve özgürlüğü getirmesi bir yana, mevcut statünün devamını sağladığı söyleyebiliriz. Amerika'nın resmi ideolojisi olan serbest akış doktrinini temelini bireylerin kazançlarını maksimize etmek için kendi çıkarlarının peşinde koşmaları gerektiği düşüncesinden almaktadır. Bunun içinde özgür olmalıdırlar. Ancak Amerika gibi bir süper gücün karşısında başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere pazar koşullarında mücadele etmek için yeteri kadar güçlü değildirler. Özgürlük ya da demokrasi vaadiyle yüksek kazanç için tüm engellerin ortadan kaldırılması güçlü olana avantaj sağlamaktadır. Piyasanın rasyonalitesi alternatifleri yok etmiştir. Demokrasinin içi boşalmıştır çünkü rasyonalite demokrasinin gereği olan alternatiflerin varlığını sona erdirmiştir. Politika ve ekonomi alanları bir birleriyle bütünleşmiştir. Özel sektör ve devlet tek bir güç olarak haydutlaşmaktadır. Amerikan değerleri orantısız miktarda gelişmekte olan ülkelerin sınırından içeri girer ve onların yerel olarak addedilen kültürel özelliklerini yok ederek sömürgeye dönüştürmektedir.

Eskiden sanayileşmiş ülkeler ile sanayileşmesini tamamlayamamış ülkeler arasındaki sermaye ilişkileri yerini sanayileşmiş ve madencilik, enformasyon ve teknoloji gibi belirli alanlarda tekelleşmiş ülkeler ile sanayileşmiş ve uyduya dönüşmüş ülkeler arasındaki ilişkilere

bırakmıştır. Kapitalizm yayılcı ve dönüştürücü olması açısından merkez alanların çevre alanlara baskısını zorunlu kılmaktadır. Devlet sermayeyi temsil etmektedir ve onun emrinde politik ve askeri destek sağlamaktadır. Sermaye ulusal sınırların dışında yayılarak ve yayıldığı alanları dönüştürerek başka bir deyişle sisteme dâhil ederek emperyalist amaçlar taşımaktadır. Bu bağlamda Amerika demokrasi yoluyla dünyanın farklı bölgelerini kültürel ve ekonomik olarak fethederek ve onları sömürgeleştirerek sisteme dahil etmektedir. Bunu yaparken demokrasiyi ekonomik alanda rasyonelleştirmekte ve kendi pozisyonunu demokrasiyi kullanarak meşrulaştırmaktadır. Küresel boyutta liberalist ekonomik düzen sürekli şiddeti başka bir deyişle askeri gücün varlığını ve müdahalesini zorunlu kılmaktadır.

Amerikan küresel şirketlerin kapitalist sistemin parçası olarak stratejilerini gerçekleştirebilmeleri için iletişim altyapısı zorunludur çünkü şirketler arası eşgüdüm ve üretim, dağıtım ve tüketim sürecinin tamamlanabilmesi bilginin depolanmasını, işlenmesini ve saklanmasını gerektirir. Amerika hem teknoloji satmaktadır hem de sattığı teknolojileri kullanarak kendi değerlerini o ülkenin sınırlarının içine sokarak önce kültürel sonra da ekonomik olarak tahakküm kurmaktadır ve o ülkeyi sömürmektedir. Bilgisayarlar, mikro işlemciler ve diğer teknolojik araçlar yaşamın vazgeçilmez unsuru olmuşlardır. Amerika'nın yüksek teknolojiye yatırım yapması ve bu bağlamda uzay araştırmalarına yönelmesi kendisine diğer ülkelere kültürel ve ekonomik alanlarda tahakküm kurmasını kolaylaştırmıştır.

Küresel Amerikan şirketleri Amerika'nın sınırlarının içinde ve ötesinde kendi kurallarını koydukları küresel bir pazar sistemi oluşturmuşlardır. Bankacılık, sigortacılık, turizm, ulaştırma gibi alanlarda bilginin depolanması, işlenmesi ve saklanması zorunlu olarak bilgisayara ve ağ teknolojilerinde ileri olmayı gerektirmektedir ve bu durum Amerika'nın lehine bir durum yaratmaktadır.

İlerlemecilik adı altında sunulan enformasyonun önemli bir kısmı tüketimi sağlayan ya da motive eden türdendir. Ağlarla sarmalanmış günlük yaşamda kullanılan kredi kartları ya da gidilen her yere götürülen akıllı telefonlar gibi teknolojiler, tüketicinin kontrol edilmesi ve denetlenmesinde şirketlere avantaj sağlamaktadır. Ayrıca yeni reklam stratejilerinin ve satış tekniklerinin geliştirilmesinde son derece önemli bir veri kaynağı oluşturmaktadır.

IBM, Apple ve Microsoft gibi Amerikan şirketleri dünyada egemen güçler olarak kabul edilmektedirler çünkü hem teknolojiyi hem de teknolojiyi kullanarak görünürde eşitlikçi olan pazarı kontrol etmektedirler. Amerika, dev küresel şirketleriyle tüm pazarı tekeline alabilecek ve kendi çıkarları doğrultusunda kültürel hegemonyası kurabilecek ve zihinsel olarak kapitalist yaşama uyum sağlayabilecek yeni tüketiciler üretebilmek için teknolojiye sürekli yatırım

yapmaktadır ve uzay araştırmalarına devam etmektedir. Uzay araştırmalarında esas olan uzaydan dünyayı yönetmenin daha kolay olmasıdır diyebiliriz.

Kendi hegemonyasını dayatan Amerika çevre ülkeler üzerindeki hakimiyetini kendisinin kurup ve yönettiği Dünya Ticaret Örgütü, IMF, Dünya Bankası gibi kurumlarla sağlamaktadır. NATO ise dünyanın askeri olarak kontrol altına alınmasının temsilcisidir. Bu kurumlarla tekellerin çıkarları doğrultusunda çevre ülkelerin üretim biçimleri şekillendirilmekte ve para politikaları yönlendirilmektedir. Amerikan yayılcılığının sonucunda ortaya çıkan şiddet, medeniyetler çatışması olarak adlandırılarak aslında Amerika'nın ideolojisini gerçekleştirmesi meşrulaştırılmaktadır. Kapitalizm yaşanması gereken bir zorunluluk halini almıştır. Oysaki kapitalizm gittiği yerlere yoksulluğu da beraberinde götürmüştür. Yapısal olarak kapitalizm hem yapıcı hem yıkıcıdır. Yapıcıdır çünkü üretici güçler gelişir, yıkıcıdır çünkü emekçiye köleleştirir. İnsanları sisteme dahil ederek onları kendiyile bütünleştirirken, kendini sistemin çıkarları doğrultusunda yeniden oluşturmamaları dışlamaktadır.

Amerikan şirketlerinin diğer ülkelerin sınırlarından içine girebilmeleri için kuralsızlaştırma ve özelleştirme politikaları önemlidir. Böylece küresel şirketlerin önündeki ulusal iletişim sistemlerine sızmalarındaki engeller ortadan kalkmış olacaktır (Yaylağül, 2018: 16). Başka bir deyişle şirketlerin birbirleriyle olan iş birliklerinin ve eşgüdümün sağlanmasındaki yerel engeller aşılanacak ve uluslar üzerinde bir yapı inşa edilecektir. Satın alma ya da birleşmeler yoluyla ele geçirilen yerel kanallar, Amerikan kültürünü, yaşam tarzını enjekte eden eğlence programlarıyla izleyiciyi daha verimli bir tüketiciye dönüştürmektedir. Bu durumu önleyici politikaları uygulamaya geçirmek isteyen hükümetler ise tekelcilikle suçlanırken gerektiğinde küresel Amerikan şirketleri tarafından askeri darbeler düzenlenerek daha demokrat ve özgürlükçü hükümetlerin iş başına getirilmesi için ortadan kaldırılmaktadır. Ulus-devletler Amerikan küresel şirketlere karşı kendi ulusal sınırlarını koruma ve egemenliklerini sürdürme güçlerini önemli ölçüde yitirmişlerdir (Mosco, 2001: 191). Mattelart'a göre kitle iletişim araçları tarafından üretilen ve dolaşıma sokulan enformasyon geleceğin hammaddesidir. Enformasyon günümüzün yenedünya düzeninde en belirleyici unsur olmuştur. Sanayi Devrimini başlatan enerji ve bilimsel devrim kadar önemli olmakla beraber, enformasyon kapasitesi ülkelerin ne kadar bağımsız olacağını da belirleyecektir (Mattelart, 1992: 17).

Başka bir şekilde ifade edecek olursak piyasaların kuralsızlaştırılması piyasaların tekeli kapitalist dev şirketler tarafından düzenlenmesidir. Mesele akışkan sermaye fazlasının gitmesi gereken başka pazarların bulunmasıdır. Kriz kapitalist sömürü sonucunda elde edilen yüksek

karların, üretim kapasitesini artıracak karlı alanlarda değerlendirilememesinin sonucu ortaya çıkmaktadır. Devlet sistemli olarak düzenlemeleri ortadan kaldırmaktadır. Ancak tüm pazarlar düzenlenir. Mesele, kimin nasıl düzenlendiğidir. Kuralsızlaştırma ile pazarların tek yanlı olarak egemen sermaye tarafından düzenlendiğinin üzeri örtülmektedir. Düzen güçsüzlerin güçlülerin çıkarlarına işleyen mantığın bir parçası olmalarıdır.

Değer yasası sadece ekonomiyi değil toplumsal, kültürel ve politik yaşamı da etkilemektedir. Kapitalist değerler sanki doğal bir düzenin ürünü gibi sunulurken, insanın bilinci de sistemle uyumlu bir şekilde üretilmektedir. Kapitalizm gittiği her yere beraberinde istikrarsızlığı da götürerek insanların geleceğini belirsizleştirmekte ve sürekli endişeye mahkum ederek, bir çatışma alanı yaratmaktadır. Bu çatışmalar ve gerilimin sistemin kendisi olduğu inkar edilerek sistemin kendi kendini düzenleyen ve dengeli bir piyasanın garantisinde, kanunların denetiminde olduğu ortaya konmaya çalışılarak sistem meşrulaştırılmaktadır. Sistemin mantığına göre krizler pazarların yetersizliğinden ve daha liberal kanunların yapılmamasının sonucudur. Kapitalizmin daha fazla kar elde etmek amacıyla geniş alanlara yayılması, pazarın geniş alanlara yayılması demektir ve bu durum ilerlemenin ya da kalkınmanın bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Sonuç

Sanayileşmenin sonunda başlayan ve tüketim düzenine geçilmesiyle en üst seviyeye ulaşan iletişim ağlarının tüm dünyayı sarması ekonomik yapının genişlemesini ya da kapitalizmin yayılmasını beraberinde getirmiştir. Ekonomisi güçlü olan ülkeler kendilerine ait iletişim sistemlerini de çıkarları doğrultusunda kullanmaktadırlar. Amerika dünyanın en güçlü ekonomisi olmasının yanı sıra en yüksek teknolojinin de sahibidir. Başlangıçta Matbaayla başlayan dönemde iletişim teknolojisi insanlığın gelişimine olumlu katkı sağlamakta ve kültürel, toplumsal ve ekonomik olarak insan yaşamını ilerleme ülküsü doğrultusunda geliştirdiyordu. Sonrasında telgrafla başlayan ve televizyonla devam eden teknolojik gelişmeler, iletişim sistemlerinin yayılması ve dönüştürücü etkisi açısından önem arz etmekle beraber özellikle 2. Dünya savaşı sonrası iletişim sistemlerinin gelişimi insanların özgürlüğünü engelleyen, düşündürmeyen ve en önemlisi hegemonya kuran bir sisteme dönüşmüştür. İlerleme ülküsü bağlamında rasyonel üretim düzeninden irrasyonel tüketim düzeninde yaşamaya başlayan insanların sisteme entegre olmasında teknoloji temelinde gelişen iletişim sistemlerinin payı son derece önemlidir. İletişim kapitalist sistemin bir parçasına dönüşerek, ekonomiye hizmet eden bir işlevsel nitelik kazanmıştır ve hem en ileri kapitalist olan hem de en gelişmiş teknolojilere sahip olan Amerika, gücünü iletişim sistemlerini kullanarak dünyanın

geri kalanını kendine sistemselsel olarak eklemleme amacıyla kullanmaktadır. Amerika kapitalist değerlerini sahip olduğu iletişim teknolojileriyle eşitlikçi olmayan bir şekilde dünyanın geri kalanına enformasyonun tek yönlü akışı doktrinini kullanarak enjekte etmektedir. Amerika sistemle uyumlu bir şekilde dünyanın geri kalanına dünyayı sarmaladığı iletişim ağlarıyla, ekonomi temelinde kültürel bir hegemonya kurarken, aslında bilginin tek yönlü akışını sağlamasıyla iletişimi Amerikanlaşmıştır. İletişimin görünürde dünyasallaşması ya da küreselleşmesi aslında Amerikanlaşmanın yolunda farklı bakış açıları olup, küreselleşme zaten kendisi küresel bir güç olan Amerika'nın içinde onun önce kültürel alanına sonra ekonomisine dahil olarak gerçekleşmektedir. Arkasına Amerikan devletinin politik ve askeri gücünü alan ve yüksek teknolojiye sahip dev Amerikan şirketleri dünyanın geri kalanını önce kültürel olarak istila etmektedir sonrasında ekonomik olarak sömürmektedir. İletişimin Amerikanlaşması; Amerika'nın dünyanın tek süper gücü olarak kültürel istilasının ve sonrasındaki ekonomik sömürsününün uzay araştırmaları, uydu faaliyetleri ve dünyayı sarıp sarmaladıkları ağlarla gerçekleştirmesidir.

Kaynakça

- Adanır, O. (2017). *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler*. İzmir: Eylül Sanat Yayıncılık.
- Baudrillard, J. (2009). *Gösterge Ekonomi Politiği Hakkında bir Eleştiri*. (Çev. O.Adanır, A. Bilgin). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Baudrillard, J. (2017). *Tüketim Toplumu*. (Çev. N.Tutal, F.Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Batuş, G. (2003). "Neil Postman". *Kadife Karanlık*. (Ed.N. Rigel). İstanbul: Su Yayınevi. 261-275.
- Carey, J. W. (2019). "Time, Space, and the Telegraph". *Communication in History*. (Ed. P. Heyer & P. Urquhart). Routledge. 113-120.
- Chevron, N.T. (2014). *Küresel İletişim*. İstanbul: Ekslibris Yayıncılık.
- Çeliker Saraç, D. (2022). "A.Mattelart'ın İletişimin Uluslararasılaşması Üzerine Düşünceleri". *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*, (11): 115-132.
- Çetin, B. (2018). *Kitle İletişim Kuramları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erdoğan, İ.; Alemdar, K. (2002). *Öteki Kuram*. Ankara: Erk Yayınları.
- Goff, J. (2005). *Ortaçağda Batı Avrupa*. (Çev. N. Uluç). Ankara: *Doğu-Batı Dergisi*.
- Güngör, N. (2016). *İletişim, Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Huberman, L. (2017). *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla..* İstanbul: İletişim Yayınları.

- Köse, H. (2007). *Küresel Akıntıya Karşı Sivil Arayışlar, Alternatif Medya*. İstanbul: Yirmidört Yayınevi.
- Küçükcalay, A. (2014). *Dünya İktisat Tarihi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Mattelart, A. (1992). “İletişim ve İletişim Araçları: Tehlikeli Bir Konu”. *Medya Dünyası*. (Ed. Jean-Marie Charon). (Çev. Oya Tatlıpınar). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mattelart, A. (2005). *Gezegensel Ütopya Tarihi: Kehanetsel Kentten Küresel Topluma*. (Çev. Şule Çiltaş). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mattelart, A. (2016). *İletişimin Dünyasallaşması*, (Çev. H. Yücel). İstanbul: İletişim Yayınları.
- McLuhan, M. (2001). *Gutenberg Galaksisi*. (Çev. G. Ç. Güven). İstanbul: YKY.
- Mosco, V. (2001). *Herbert Schiller. Television & New Media*. 2(1): 27-30.
- Pirrenne, H. (2016). *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*. (8.baskı). (Çev. Uygur Kocabaşoğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yokoluşu*. (Çev.K. İnal). İmge Kitabevi.
- Postman, N. (2020). *Televizyon: Öldüren Eğlence*. (Çev. O. Akınhay). Ayrıntı Yayınları.
- Schiller, H. I. (1969). *The Mass Media and the Public Interest. Television Today: The End of Communication and the Death of Community*. Washington DC: Institute for Policy.
- Schiller, H. I. (2001). “Digitised Capitalism: What Has Changed?”. (in) *Media, Power, Professionals and Policies*. (Ed. H. Tumber). London: Routledge.
- Virilio, P. (2003). *Enformasyon Bombası*. (Çev. Kaya Şahin). İstanbul: Metis Yayınları.
- Yaylagül, L. (2018). “Herbert Schiller’in İletişim ve Kuram Araştırmalarına Katkısı”. *Kurgu*, 26 (2): 11-23. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kurgu/issue/59638/859499>

TOPLUMSAL HAREKETLER VE UZUN DEVRİM: ZAPATİSTALAR VE KARA PANTERLER¹

Özgür YILMAZ*

Öz

Uzun Devrim kavramı Raymond Williams'ın önerdiği bir kavramdır. Uzun Devrim nedir? Uzun Devrim, Marksist devrim anlayışıyla ne gibi benzerlikler ve farklılıklar barındırmaktadır? Uzun Devrim bugün sosyal bilimlere neler katabilir? Bu sorulardan hareketle Uzun Devrim olgusuyla toplumsal hareketler literatürü bir diyaloga sokulmaktadır. Toplumsal hareketler ve Uzun Devrim kavramlarının kültür meselesinde ortaklaştığı düşünülmektedir. Çalışmanın temel amacı toplumsal hareketlerin yarattığı ve kültürel değişim/dönüşüm sürecini Uzun Devrim kavramı bağlamında incelemektir. Bu inceleme Zapatistalar ve Kara Panterler örnekleri üzerinden gerçekleştirilmektedir. Çalışmanın bu şekilde hem toplumsal hareketler literatürüne hem de kültürel çalışmalar alanına katkı yapacağı düşünülmektedir. Çalışma giriş ve sonuç bölümleri haricinde iki ana bölüme ayrılmaktadır. İlk bölümde toplumsal hareketler ve Uzun Devrim kavramları incelenmiştir. İkinci bölümde ise Zapatista ve Kara Panter örnekleri incelenmiştir. Çalışmada ikincil kaynaklara/çoklu veri kaynaklarına dayalı nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda metne dayalı dokümanlar ve görsel veri kaynakları temel alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uzun Devrim, toplumsal hareketler, Zapatistalar, Kara Panterler, üç kıtacılık

SOCIAL MOVEMENTS AND THE LONG REVOLUTION: ZAPATISTAS AND THE BLACK PANTHERS

Abstract

The concept of long revolution is a concept proposed by Raymond Williams. What is a long revolution? What similarities and differences does the long revolution have with the understanding of Marxist revolution? What can the long revolution add to social sciences today? Based on these questions, the literature of social movements is put into a dialogue with the phenomenon of long revolution. The concepts of social movements and long revolution are thought to become common in the cultural issue. The main purpose of the study is to examine the cultural change/transformation process created by social movements in the context of the concept of long revolution. This examination is carried out through samples of Zapatistas and Black Panthers. In this way, it is thought that the study would contribute to both the literature of social movements and the field of cultural studies. The work is

¹ Bu çalışma, Özgür Yılmaz'ın İstanbul Üniversitesi bünyesinde, Prof. Dr. Meltem Bostancı danışmanlığında hazırladığı "Dijital Kapitalizmde Eşitsizliğin Dijital Emek Bağlamında Yeniden Üretimi: Afrika Kıtası Örneği" başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

divided into two main sections except for the entry and conclusion sections. In the first part, social movements and the concept of long revolution are examined. In the second part, Zapatistas and Black Panthers samples are examined. In the study, qualitative research method based on secondary resources/multiple data resources is used. In this context, text -based documents and visual data resources are based.

Keywords: Long Revolution, social movements, Zapatistas, Black Panthers, tricontinentalism

Giriş

Uzun Devrim kavramı Raymond Williams'ın (1965) önerdiği ve üzerinde pek durulmayan bir kavramdır. Williams'ın "geleneksel sosyalizmin faili olan endüstriyel işçi sınıfını sorunsallaştırarak bilhassa yapı ile fail arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlamakla" (Dworkin, 2021: 13) kültürel Marksizm ekolüne mensup oluşu, kavramın üzerinde durulmamasının gerekçesi olabilir. Anaakımın Marksizm'e uzak konumlanışının yanında kültürel Marksistlerin Ortodoks Marksistlerce "liberal" hatlara (Can, 2004) savrulmakla eleştirilmesi kavrama olan ilgisizliğin bir diğer gerekçe olarak açıklanabilir. Uzun Devrim nedir? Uzun Devrim, Marksist devrim anlayışıyla ne gibi benzerlikler ve farklılıklar barındırmaktadır? Uzun Devrim bugün sosyal bilimlere neler katabilir?

Bu sorulardan hareketle Uzun Devrim olgusuyla toplumsal hareketler literatürü bir diyaloga sokulmuştur. Toplumsal hareketler ve Uzun Devrim kavramlarının ortak noktalarının olduğu düşünülmektedir. Bu ortak noktalardan en önemlisi ikisinin de belirli bir "sürece" gönderme yapıyor olmasıdır. Ancak Uzun Devrim'in kültürel bir yanı da bulunmaktadır. Toplumsal hareketler bu ortaklığı, kendine kültürel meseleleri temel alan "yeni" toplumsal hareketler açılımıyla sağlamaktadır. Meksika Chiapas bölgesinde faaliyet gösteren Zapatista hareketi ile Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) faaliyet göstermiş olan Kara Panterler Partisi'ni incelemek kültürel olanın yarattığı dönüşümü incelemekte önemli fırsatlar sunabilmektedir. Çalışmanın temel amacı toplumsal hareketlerin yarattığı ve kültürel değişim/dönüşüm sürecini Uzun Devrim kavramı bağlamında incelemektir. Bu inceleme Zapatistalar ve Kara Panterler örnekleri üzerinden gerçekleştirmiştir. Çalışmanın bu şekilde hem toplumsal hareketler literatürüne hem de kültürel çalışmalar alanına katkı yapacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma giriş ve sonuç bölümleri haricinde iki ana bölüme ayrılmaktadır. İlk toplumsal hareketler ve Uzun Devrim kavramlarının araştırılmasına, ikinci bölüm ise Zapatista ve Kara Panter hareketlerinin incelenmesine ayrılmıştır. İlk ana bölümde literatür taramasının peşi sıra Uzun Devrim tartışmasına girilmiştir. Uzun Devrim kavramını tanımlamak için "kültür" tartışmalarında bir pozisyon takınmak gerekmektedir. Dolayısıyla burada bir pozisyon

arayışında olunmuştur; bu arayış yolunda Asya, Afrika ve Latin Amerika halklarının mücadelelerini ön plana alan “*tricontinentalism*” yaklaşımının faydalı olabileceği düşünülmektedir. İkinci bölüm ise seçilen örneklerin kısa tarihçelerinin yanında “kültür” alanındaki faaliyetleri ve yarattıkları değişim süreçlerine “kültür”ün oynadığı rolü incelemektedir. Çalışmada ikincil kaynaklara/çoklu veri kaynaklarına (Creswell, 2017: 185) dayalı nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem ikincil verilerin incelenmesi şeklinde tanımlanabilir. Bu bağlamda metne dayalı dokümanlar ve görsel veri kaynakları temel alınmıştır.

Toplumsal Hareketler ve Uzun Devrim

Toplumsal hareketler, “çeşitli çıkar gruplarından oluşan geniş kapsamlı örgütlerdir” (Tilly, 2008: 13). Kadın örgütlenmeleri, öğrenci ve gençlik örgütleri, işçiler ve aydınlar gibi toplumsal tabakalar toplumsal hareketler içerisinde bulunabilmektedir. Toplumsal hareketler tek ya da birçok problem etrafında örgütlenebilmektedir (Tilly, 2008: 13). Toplumsal hareketler literatüründe eski ve yeni toplumsal hareketler ayrımı bulunmaktadır. Bu ayrıma göre eski toplumsal hareketler dar ekonomik hedeflerle hareket eden, siyasal devrimi ve iktidarı ele geçirmeyi amaçlayan toplumsal hareketlerdir. Eskilerin yerini alan yeni toplumsal hareketler ise sınıf mücadelelerinin yerini dar ekonomik çıkarlardan bağımsızlaşan demokratik hareketlerin aldığını ileri sürmektedir. Bu yeni hareketlerin özgün yanları ise “formel kurumsal-siyasi kanalların dışında çalışmaları, hayat tarzı, etik ve kimlik duyarlılıkları üzerine vurgu yapmalarıdır” (Çetinkaya, 2015: 44-45). Dolayısıyla yeni toplumsal hareketlerin kimliği ve kültürel meseleleri temel aldıkları görülmüştür.

Yeni toplumsal hareketler üzerine çalışan düşünürler sınıflar arasındaki çatışmanın giderek azaldığını ve toplumsal hareketlerin artık homojen özneler şeklinde tasavvur edilemeyeceğini iddia etmektedirler (Della Porta & Diani, 2020: 12). Bu çalışmada kültürel meseleleri temel alan toplumsal hareketler incelenirken sınıfların önemi yok sayılmamıştır. Sınıflar ve sınıf mücadeleleri ortadan kaybolmamıştır. Özellikle neoliberal ideolojinin saldırılarıyla akademik tartışmaların gündeminden düşürülmüştür. Bu söyleme göre “işçiler ve üretim aracı sahipleri arasındaki kutuplaşma, gelir ve statü üzerine sonsuz ve müzakere edilebilir bir geçişlilik içinde dağılır gider; çünkü işçi sınıfı toplulukları artık endüstri kentlerindeki gibi sıkı dayanışma bağlarına sahip olmadığından sınıf önemini yitirmiştir; etnisiteye ve cinsiyete dayalı ilişkiler sosyal hayatın koordinatlarını belirleyerek sınıfın yerini almıştır; yaşam standartları yükseldiğinden sömürü yerini tüketimcilğe ... bırakmıştır” (Dyer-Witford, 2019: 16). Ancak 2008 ekonomik krizi bu noktada yeniden bir dönüm noktası olmuş

ve sınıf temalı çalışmalar yeniden gündeme gelmiştir (Kutlu ve Kaderoğlu Bulut, 2017: 11). Yeniden altını çizmek gerekir ki bu çalışmada toplumsal hareketlerdeki kültür konusu sınıfsal bir bağlamda ele alınmıştır.

Bir toplumsal hareket topluluğu öncelikleri farklı olan birçok çeşitli bireyi ve grubu içerebilir ancak genellikle bir dünya görüşü ve bir mekân etrafında birleşmişlerdir (Meyer, 2002: 12). Belirli dünya görüşleri ya da mekânlar etrafında birleşen toplumsal hareketler, aktivizm yoluyla kültürel değişim sağlayabilmektedir. Toplumsal ve ekonomik yapılara ilişkin bir yeniden inşa taahhüdü sunarak ahlaki değerleri biçimlendirebilmektedir (Zajak ve Sorg, 2020: 13, 15). Hareketler yalnızca devlete ya da tahakküm biçimlerine karşı verilen kamusal mücadeleleri içermemektedir aynı zamanda bireylerin ve küçük grupların toplumsal değişim için gündelik hayatta verdikleri mücadeleleri içermektedir. Kadınlar, siyahlar ve LGBTİ topluluğu gibi yapısal eşitsizliklerle mücadele etmek zorunda kalanlar politika değişimi isteklerinin yanında sembolik anlamda, gündelik hayat ve kültürde değişim talep etmektedirler (Whittier, 2002: 291). Peki, burada “kültür” dendiğinde ne anlaşılıyor?

Kültür kavramı, tanımlanması en zor kavramlardan biridir; birçok farklı düşünce sistemi ve disiplin tarafından farklı şekillerde kullanılmıştır (Oğuz, 2011: 125). Bu zorluk, Uzun Devrim önermesinin de sahibi olan Raymond Williams’ın kültür tanımına başvurarak çözülebilir. Raymond Williams, kültürü tanımlamanın zorluğunun altını çizdikten sonra kavramın en başta “işleme süreci” anlamında ürün ve hayvan yetiştirimine gönderme yaptığını ancak sonrasında zihin yetiştirimine doğru genişlediğini belirtmiştir. 17. yüzyılın sonundan itibaren ise belirli bir halkın bütün yaşam biçimi olan bir “‘tin’ konfigürasyonunun ya da genellemesinin adı oldu” (Williams, 1993: 8-9). Kültür, endüstri, demokrasi ve sınıftaki büyük tarihsel değişimler tarafından ortaya konan tüm başlıklardır. Kültür, Williams’a göre toplumsal, ekonomik ve siyasal yaşamda gerçekleşen değişimlere verilen önemli ve süregelen tepkilerdir (Williams, 1960: xiv-xv). Kültürü bu şekilde geniş tanımlamak, insanlığın tüm üretimini ve eylemlerini, insanların ilişkilerini ve varoluşunu, sıradan olanı anlama fırsatı vermektedir (Taş, 2020: 31). Bu bağlamda örneğin sınıfsal ilişkiler bütünü de “kültür”e dahildir (Coşkun, 2022: 41). Ancak burada dikkati çeken nokta Williams’ın kültürü “süregelen” bir olgu olarak ele almasıdır.

Tricontinental kavramı Afrika, Asya ve Latin Amerika Halklarıyla Dayanışma Örgütü’nün 1966 yılında Havana’da düzenlediği bir konferanstan sonra çıkarılan aynı adlı dergiye referansla kullanılmaya başlamıştır. Bu konferansta, “kolektif sömürgecilik” ve çokuluslu şirketlerin rolüne değinilmiştir (Boumama, 2016: 211). Kavram, üç kıta halkının sömürgeciliğe karşı mücadelelerine atıfta bulunmaktadır. *Tricontinentalism*, sömürgecilik

tarihine karşı “müşterek, siyasi ve ahlaki bir mutabakata dayanır” (Young, 2016: 6). Kavram Türkçe’ye “üçkıtacılık” olarak çevrilebilir. *Tricontinental* dergisi üç kıtanın toplumsal, teorik, kültürel ve siyasi düşünürlerini bir araya getirmiştir ve postkolonyal teorinin doğuşuna öncülük etmiştir (Young, 2016: 283). Üçkıtacılığın kültüre verdiği önem, toplumsal hareketler ve Uzun Devrim tartışmalarının kesişim noktasında bulunmaktadır. Aynı zamanda üçkıtacı bir yaklaşım ile birlikte Latin Amerika’nın Zapatistaları ve “Birinci Dünya’nın başkentlerinde oluşan üçüncü dünyalar”ın (Dirlik, 2006: 77) örneği olan Kara Panterler incelenmektedir.

Uzun Devrim, Raymond Williams’ın 1965’te aynı adlı kitabıyla önerdiği bir kavramdır. Williams’a göre Uzun Devrim insanlar ve kurumları dönüştüren gerçek bir devrimdir. Bu devrim, insanların eylemleriyle sürekli genişlemekte ve derinleşmektedir. Uzun Devrim, adı üzerinde oldukça uzun bir dönemde gerçekleşmektedir. Uzun Devrim, kültürel bir devrimdir ve okuryazarlık, iletişim becerileri, aktif öğrenme süreçleri, demokrasi ve bilim endüstrisinin yükselişiyle alakalıdır. Uzun Devrim yaşam deneyiminin bir parçasıdır ve bu bağlamda kültürel olana ilişkindir. Uzun Devrim oluşan ve değişen yapılara göndermede bulunmakta, dilin ve yaratıcı anlamların açıklamasını sunmakta, yeni gerçekliklerin biçimlendiği ve müzakere edildiği bir bağlam oluşturmaktadır (Williams, 1965: 10-13, 319).

Williams, Uzun Devrimi Büyük Britanya bağlamında değerlendirmiştir. O değerlendirmeye göre Uzun Devrim üç alanda gerçekleşmektedir: Ekonomik, politik ve kültürel. Ekonomik refahın insanlara sağladığı güvenlik, itibar ve güç süreçlerini inceleyen Williams politik kısımda ise demokrasinin yükselişinde liberal teorinin değil işçi sınıfının çabalarını görmektedir. Son alan olan kültürel alanda ise Williams tüm yurttaşların ortak bir kültüre tam katılımını öngören bir vizyona sahiptir. Yine bu alanda Williams modern toplumların gelişiminde iletişim teknolojilerine ve eğitimin rolüne odaklanmıştır (Rustin, 2007: 16).

Uzun Devrim ile birlikte Williams geleneksel olarak devrimden anlaşılan şeyin hem toplumsal hem de zamansal kapsamını genişletmektedir. O’na göre bir devrimin ayırt edilebileceği nokta bir toplumun faaliyet biçiminde, en derin ilişki ve duygu yapılarında yarattığı değişikliktir. Biçimle ilgili başta edebi ya da kültürel kaygılar gibi görünen şeyler, burada devrim kavramıyla ilişkilendirile hale gelmektedir. Çünkü devrim, yalnızca devlet iktidarını ele geçirmek değil, aynı zamanda kapitalist üretim tarzının yeniden üretimine olanak sağlayan, miras alınan tüm biçimleri ve toplumsal ilişkileri derinlemesine işlemek ve gerektiğinde dönüştürmek anlamına gelmektedir. Williams’a göre temel biçimlerin birçoğu ekonomik üretimle ilgili olacaktır ancak diğer pek çoğu benliklerimizi oluşturan derin yaşama biçimleri ve dünyayı görme biçimleriyle ilgili olacaktır. Williams devrimi bir eylemler bütünü olarak

anladığı için devrimin toplumsal kapsamı genişlemektedir. Uzun Devrim, kapitalist toplumun hantal mirasına ve çelişkilerine dalmış ve karışmış uzun bir geçiş sürecidir. Williams'a göre iktidarın ele geçirilişi ani ve kısa bir devrimdir; asıl dönüşüm ise uzun olanda yatmaktadır. Bu noktada Williams Uzun Devrim'in zamansal sürecini "kısa devrimin" de gerisine götürmektedir (Hartley, 2016). Bu noktada akla Marksist siyasal devrim ve toplumsal devrim arasındaki ayrım gelmektedir. Siyasal devrim bir "an"dır, iktidarın el değiştirdiği süre zarfını anlatmakta, iktidarın bir sınıftan bir diğerine geçişini tanımlamaktadır. Toplumsal devrim ise bir süreçtir ve geniş bir zamana yayılmaktadır, bir üretim tarzından bir diğer üretim tarzına geçişi vurgulamaktadır (Şener, 2014: 2-3). Marx toplumsal devrimi şu şekilde tanımlamaktadır:

"Varlıklarının toplumsal üretiminde, insanlar, aralarında, zorunlu, kendi iradelerine bağlı olmayan belirli ilişkiler kurarlar; bu üretim ilişkileri, onların maddi üretici güçlerinin belirli bir gelişme derecesine tekabül eder. Bu üretim ilişkilerinin tümü, toplumun iktisadi yapısını, belirli toplumsal bilinç şekillerine tekabül eden bir hukuki ve siyasal üst yapının üzerinde yükseldiği somut temeli oluşturur. Maddi hayatın üretim tarzı, genel olarak toplumsal, siyasal ve entelektüel hayat sürecini koşullandırır. İnsanların varlığını belirleyen şey, bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır. Gelişmelerinin belli bir aşamasında, toplumun maddi üretici güçleri, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut üretim ilişkilerini ya da, bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan, mülkiyet ilişkilerine ters düşerler. Üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu ilişkiler, onların engelleri haline gelirler. O zaman bir toplumsal devrim çağı başlar" (Marx, 1976: 25).

Dolayısıyla Williams'ın Uzun Devrim kavramının Marx'ın toplumsal devrim kavramından etkilendiği söylenebilmektedir. Williams'ın Uzun Devrim'i Ortodoks Marksizm'den iki anlamda bir kopuşu içermektedir. İlk olarak bu kavramla birlikte Williams kültürü toplumsal ve tarihsel bir bütün olarak görmekte ve toplumsal süreçlerin dışında tutan anlayıştan kopmaktadır. İkinci olarak da "Williams, kültür ile diğer toplumsal uygulamalar arasındaki ilişkiyi incelemeye olanak veren bütüncü bir Marksizmden yana tavır alır; kültürü toplumsal ve ekonomik belirleyiciliğin egemenliği altına sokarak kısıtlayan alt yapının üst yapıya üstünlüğü konusunu tartışmaya açar" (Mattelart ve Mattelart, 2020: 84). Williams yine bu kavramla birlikte her dönem ve her toplumun kendi duygu yapısını yarattığını varsaymaktadır (Bourse ve Yücel, 2017: 168).

Uzun Devrim, iletişim, kültür ve bilgi kaynaklarının öneminin yükselişine eşlik eden değişimlere, toplumsal düzende derin yapısal dönüşümlere, sürekli değişen kapitalist ekonomik sistemin bir parçası olarak gelişen ve aynı zamanda birbiriyle çelişen ve birbiriyle örtüşen uzun vadeli benzer bir değişime (Prodnik, 2014: 149). Bu bağlamda yaklaşık on yıl süren Çin Halk

Cumhuriyeti’ndeki Kültür Devrimi (Zuo, 1991: 99), Uzun Devrim’e bir örnek olarak gösterilebilir. Çin Kültür Devrimi yeni bir ekonomi ve toplum inşası sürecinde gereken farklı bir yöntem ihtiyacından doğmuştur. İdeolojik bilinç ve kültürel değişim alanlarında bir değişim yaratmayı amaçlamıştır. Kültürel muhafazakarlığa, eskiye dönüşle mücadele ve bu çabaları ortadan kaldırma amacıyla tetiklenmiştir (Li, 2001: 141).

Sonuç olarak toplumsal hareketler kültürel dönüşüme etki edebilen bir öznel hareket yaratmaktadır. Uzun Devrim de kültürel dönüşümler yaratan uzun bir sürece tekabül etmektedir. Burada kilit nokta “kültür”dür. Marksist toplumsal devrim kavramında da altı çizildiği üzere toplumdaki asıl dönüşümler uzun süreler gerektirmektedir; bugünden yarına gerçekleşmemektedir. Dolayısıyla bu bölümde kültüre olduğu kadar sürece de vurgu yapılmıştır. 30 yıl önce kurulan Zapatista hareketinin verdiği mücadele ve “resmi” olarak 20 yıl faaliyet gösterse de etkileri bugün dahi görülen Kara Panterler Partisi süreci gerektiren kültürel dönüşümlere dikkat çekilebilecek en uygun toplumsal hareket örnekleridir.

Zapatistalar ve Kara Panterler

Zapatistalar, 1 Ocak 1994’te yaptıkları ilk silahlı eylemlerle adlarını duyurmuştur. Zapatistaların kökleri 1969 yılında Çin Kültür Devrimi’nden etkilenerek kurulan *Fuerzas de Liberación Nacional* (FLN – Ulusal Kurtuluş Güçleri) isimli örgüte dayanmaktadır. FLN’nin ortadan kalkmasından sonra Zapatistalar 1983 yılında *Ejército Zapatista de Liberación Nacional*’i (EZLN - Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu) kurmuştur. Zapatistalar adlarını 1910’da başlayan Meksika Devrimi’nin önderlerinden Emiliano Zapata’ya referansla kullanmaktadır. Kuruldukları andan ilk eylemlerine kadar olan süre zarfını bölgedeki yerli topluluklarla yürüttükleri örgütlenme kampanyasıyla değerlendirmişlerdir. EZLN’nin doğuşunda Kuzey Atlantik Serbest Ticaret Anlaşması’nın (NAFTA) önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Neoliberalizmin etkilediği Meksika’da, EZLN’nin doğduğu yer olan Chiapas ekonomik şartların kötülüğünden en çok etkilenen bölgelerden biridir. Bölgenin yer altı ve yer üstü kaynaklar açısından zengin oluşu da neoliberalizme karşıtlığı kuran temellerden biri olarak öne çıkmaktadır. EZLN her ne kadar silahlı bir hareket olsa da barışçıl ve sivil yönlü kampanyaları birincil sıraya yerleştirmektedir (Yılmaz, 2019).

Zapatistalar küreselleşme süreçlerine bir tepki olarak interneti kullanarak dikkat çekmiştir. Manuel Castells’e göre kazandıkları başarının temelinde bu iletişim stratejileri yer almaktadır. Castells onları “ilk enformasyonel gerilla hareketi” olarak tanımlamaktadır. Özerk iletişim Zapatistaların öncelikli hedeflerinden biridir (Castells, 2006: 110). Castells, Zapatistalar’ın iletişim stratejilerine şu şekilde açıklamaktadır:

“Zapatistalar'ın dünyayla ve Meksika toplumuyla iletişim kurma, halkın ve entelektüellerin zihinlerine girme becerisi yerel, zayıf bir isyancı grubunu dünya siyasetinde öne çıkardı. Bu anlamda Marcos temel önemdedir. Kökleri Kızılderili cemaatlerine uzanan bir hareketin örgütsel denetimini elinde tutan o değildi, ordunun onlara saldıracak olduğu zamanlarda geri çekilme emri vermekle akıllılık gösterdiyse de büyük bir askeri stratejist olduğuna dair bir işaret de vermedi. Fakat Marcos, iyi kurgulanmış yazılarıyla, mizansenyle (maskesi, pıposu, söyleşi yapılan ortamlar) medyayla bir iletişim köprüsü kurmakta olağanüstü bir başarı gösterdi. Biraz beklenmedik etki yaratan bir mizansendi bu, dünya çapında devrimcilerin imajını popülerleştirmekte önemli bir rol oynayan maskesi gibi: Tüm dünyada herkes maske takarak Zapatista olabilir. Ayrıca (bu aşırıya kaçan bir kuramlaştırma olsa da) maskeler, Kolomb öncesi Meksikalı Kızılderililerin kültürlerinde tekrarlanagelmiş bir ritüel olduğundan, isyan, yüzlerin eşitlenmesi ve tarihsel geri dönüşler, devrimin son derece yenilikçi teatrallığında birbirine karışır” (Castells, 2006: 111).

Zapatistaların eylem repertuvarlarının alışlagelmiş toplumsal hareketlerden farklılaştığı görülebilir. Onların bu başarısında ekonomiye bilinçli saldırılarından ziyade sürekli kurdukları yeni medya bağlantıları, internet tabanlı ittifak siyasetleri ve toplumsal dışlanma meselesini dünyanın gündemine sokmaları etkili olmuştur (Castells, 2006: 113). Zapatistaları farklı kılan diğer özellikleri radikal taban örgütlenmelerine ve öz savunmaya dayanmasıdır (Haiven, 2018: 154). Zapatista Hareketi ağlar şeklinde örgütlenmekte, sürekli farklılaşma ve yeniden oluşma dinamiğine dayalıdır. Hareket, “kendi kendini üretmekte ve kendi kendine örgütlenmekte olan, her önerinin dikkate alındığı, tartışıldığı, herkesin katkısıyla zenginleştirildiği ve geliştirildiği ‘konsensüs yoluyla demokrasi’ prensibi üzerine kurulmuş, merkezsiz yatay ağların hiyerarşik olmayan” bir yapıdadır (Gorz, 2011: 69).

Zapatistalar toplulukları genelde yerli olsa da politikaları sabit bir kimlik anlayışına dayanmamaktadır. Michael Hardt ve Toni Negri'ye göre (2021: 126) onlar oldukları kişi değil, olmak istedikleri kişi olma hakkını talep etmektedir. Doğrudan siyasal iktidar perspektifine karşıt oluşları, müşterekler yanlısı bir tutumda olmaları, kalkınma sonrası bir ekonomik perspektifleri olması, radikal pedagoji, ortak-araştırma, yerel-ötesicilik, feminist ekoloji ve toplumsal adalet talepleri Zapatista hareketini farklı kılan özelliklerden başkalarıdır (Dokuzovic, 2021: 79). Zapatistalara duyulan sempatiyi açıklayan da bu özellikleridir: “silah kültürünü uygulamayan devrimci bir ordu, ‘iktidarı ele geçirmek’ istemeyen isyancı bir hareket, siyasi oyunun kurallarını reddeden bir siyasi örgüt, nereye gittiğini her zaman bilmeyen ve tereddütlerin itiraf etmekten çekinmeyen bir öncü” (Besancenot ve Löwy, 2022: 73).

Kara Panter Partisi (Black Panther Party – BPP) ise Ekim 1966'da Huey Newton ve Bobby Seale tarafından “Kara Panter Öz Savunma Partisi” (Black Panther Party for Self-Defense) adıyla kurulmuştur. Kara Panterler, grubun kendine özgü siyah deri ceketleri ve siyah bereleri giyen ve genellikle açıkça silah sergileyen genç şehirli siyahlar arasında yaygın bir destek görmüştür. Kurucu Newton en başta siyahi bir kültürel örgüt olan Afro-Amerikan Derneği'ne katılsa da bu oluşumun siyah milliyetçi anlayışından memnun kalmamıştır. Görüşleri, özellikle Elijah Muhammed'in İslam Milleti'nden 1964'te ayrılmasından sonra Malcolm X'in ve o zamanlar Küba merkezli gerilla savaşı savunucusu Robert F. Williams'ınkilerle uyumludur. Dolayısıyla Newton ve Seale, Merritt's Soul Öğrenci Danışma Konseyi ve Williams'tan ilham alan Devrimci Eylem Hareketi ile olan bağlantılarının ardından sivil hakların tanınmasına dayalı BPP'yi kurmuştur. BPP, 1967'de adından "Öz Savunma" ibaresini çıkarmıştır. Parti, Marksist-Leninist, siyah milliyetçi yazılardan, Afrika ve Asya'daki devrimci hareketlerden etkilenmiştir. Kara Panterler Çin Kültür Devrimi'nden örgütlendiği kadar Frantz Fanon'dan da etkilenmiştir. Partinin genç siyahlar arasındaki çekiciliği, ideolojisinden ziyade, siyahlar için silahlı meşru müdafaa hakkını ileri sürerek polis gücüne meydan okuma isteğine dayanmaktadır. Panterlerin açık siyasi hedefleri, on maddelik programlarının (On Nokta Platformu ve Programı) son maddesinde özetlenmiştir: "Toprak, ekmek, barınma, eğitim, giyecek, adalet ve barış istiyoruz. Ve ana siyasi hedefimiz olarak, Birleşmiş Milletler - siyahların ulusal kaderlerine ilişkin iradelerini belirlemek amacıyla, yalnızca siyah sömürge tebaasının katılmasına izin verileceği, kara koloni boyunca yapılacak denetimli plebisit." Polis baskınları ve FBI'm karşı istihbarat programının saldırıları, Kara Panter liderlerinin, partinin stratejisi veya taktikleriyle tamamen aynı fikirde olmayan siyahi militanların güdülerinden şüphelenme eğilimine yol açmıştır. 1970'lerin başlarında, dış saldırılar, yasal sorunlar ve iç bölünmeler nedeniyle zayıflayan BPP siyasi bir güç olarak hızla gerilemiştir. Hareketin kurucusu Newton çeşitli suçlamalarla karşı karşıya kalmış ve Küba'ya kaçmıştır (Carson ve Carson, 1990).

BPP kendilerinden önce gelen Sivil Haklar Hareketi gibi siyahların özgürleşmesine odaklanmıştır. Panterler siyah toplumu Amerika içinde bir koloni ve polisi de siyahların kurtulmaya çalıştıkları bir "işgal ordusu" olarak tasvir etmiştir. Örneğin Vietnam Savaşı sürecinde savaş karşıtı hareketin merkezine ırkçılığı koymuş ve yaydıkları mesajlar Vietnam'da savaştan siyah askerler üzerinde etkili olmuştur (D'Amelio, 2014). BPP'nin çalışma tarzı büyük ölçüde “duygusal bağlılık ve haklı öfke” üzerine kurulmuştur (Street, 2010: 353). BPP aktif olduğu dönemde resmi yayın organı olan gazetelerini aktif olarak kullanmaktadır (Güven,

2020: 69). Kara Panterler etnisite mücadelelerini başarılı bir şekilde sınıfsal gündemle birleştirmiştir (Caunes ve Özdoğan, 2015: 170).

Bu iki hareket de geleneksel sınıfsal hareketlerin dışına çıkmaları bağlamında ortaklaşmaktadır. Her ikisi de tanınma başta olmak üzere kültürel talepleriyle öne çıkmaktadır. Ancak dikkatli incelendiğinde bu iki hareketin katalizörlerinin sınıfsal olduğu görülmektedir. Zapatistalar ilk eylemlerini bir ekonomik karşı çıkışla başlatmıştır. NAFTA isimli neoliberal ajanda, EZLN'nin kamuoyuna çıktığı ilk eylemin sonucunda yayımlanan bildirin alt metninde yer almıştır:

“Bugün artık yeter (Ya Basta) diyoruz! Biz halkımızı inşa edenlerin gerçek mirasçlarıyız, mülksüzler olarak milyonlar ve tüm kardeşlerimizi en muhafazakar ve hain gruplar tarafından yönetilen ve 70 yıldan fazladır süren diktatörlüğün sonucunda açlıktan ölmek için mücadeleye katılmaya çağırıyoruz. Hidalgo ve Morelos'a karşı çıkanlar, Vicente Guerrero'ya ihanet edenler, topraklarımızın yarısından fazlasını işgalci yabancılara satan onlar, bizi yönetmesi için Avrupalı bir prens getirenler, Porfiriacı bilim adamlarının diktatörlüğünü kuranlar, Petrol Kamulaştırmasına karşı çıkanlar, 1958'de demiryolu işçilerini, 1968'de öğrencileri katledenler, bizden her şeyi; kesinlikle her şeyi alanlar aynı kişiler” (Comandancia General del EZLN, 1993).

Benzer şekilde Kara Panterler de ABD'deki sivil haklar hareketinin mirasçısı olarak ortaya çıkmış olsalar da ülkedeki siyah gettolarının farkındadırlar. Siyahların neden varoşlarda yaşadıklarını hızlı şehirleşmenin yanında sınıf formasyonu ile ilişkilendirmişlerdir. “Varoşu/gettoyu savunma” teması Kara Panterlerin propagandalarında önemli bir yer tutmaktadır (Tyner, 2006: 107). Yaşam alanlarını savunmak bir propaganda faaliyeti olduğu kadar yaşam biçimlerini koruma çabasıyla beraber ele alınması gereken kültürel olana ilişkin bir faaliyettir. Ancak iki hareketin de kültürel olanla ilişkisi bunlarla sınırlı değildir. Birkaç örnekle toplumsal hareketler-kültürel değişim dönüşüm çabası ele alınmalıdır.

Zapatistalar için imaj oluşturma hareketin önemli bir bileşenidir. Zapatistalar için isyanın imajı -yoksulluğa kapılmış ideolojik olarak muğlak yerli imajı- isyanın amaçları kadar önemlidir. Zapatistalar popüler kültürle yaptıkları pazarlıkla devlet güçlerince yok edilmekten korunarak davalarına uluslararası bir destek çekmeyi başardılar (McCowan, 2003: 33). Hareket yeni bir kültürün başlangıcı olarak görülmüştür. Dünyanın birçok yerinde EZLN'nin “Ya Basta” ifadesi grafiti olarak kullanılmış, bir popüler kültür ögesi olarak tişörtlere basılmıştır. Küreselleşme karşıtı protesto gösterilerinde katılımcılar kar maskeleri takmıştır. Birçok bölgede siyasi broşür ve konferanslarda Zapatistaların kar maskeleri kullanılmıştır. Zapatistalar kendilerini özne olmayan bir özne olarak sunmaktadır. Yani onların sesleri yoktur – ki bu kar

maskesi ile sembolize edilen şeydir. Kendilerini yerel düşünme biçimleri ve kültürel uzamdaki faaliyetleri ile tanımlarlar. Antonio Gramsci'den etkilenecek kurtuluşu, kültürel ilişkiler ve özgürleşmeyi içeren bir süreç olarak ele almışlardır (Couch, 2001: 244-250).

Zapatistaların siyasete katılım şekillerinde öne çıkan bir unsur kendi kamusal söylemlerini oluşturmalarıdır. Bu siyasi katılım biçimi yeni askeri ve politik liderlik unsurlarını içermektedir. Örneğin hiyerarşik bağlamdaki en üst konumda yer alan *Comité Clandestino Revolucionario Indígena* (Yerli Devrimci Gizli Komite) genellikle sivillerden oluşmakta ve bölgedeki her yerli etnik gruptan en az bir kadın ve bir erkeği içerecek şekilde oluşturulmaktadır. Komitenin aldığı her karar tartışılmak ve danışılmak üzere sayıları devamlı olarak değişen ama en az 1.000 olan Zapatista topluluklarına gönderilmektedir. Bu topluluk meclisleri yerel meselelerin haricinde politik kararlar da alabilmektedir. Buna Zapatista yönetimini belirleyen seçimler de dahildir. Bu meclisler mahalli ve bölgesel çapta örgütlenmektedir. 2003 yılında EZLN, belediye ve bölgesel meclisleri tamamen sivillere bırakmış yalnızca askeri ve politik strateji görevlerini elinde tutmaya devam etmiştir. Chiapas bölgesinde Zapatistaların 38 tane belediye konseyi ve meclisi, 5 tane de İyi Yönetim Meclisleri (*Juntas de Buen Gobierno*) olarak adlandırılan bölge meclisi bulunmaktadır. Bunların sayıları da zamana göre değişebilmektedir. Meclisler her Zapatistaya hükümet görevi alma ve yönetme tecrübesini verecek şekilde tasarlanmıştır. Buradaki amaç insanların düzenli olarak hizmet etmesi ve hükümet sürecinin mistikleştirilmemesidir. Belediye konseylerine seçilen temsilciler açık olarak oylanmakta, görev süreleri 1 yıldan 3 yıla kadar değişebilmektedir. Hiçbir görevli siyasi katılımı için ücret almamaktadır. Bunun yanında Zapatistalar adli meseleleri ve çatışmaları üç adet "Onur ve Adalet Komisyonu" ile sağlamaktadır (Starr, Martínez-Torres ve Rosset, 2011: 104-106).

Ekonomik meselelerde ise kırsal ekonomiyi yeniden inşa etme çabası görülmektedir. Bu çabalar yerel çiftçilerin rekabet edemeyecekleri ucuz ithalatla yerel mısır pazarının dolmasını engellemeyi, özelleştirme ve çiftçiler için kredilerin sağlanmasını ve çiftçilerin mahsullerini piyasaya sürmeye yardımcı olmayı içermektedir. Yerel ekonominin yeniden inşası, tarım ürünleri, el sanatları ve hatta giysi ve bot üreten kooperatifler ve kolektifler kurmayı içermektedir. Bu kolektifler aracılığıyla da aksi takdirde işsizlik nedeniyle göç etmek zorunda kalacak gençlere eğitim fırsatları yaratılmaktadır. Aynı zamanda Zapatistalar, satın alınan ithal tarım kimyasallarına bağımlılığı azaltmak ve tarımsal bağımsızlığı tesis etmek için agroekolojik çiftçilik uygulamalarını teşvik eden programlar oluşturmuştur. Korporativizm ve kayırmacılığın egemen olduğu eski siyaset tarzında, her zaman aynı kişiler hükmeder, tartışır ve karar verir ve kadınlar, yerli halk ve ötekiler marjinalleştirilmiştir. Yine Zapatistalar

uluslararası meselelere şu şekilde yaklaşmaktadır: Dünyanın geri kalanından müttefiklerini periyodik olarak toplantıya çağırılmaktadırlar. Bu uluslararası buluşmalar “galaksiler arası” olarak adlandırılmaktadır (Starr, Martínez-Torres ve Rosset, 2011: 107-108). Ulusal meselelere “birçok Meksika’nın sığıdığı bir Meksika” yaratma güdüsüyle yaklaşan Zapatistalar uluslararası meselelere de “birçok dünyanın sığıdığı bir dünya” yaratma güdüsüyle yaklaşmıştır (Montesorri, 2018: 62).

Maddi taleplerle geleneksel köylü ve yerli hareketlerinin özelliklerini ve kültürel haklara odaklanan yeni bir toplumsal hareketin yönlerini ima ettiğinden, hareketin melez bir karakteri olduğu söylenebilir. Seçilen lider Subcomandante Marcos (*Subcomandante* Yardımcı Komutan anlamına gelmektedir ve kendini halkın hizmetinde gördüğü için bu titri kullanmaktadır) kendini sözcü olarak tanıtmaktadır. Sürekli içtiği piposuyla karakterize edilen Subcomandante (*El Sub* olarak kısaltılır) Gramsci ve Che Guevara’dan olduğu kadar klasik edebiyat, roman ve eleştirel söylem analizinden etkilenmiştir. Bu etkilenmelerin sonucunda kendine siyaset ve edebiyatı birleştiren bir söylem oluşturmuştur (Montesorri, 2018: 64).²

Temsil kapsamı, EZLN'nin tüm azınlıklar için eşit kamu hakları elde etme ve farklı olma hakkı mücadelesinde yalnızca bölgesel düzeyde değil, aynı zamanda ulusal ve ulusötesi düzeyde de faaliyet gösterme arzusuyla birleşmektedir (Montesorri, 2018: 66). Marjinalleşme, dışlanma ve göç tarihini paylaşan Zapatistalar’ın kimlikler üzerindeki tavrı şu alıntıda açığa çıkmaktadır: “Marcos San Francisco’da eşcinsel, Güney Afrika’da siyah, Avrupa’da Asyalı, San Isidro’da Chicano, İspanya’da anarşist, İsrail’de Filistinli, San Cristóbal sokaklarında yerli, Almanya’da Yahudi, siyasi partilerde feminist, Bosna’da pasifist, And Dağları’nda Mapuche, galerisi veya portföyü olmayan sanatçı, herhangi bir Meksika’daki herhangi bir şehrin herhangi

² Siyaset ve edebiyatın birleşimi Marcos’un “Zapatista Hikayeleri” başlıklı kitabında anlattığı bir öyküden örneklendirilebilir:

“Geçen gün başıma gelenler hakkında bir hikaye anlatacağım size. Gözlük takıp pipo için küçük bir böceğin hikayesi bu. İçmek için bir parça tütün aradığım ve ne yapsam bulamadığım bir günde karşılaştım onunla. Dedğim gibi, öyle oraya buraya bakıp aranırken, birden hamağımın yanında, yerde, ince uzun bir hat boyunca dökülmüş bir parça tütün gördüm. Tütünüme nereye gittiğini, onu hangi alçağın aşırıldığını ve şimdi de böyle ortalara saçtığını görmek için takip ettim bu izi. Derken, birkaç metre ileride, bir taşın arkasında bir böcek karşılaştım; küçük bir çalışma masasının başına oturmuş, önüne yığılmış birtakım kağıtları okuyor ve küçük bir pipo içiyordu. ‘Öhö! Öhö!’ diye öksürdüm, Böcek benim varlığımın farkına varsın diye, ama dönüp bana bakınadı bile. Sonunda, “Hey! O benim tütünü,” diye seslendim. Böcek, gözlüklerini çıkardı, beni baştan aşağıya şöyle bir süzdü ve aksi bir tavırla, ‘Lütfen, Yüzbaşı, rica ederim beni rahatsız etme,’ dedi. ‘Çalıştığımı görmüyor musun?’ Biraz şaşırımtım, önce onu tekmelemek istedim ama sonra sakinleştim. Yanına oturup çalışmayı bekledim. Bir süre sonra kağıtlarını topladı, masasının çekmecesine koydu ve piposu ağzında, ‘Tamam. Şimdi senin için ne yapabilirim, Yüzbaşı?’ diye sordu. ‘O benim tütünü,’ diye cevap verdim. ‘Senin tütünü mü?’ dedi. ‘Sana da bir parça vermeme mi istiyorsun?’ Sinirlenmeye başlamıştım, ama böcek, küçük bacağını uzatarak tütün kesesini bana ikram etti. Sonra da ekledi: ‘Kızma, Yüzbaşı. Biliyorsun, buralarda tütün bulmak kolay bir iş değil, ben de biraz seninkinden almak zorunda kaldım.’ Bunları duyunca rahatladım. Sevmiştim böceği. ‘Dert etme,’ dedim. ‘Bende daha var.’ ‘Hım,’ diye cevapladı beni. ‘Peki, senin adın ne?’ diye sordum. ‘Nebuçadnezzar,’ dedi ve devam etti: ‘Ama arkadaşlarım bana Durito derler. Sen de Durito diyebilirsin, Yüzbaşı’” (Marcos, 2003: 3-4).

bir mahallesinde bir Cumartesi gecesi ev hanımı, içeride hikaye muhabiri, saat 22:00'de metroda yalnız kadın, topraksız köylü, marjinal editör, işsiz işçi, kitabı veya okuyucusu olmayan bir yazar ve kesinlikle güneydoğu Meksika'da bir Zapatista” (BBC Mundo, 2003).

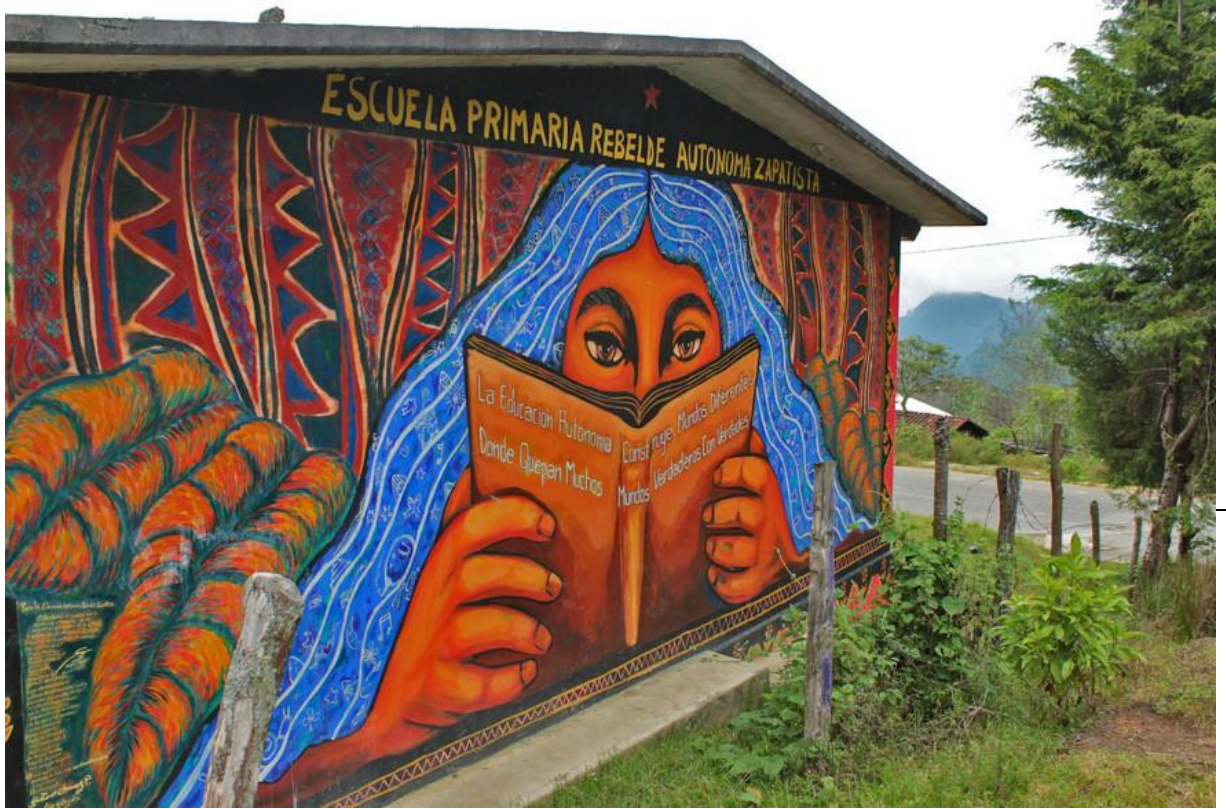
EZLN kendini halk hareketinin öncüsü olarak konumlandırmamakta, kendi mücadele biçimini de mümkün olan tek mücadele biçimi olarak görmemektedir. Onun liderliği altında değil ama etkisi altında geniş bir Meksika sivil toplumu cephesi yaratılmıştır. EZLN'nin gücü silahlarda değil, sivil toplumla diyalog ve siyasi iş birliğinde bulunmaktadır (González Aróstegui 2003: 11). Bu iş birliğine verilecek uygun bir örnek Zapatistaların İtalya'nın ve dünyanın en köklü futbol kulüplerinden biri olan Inter ile kurdukları birliktelikte görülmektedir.

2004 yılında Inter kulübü futbolcuların cezalarından biriken 5.000 euroluk bir bağışla Zapatistalara yardım etmiştir. Kulübün kaptanı Javier Zanetti de yerel hastaneye bir ambulans bağışında bulunmuştur. Bundan bir yıl sonra Subcomandante Marcos kulübü bir dostluk maçı için davet etmiştir. Her ne kadar bu davet kabul edilmese de Inter ve Zapatistalar arasındaki dostluk devam etmektedir (Goal, 2014). Inter'in Chiapas'ta bir futbol okulu vardır ve kulüp bölgeyi düzenli aralıklarla ziyaret etmektedir (Inter, 2017).

Şekil 1: Inter FC'nin Chiapas'taki Futbol Okulu (Intercampus, 2016).

Zapatistaların bölgelerindeki duvarlara çizdikleri resimler de bir akım olarak görülmektedir (Christ, 2020). Beatriz Aurora isimli sanatçının resimleri de Zapatista resminin örneklerindedir (Visual Squirrels, 2014). Zapatistaların kendi yazdıkları ve onların adına yapılan şarkılar da popüler kültürde önemli bir yer tutmaktadır. Örneğin Manu Chao isimli şarkıcının “EZLN... Para tod@s todo...” şarkısı bu şarkıların en çok dinlenenlerinden biridir (Chao, 2002). Zapatistaların etkilediği birçok sanat dalından biri de sinemadır. EZLN ile ilgili birçok belgesel ve film çekilmiştir. Bunlardan belki de en bilineni “A Place Called Chiapas” belgeselidir (Wild, 1998).

Şekil 2: Chiapas bölgesinden bir duvar resmi (Christ, 2020).

Zapatistalar şiddet içermeyen bir orduya sahip olmaları; siyaset literatürüne dayattıkları kendilerine ait bir dil (örneğin İyi Yönetim Meclisleri'nin merkezlerine *caracoles* yani salyangoz adı verilir); *mandar obediendo* (itaat ederek yönetme) olarak adlandırdıkları katılımcı siyaset felsefeleriyle; geleneksel tıp ile olan ilişkilerinde (coca yaprağı çiğnemeleri buna bir örnek olarak verilebilir); yerli kültürü ve sanatını öne çıkarmalarıyla; kadınlara, engellilere, yaşlı ve çocuklara verdikleri değerle; kurdukları “intergalaktik” ilişkilerle; yeni medyayı aktif kullanımlarında; lider kültürünü yapısöküme uğratmalarıyla farklı bir kültürün tohumlarını ekmiştir. Bu kültür, toplumsal hareketi hem dönüştürür hem de onunla birlikte dönüştür ve gelişir. Örneğin hareketin sözcüsü Marcos, görevini başka birine sessiz sedasız bir şekilde bırakabilmiştir (BBC, 2014).

Kara Panterler parti olarak her ne kadar 20 yıllık bir zaman diliminde aktif olsalar da daha büyük bir mirastan söz edilebilir. Parti dağıldıktan sonra yerini birçok irili ufakla örgütlenmeye ancak daha da önemlisi siyah radikal geleneğine bırakmıştır (Umoja, 1999: 131). Siyah radikal gelenek, Afrika ve Afrika Diasporası'nın fikirlerin, uygulamaların, kültürel ve edebi biçimlerin yanı sıra dini oluşumların ve siyaset felsefesinin ayrıntıları olduğu belirgin bir siyasi ve entelektüel gelenektir. Bu, basitçe coğrafi bir gelenek olarak konumlandırılması gereken bir gelenek değildir, daha ziyade, diğer tüm entelektüel ve politik gelenekler gibi, ortaya koyduğu sorularla karakterize edilmektedir (Bogues, 2011: 484). Bu bağlamda Kara Panterlerin mirası yalnızca ABD'deki siyah topluluklarıyla sınırlı değildir. Örneğin bugün ABD'de faaliyet gösteren en büyük toplumsal hareketlerden biri olan Black Lives Matters hareketi Kara Panterlerin mirasçısıdır (Chow, 2021).

Kara Panterler de Zapatistalar gibi yeni bir siyasi kültür iklimi biçimlendirmeye çalışmıştır. Örneğin partinin "bakanlıkları" vardır: Güvenlik, enformasyon, eğitim vb. (Williams, 2008: 18). Kara Panterlerin Zapatistalara kıyasla şiddetle daha fazla ilişkili bir kültürleri vardır. Örneğin parti gazetesinin 21 Kasım 1970'li sayısındaki bir çizimde "İnsanları Dışarı Çıkarıp Domuzları Öldürtecek Resimler Çizmeye Başlamalıyız" ibareleri yer almaktadır (Doss, 1999: 245). Ancak bu noktada ABD'de siyahların maruz kaldığı şiddetin de önemli bir etkisi vardır. Kara Panterler Frantz Fanon'dan etkilendiği bilinmektedir. "Fanon için ulusal kurtuluş mücadelesi, şiddetin dışarıya, geldiği yere, yani sömürgeciye karşı yeniden yönlendirilmesi için beden eğitilmesidir. Bu nedenle işkence edilmiş, acı çeken bedenler devrimci milliyetçilik bayrağı altında kendi gerçek güçlerini yeniden keşfedebilirler" (Hardt ve Negri, 2021: 54). Dolayısıyla Panterler şiddeti kurucu bir siyaset öğesi olarak kullanmaktadır.

Kara Panterlerin Platform ve Program girişimi onların sosyopolitik isteklerinin sözcüsü olmuştur. Dokuz "talep" şu şekildedir: Özgürlük, tam istihdam, kapitalist sömürünün sona ermesi, düzgün barınma, siyahların tarihini ve siyahların mevcut kötü durumunu vurgulayan eğitim, askerlik hizmetinden muafiyet, polis vahşetinin sona ermesi, tüm siyah mahkumların serbest bırakılması ve yargılanan siyahlar için akranlarından oluşan jüriler (Carpini, 2000: 191). Panterler bu istekleri talep etmekle kalmamış, hayata da geçirmiştir. Örneğin parti yönetimi siyah gençliği arasındaki uyuşturucu sorununa ilişkin "Kapitalizm artı Uyuşturucu eşittir Katliam" broşürünü yayımlanmıştır (Tabor, 1970).

Kara Panterler aynı zamanda siyah kadınların etkin olarak çalıştığı bir toplumsal harekettir. Kara Panter Partisi'nde erkekler üst düzey pozisyonların çoğunu elinde tutarken üyelerin yarısından fazlasını kadınlar oluşturmuştur. Başlangıçta Panterlerin toplumsal cinsiyet politikaları üzerine yapılan çalışmalar, grup içindeki cinsiyetçiliğe odaklanmıştır. Parti içinde

ataerkil eğilimler ve erkek şovenizmi vardır. Son araştırmaların da gösterdiği gibi, Panterler arasındaki toplumsal cinsiyet, cinsellik ve kadınlığın kesişimi daha önce varsayıldığından çok daha karmaşık ve dinamiktir. Panter kadınları genellikle Parti içindeki erkeklerin ataerkil davranışlarına direnmiş ve toplumsal cinsiyeti vurgulayan bir söylem oluşturmuştur. Devrimci söylemleri içinde, Parti'deki kadınlar, cinsiyet eşitliğini onaylayan ideal bir sosyalist toplum hayal etmiştir (Young, 2019: 2). Kadınlar başlangıçta BPP içinde birkaç resmi liderlik rolü üstlense de erkek resmi liderler giderek artan bir şekilde devlet siyasi baskısı, hapsedilme veya sürgünle karşı karşıya kaldıkça stratejik liderlik rolleri oynamıştır. Panterlerin taban üyelerinin büyük bir kısmı olarak kadınlar, örgütün en demokratik katmanını işgal etmiş ve yoksul topluluklarda örgütün kamusal yüzü olarak hizmet etmiştir. 1970'lerde kadın Panterler, BPP'nin yerel siyasete başarılı bir şekilde girmesine öncülük etmiş ve toplu çocuk bakımını kolaylaştırmak için örgütsel yapılar yaratmıştır. Büyük ölçüde bu kadınların çabalarının bir sonucu olarak Kara Panter Partisi, siyah erkek ve kadınların toplumsal cinsiyet meseleleri etrafında radikalleştirilebildiği, cinsiyetçiliğe ve ataerkilliğe meydan okuyacak araçlar bulabileceği ve toplumsal cinsiyet rollerini yeniden kavramsallaştırabileceği bir yer haline gelmiştir (Spencer, 2008: 91).

Panterler 1970 yılında “Kara Panterlerin Okul Çocukları için Ücretsiz Kahvaltı Programı”nı yürürlüğe sokmuştur. Bu, partinin yarattığı toplumsal programlardan biridir (Blakemore, 2021). Parti sağlık hakkını da ele almıştır. Partinin vizyonu, herkes için sağlığın sağlanmasının daha adil ve hakkaniyetli bir dünya gerektirdiği şeklindedir. Kara Panterler, böyle bir dünyanın işleyebileceği yolları modellemek için ülke genelinde ücretsiz sağlık klinikleri açmıştır. Sonunda Parti tarafından 13 tane klinik kurulmuştur. Kara Panter Partisi klinikleri, İnsan Hakları Tıp Komitesi'nin ortaya çıkmasına neden olan sivil haklar hareketinde kökleri olan toplum temelli sağlık hizmeti sunma hareketinin bir parçasıdır. Parti, yoksulluğa değinilmeden sağlığın tam olarak elde edilemeyeceğine inanmıştır (Bassett, 2016: 1741).

Şekil 3: Kara Panterlerin Okul Çocukları için Ücretsiz Kahvaltı Programı (Yoo, 2015).

Caz, ruh ve funk'tan erken hip-hop'a kadar siyah hareketin yayılımına yol açan müziktir (Rose, 2018: 4). Afro-Amerikan müziği -ritim, blues ve hepsinden öte soul- Parti'nin yaygınlaştığı dönemde Curtis Mayfield, James Brown, Sam Cooke ve Nina Simone gibi sanatçılar sayesinde patlamıştır. Daha sonra ritim ve blues ve ruh müziği, funk, rap ve modern ritim ve blues'un yolunu açmıştır (Dagnini, 2008: 3). Örneğin ABD'de rap müziğinin 1990'lı yılların öne çıkan isimlerinden biri olan Tupac Shakur ile BPP bağlantısı dikkat çekicidir. Shakur'un annesi Afeni Shakur bir parti üyesidir. Tupac Shakur, çevresinde aktif partililerin bulunduğu bir ortamda büyümüştür ve verdiği bir röportajda şarkı sözlerinde ABD'de siyahlara uygulanan sistematik şiddet ve nihilizm arasında bir bağlantı kurmaya çalıştığını söylemiştir (Keeling, 1999: 59-60). Parti'nin sinema alanı üzerinde de etkisi olmuştur. Kara Panterler hakkında yapılan film ve belgesellerden bazıları “*The Murder of Fred Hampton*” (Alk, 1971), “*Lowndes County and the Road to Black Power*” (Gandbhir ve Pollard, 2022) ve “*Judas and the Black Messiah*” (King, 2021) olarak sıralanabilir.

1960'lı yılların şiiri de Panterlerden ve siyah hareketin bütününden etkilenmiştir. Siyah yazarlar özellikle devrim kavramı etrafında yazmıştır. Şiirlerinde ırk, yeniden tanımlama ve savaş gibi yeni konuları kullanmışlardır. Irk konusu Amerika'daki yapısal ırkçılığı, yeniden

tanımlama siyahlara verilen yeni isimleri ve savaş da beyazlar ve siyahlar arasındaki çatışmayı işaret etmektedir (Jennings, 1968: 106-107). Kara Panterlerin gazete ve broşür gibi medya organlarında karikatürün de halkı bilinçlendirmek amacıyla kullanıldığı görülmektedir (Thomas, 2017: 49).

Kara Panter Partisi'nin kurduğu uluslararası ilişkiler de oldukça dikkat çekicidir. Örneğin Kara Panterler Küba Devrimi'nden etkilenmiştir. Birçok Kara Panter üyesi Küba ile iyi ilişkiler kurmuştur. Bunlardan biri Assata Shakur'dur. Fidel Castro, 1979'da New Jersey'deki hapisneden kaçışının ardından ABD'de kaçak olarak yaşadığından sonra Küba'ya kaçtığına 1984'te Kara Panter Partisi üyesi Assata Shakur'a siyasi sığınma hakkı vermiştir. Assata, New Jersey Eyalet Polisi Werner Foerster'ı 1973'te, kendisinin ve diğer iki kişinin stop lambası kırıldığı için kenara çekilmesinin ardından çıkan bir çatışmada öldürmekten suçlu bulunmuştur. Shakur'un hapisneden kaçmasına yardım etmekle suçlanan siyasi aktivist ve rapçi Nehanda Abiodun da dahil olmak üzere ABD'de siyasi baskının hedefi olduklarını iddia eden diğer aktivistler de Küba'ya sığınmıştır. Kara Panter Partisi'nin kurucu ortağı Huey P. Newton da Havana'ya sığınmış, ancak daha sonra suçlamalarla karşı karşıya kaldığı Amerika Birleşik Devletleri'ne dönmüştür (Telesur, 2017). Küba merkezli Tricontinental dergisi de 32. sayısında BPP'nin kurucusu Newton ile bir röportaj gerçekleştirmiştir (Tricontinental, 1968).

Kara Panter Partisi'nin ilişkide olduğu bir diğer özne de Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'dir (KDHC). BPP'nin liderlerinden Eldridge Cleaver 1969 yılında Kore'yi ziyaret etmiştir. Cleaver KDHC'nin başarılarından ve *Juche* ideolojilerinden etkilenmiştir. BPP öz savunma ve kendi kaderini tayin hakkına inandığından Kore'yi yakından izlemiştir. Zamanla BPP, KDHC'yi hareketlerinin gelecekteki hali olarak görmeye başlamıştır. Öncelikle Kore'nin anti-emperyalist güzergahı sonrasında da ABD'nin iç bölge şehirlerine kıyasla bir ütopya gibi görünmesi bu etkilerin nedenleri olmuştur (Johnson, t.y.).

Şekil 4: BPP'nin resmi gazetesinin 25. sayısının kapağında KDHC'nin kurucusu Kim Il-Sung ve BPP liderlerinden Eldridge Cleaver (Kuroski, 2017).

Çalışmanın bu bölümünde toplumsal hareketler ve hareketlerin kültür ile olan ilişkisi incelenmiştir. Buna göre kültür toplumsal hareketlerin tüm faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan geniş bir olgu olarak ele alınmıştır. Toplumsal hareketlerin yarattığı kültürün değıştirici ve dönüştürücü bir etkisi vardır. Özellikle Zapatistalar ve BPP örnekleri, siyasal bir devrim anından ziyade bir süreç olarak toplumsal alana odaklanmışlardır. Hayata geçirdikleri dayanışma faaliyetleri onların ütopyalarını bugünden inşa etmelerine fırsat yaratmıştır. Williams'ın Uzun Devrim kavramında da görüldüğü gibi bu hareketler bir mirası devralmıştı ve kendileri sönmüldükten yahut ortadan kaldırıldıktan sonra geriye bir miras bırakmıştır. İşte bu miras kültürel olana ilişkindir. Williams'ın da belirttiği gibi toplumsal alandaki devrim

sürece daha genel bir sürece yayılmaktadır, bu bağlamda uzundur. Gerek Zapatistaların yaratmış olduğu kültür gerek Kara Panterlerin yaratmış olduğu kültür bugün gündelik hayatta varlığını devam ettirmektedir. Bunların yanında her iki hareket radikal önermelerde bulunsa da popüler kültürün onları yeniden ürettiği anlaşılmaktadır. Her iki hareketin bugün toplumsal hareketler literatüründe “alternatif” dendiğinde ilk akla gelen örnekler olması yarattıkları somut kültürel değişimler ve dönüşüm süreçleriyle ilişkilidir.

Sonuç

Toplumsal hareketler çeşitli çıkar gruplarının birlikteliğinden oluşan geniş kapsamlı örgütlenmelerdir. Uzun Devrim ise bireyleri, toplulukları ve kurumları değiştirip dönüştüren toplumsal devrim sürecidir. Toplumsal hareketler yer yer iktidar perspektifiyle ortaya çıkabildiği gibi iktidar hedefi olmadan yalnızca toplumsal anlamda kimliksel tanınma vizyonu ile de hareket edebilir. Bu çerçeveden bakıldığında toplumsal hareketler ve Uzun Devrim “kültür” kavramı etrafında birleştirilebilir. Kültür, Williamscı bir yerden tanımlandığında insanlığın tüm üretim ve aksiyonlarını, ilişkilerini ve varoluşunu kapsayan geniş bir açıklama vermektedir. Bu bağlamda toplumsal hareketlerin yarattıkları Uzun Devrim kültürel alana ilişkindir. Çalışma, bu incelemeler yapılırken üç kıtacı yaklaşımını kullanmıştır. Bu yaklaşıma göre Asya, Afrika ve Latin Amerika halklarının mücadeleleri öğretici öğeler olarak ele alınmıştır. Bu noktada belirtmek gerekir ki Zapatistalar Latin Amerika uzamında yer alsada Kara Panterler örneği üç kıtanın coğrafi sınırlarına girmemektedir. Ancak bilinmesi gerekir ki siyah radikal geleneği coğrafyaları aşan bir birlikteliğin yaratıcısıdır. Üç kıtacı ve siyah radikal geleneğinin Karayipler’den Afrika’ya, Afrika’dan ABD gettolarına uzanan yolu bu bağlantıyı kurmayı kolaylaştırmıştır.

Kültürel olan toplumsal olan üzerinde (tam tersi de geçerlidir) değiştirici ve dönüştürücü etkilere sahiptir. İncelenen Zapatistalar ve Kara Panterler örneğinde bu etkiler aranmıştır. Öncelikle belirtilmelidir ki her ikisi de köklü toplumsal hareketlerdir. Zapatistaların yarattıkları imaj onların toplumsallaşmasında önemli bir yer edinmiştir. Kendilerine ait bir dil oluşturmuşlar ve bu onların siyasal kültürünü derinden etkilemiştir. Zapatistaları farklı kılan da siyasal felsefelerinin “modern” toplumsal hareketlerden ayrıştığı “*mandar obediendo*” kavramında yatmaktadır. İtaat ederek yönetme şeklinde çevrilebilecek olan bu kavram katılımcılığa, yerli kültürlere, lider kültü yaratmamaya ve yataylığa dayanmaktadır. Zapatistalar her ne kadar uzun erimli bir orduya sahip olsalar da şiddet yanlısı değildir; silah onlar için bir öz savunma aracıdır. Zapatistalar yerel ekonomiyi canlandırmak adına önlemler almıştır. Geleneksel tıp onlar için alternatif bir kurum olarak yeniden canlandırılmıştır. Spor alanına

halkın katılımını sağlamaya girişmiş, müzik, resim, ve film gibi sanat dallarında hem kendileri üretmiş hem de sanatçılara esin kaynağı olmuşlardır.

Kara Panter Partisi tıpkı Zapatistalar gibi siyasal iktidar hedefi olmadan yola çıkmıştır. Ancak bu onların bir hedefi olmadığı anlamına gelmemektedir. Kendilerine ait güçlü siyasal iletişim araçlarıyla tıpkı Zapatistalar gibi yeni bir dil önermişlerdir. BPP için şiddet Zapatistalar için kaçınılmazı gereken değil kurucu olarak görülen bir siyasal stratejidir. Panterler en başta kısıtlı olsa da zamanla güçlü kadın kadrolar ve figürler kurmuş, bu siyah kadımların topluluk içindeki rollerini arttırmış ve siyah feminist dalgaya güç kazandırmıştır. Kara Panter Partisi çocuklar için kurdukları aşevleri ile uyuşturucuya karşı mücadeleleri toplulukları için “yarını bugünden kurma” stratejisini benimsemiştir. Parti, birçok müzisyene, sinemacıya ve şaire esin kaynağı olmuştur. Kara Panterler uluslararası ilişkilerde de oldukça cesur davranmış, ABD’nin doğrudan düşman olarak gördüğü Küba ve KDHC gibi ülkelerle ciddi ilişkiler geliştirmişlerdir. Her iki hareketin de kurdukları ve parçası oldukları tüm bu faaliyetler toplulukları için dönüştürücü etkileri sahip olmuştur. Aynı zamanda kültürel anlamda hem yeni bir kültürün habercisi olmuş hem de kültürü toplumlarını dönüştürücü bir etki olarak görmelerine vesile olmuştur.

Bugünden bakıldığında, her iki hareket de, Williams’ın belirttiği gibi kendilerinden önce başlayan bir devrimin devamcısı olmalarını ve bu devrimi gelecek nesillere miras bırakmaları bağlamında Uzun Devrim’in özneleri olmalarına yol açmıştır. Bu Uzun Devrim’in etkileri bugün her iki toplulukta ve küresel çapta görülmektedir. Her iki hareket gerek kendilerinin mevcudiyeti gerek katalize ettikleri dinamikler yoluyla etkilerini bugün de göstermektedir. Ancak çalışmanın da temel iddiası olduğu üzere her iki toplumsal hareket de Uzun Devrim sürecinde kültürü değiştirici ve dönüştürücü bir fail olarak ele almıştır.

Kaynakça

Alk, H. (1971). “The Murder of Fred Hampton”.

https://www.imdb.com/title/tt0067456/?ref_=kw_li_tt Erişim Tarihi: 25.02.2023.

Bassett, M. T. (2016). “Beyond Berets: The Black Panthers As Health Activists”. *American Journal Of Public Health*, 106 (10), 1741-1743.

BBC. (2014). “Mexico's Zapatista rebel leader Subcomandante Marcos steps down”.

<https://www.bbc.com/news/world-latin-america-27569695> Erişim Tarihi: 24.02.2023.

BBC Mundo. (2003). “Marcos: enigma y realidad”.

http://news.bbc.co.uk/hi/spanish/latin_america/newsid_3359000/3359093.stm Erişim Tarihi: 24.02.2023.

- Besancenot, O. & Löwy, M. (2022). *Devrimci Yakınlıklar Kızıl ve Kara Yıldızlarımız*. (Çev. Ayşen Sarı). İstanbul: Habitus.
- Blakemore, E. (2021). "How the Black Panthers' Breakfast Program Both Inspired and Threatened the Government."
<https://www.history.com/news/free-school-breakfast-black-panther-party>
Erişim Tarihi: 24.02.2023.
- Bogues, A. (2011). "CLR James, Pan-Africanism And The Black Radical Tradition". *Critical Arts*, 25(4), 484-499.
- Boumama, S. (2016). *Afrika Devriminin Figürleri Kenyatta'dan Sankara'ya*. (Çev. Şule Ünsaldı). Ankara: NotaBene.
- Bourse, M. & Yücel, H. (2017). *Kültürel Çalışmaları Anlamak*. (Çev. Halime Yücel). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Can, G. (2004). "Sınıf ve Kültür İlişkisi Üzerine bir Deneme: Popüler Kültür Alanı İşçi Sınıfına Olanak Sunar mı?".
<https://gelenek.org/sinif-ve-kultur-iliskisi-uzerine-bir-deneme-populer-kultur-alani-isci-sinifina-olanak-sunar-mi/> Erişim Tarihi: 23.02.2023.
- Carson, C. & Carson, D. M. (1990). "Black Panther Party".
https://web.stanford.edu/~ccarson/articles/am_left.htm Erişim Tarihi: 23.02.2023.
- Castells, M. (2006). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Cilt 2 Kimliğin Gücü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Caunes, S. & Özdoğan, H. K. (2015). "1960'larda Etnik/Sosyalist Hareket Olarak Kara Panter Partisi". *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, (12): 165-202.
- Chao, M. (2002). "EZLN... Para Tod@s Todo...". *Radio Bemba Sound System*.
<http://www.manuchao.net/radio-bemba-sound-system> Erişim Tarihi: 24.02.2023.
- Chow, A. R. (2021). "How The Black Panther Party Inspired a New Generation of Activists". *Time*. <https://time.com/5938058/black-panthers-activism/> Erişim Tarihi: 24.02.2023.
- Christ, G. (2020). "A brief history of the Zapatista murals".
<https://www.sp-arte.com/en/editorial/a-brief-history-of-the-zapatista-murals/> Erişim Tarihi: 24.02.2023.
- Comandancia General del EZLN. (1993). "Primera Declaración de la Selva Lacandona".
<https://enlacezapatista.ezln.org.mx/1994/01/01/primera-declaracion-de-la-selva-lacandona/> Erişim Tarihi: 24.02.23.
- Coşkun, M. K. (2022). *Sınıf, Kültür ve Bilinç Türkiye'de İşçi Sınıfı Kültürü, Sınıf Bilinci ve Gündelik Hayat*. 2. Baskı. Ankara: Dipnot.

- Couch, J. (2001). "Imagining Zapatismo: The anti-globalisation movement and the Zapatistas". *Communal/Plural: Journal of Transnational & Cross-Cultural Studies*, 9 (2): 243-260.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni*. (Çev. Selçuk Beşir Demir). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çetinkaya, Y. D. (2015). "Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler". (Ed. Y. Doğan Çetinkaya) *Toplumsal Hareketler Tarih, Teori ve Deneyim* içinde. 3. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dagnini, J. K. (2008). "Afrocentrism through Afro-American Music: from the 1960's until the Early 2000's".
http://www.revuesociologique.org/sites/default/files/2_Kroubo_Afrocentricism.pdf
Erişim Tarihi: 25.02.2023.
- D'Amelio, L. (2014). "The legacy of the Black Panthers". *International Socialist Review*, #93.
<https://isreview.org/issue/93/legacy-black-panthers/> Erişim Tarihi: 23.02.2023.
- Della Porta, D. & Diani, M. (2020). *Toplumsal Hareketler*. (Çev. Pelin Çakır & Ceren Gülbudak). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Delli Carpini, M. X. (2000). "Black panther party: 1966-1982". *Departmental Papers* (ASC), 1.
- Dirlik, A. (2006). *Global Modernite ve Sosyalizm Üçüncü Dünya Hayaleti, Globalizasyon ve Çin Halk Cumhuriyeti*. Çev. Veysel Batmaz. İstanbul: Salyangoz Yayınları.
- Dokuzovic, L. (2021). "Canlı Öğrenme". (Ed. KRISIS (Journal for Contemporary Philosophy) Yayın Kurulu) *Kıydan Köşeden Marksizm Kulavuzu* içinde. Ankara: Dipnot.
- Doss, E. (1999). "Revolutionary art is a tool for liberation': Emory Douglas and protest aesthetics at the black panther". *New Political Science*, 21(2): 245-259.
- Dworkin, D. (2012). *Sınıf Mücadeleleri*. (Çev. Utku Özmakas). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dyer-Witford, N. (2019). *Siber Proletarya: Dijital Girdipta Küresel Emek*. (Çev. Eylem Akçay). İstanbul: Z Yayınları.
- Gandbhir, G. & Pollard, S. (2022). "Lowndes County and the Road to Black Power".
https://www.imdb.com/title/tt19796996/?ref_=kw_li_tt Erişim Tarihi: 25.02.2023.
- Goal. (2014). El Ejercito Zapatista y su relación con el Inter de Milán.
<https://www.goal.com/es/noticias/el-ejercito-zapatista-y-su-relaci%C3%B3n-con-el-inter-de-mil%C3%A1n/blt12ec1de0a0b75a63> Erişim Tarihi: 24.02.2023.
- González Aróstegui, M. D. R. (2003). "Cultura de la resistencia: una visión desde el zapatismo". *LiminaR*, 1(2): 6-25.
- Gorz, A. (2011). *Maddesiz Bilgi, Değer ve Sermaye*. (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Ayrıntı.

- Güven, E. (2020). “Amerika Birleşik Devletleri’nde Sosyalist Afro-Amerikan bir Yapılanma Olarak Kara Panterler Partisi ve Partinin Sesi The Black Panther Intercommunal News Service”. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 11(21).
- Haiven, M. (2018). *Radikal Hayalgücü ve İktidarın Krizleri Kapitalizm, Yaratıcılık, Müşterekler*. (Çev. Kübra Kelebekoğlu). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Hardt, M. & Negri, A. (2021). *Ortak Zenginlik*. (Çev. Efla-Barış Yıldırım). İkinci Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hartley, D. (2016). “On Raymond Williams: Complexity, Immanence, and the Long Revolution”. *Mediations Journal of the Marxist Literary Group*. Volume 30, No. 1: Ideology, Critique, and the Long Revolution.
- Inter. (2017). “Zapatista Community Welcomes Inter Campus Mexico”.
<https://www.inter.it/en/news/2017-04-29-zapatista-community-welcomes-inter-campus-mexico> Erişim Tarihi: 24.02.2023.
- Intercampus. (2016). “Home. News. Return to Zapatista Communities with Inter Campus”.
<https://intercampus.inter.it/return-to-zapatista-communities-with-inter-campus/?lang=en> Erişim Tarihi: 24.02.2023.
- Jennings, R. (1998). “Poetry of the Black panther party: Metaphors of militancy. *Journal of Black Studies*, 29 (1): 106-129.
- Johnson, G. (t.y.). “North Korea and the Black Civil Rights Movement”.
<https://www.youngpioneertours.com/dprk-black-civil-rights-movement/> Erişim Tarihi: 25.02.2023.
- Keeling, K. (1999). “A Homegrown Revolutionary”?: Tupac Shakur and the Legacy of the Black Panther Party”. *The Black Scholar*, 29 (2-3): 59-63.
- King, S. (2021). “Judas and the Black Messiah”.
https://www.imdb.com/title/tt9784798/?ref_=kw_li_tt Erişim Tarihi: 25.02.2023.
- Kuroski, J. (2017). “The Black Panther Party Around the World”.
<https://allthatsinteresting.com/black-panthers-around-the-world/3> Erişim Tarihi: 25.02.2023.
- Kutlu, D. & Kaderoğlu Bulut, Ç. (2017). “Giriş Türkiye’de Emek/Sınıf Çalışmaları Üzerine Kimi Gözlemler ve “Sınıfın Suretleri”ne Dair Notlar”. (Der. Denizcan Kutlu & Çağrı Kaderoğlu Bulut) *Sınıfın Suretleri Emek Süreçleri ve Karşı Hareketler* içinde. İstanbul: NotaBene.
- Li, X. (2001). “The Chinese cultural revolution revisited”. *China Review*, 137-165.
- Marcos, S. (2003). *Zapatista Hikayeleri*. (Çev. Çiğdem Dalay). İstanbul: Agora.

- Marx, K. (1976). *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*. (Çev. Sevim Belli). 4. Baskı. Ankara: Sol Yayınları.
- Mattelart, A. & Mattelart, M. (2020). *İletişim Kuramları Tarihi*. (Çev. Merih Zillioğlu). 10. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- McCowan, M. C. (2003). "Imagining the Zapatistas: Rebellion, representation and popular culture". *International Third World Studies Journal and Review*, 14: 29-34.
- Meyer, D. S. (2002). "Opportunities and Identities: Bridge-Building in the Study of Social Movements". (Ed. David S. Meyer, Nancy Whittier, & Belinda Robnett) *Social Movements: Identity, Culture, and the State*. New York: Oxford University Press.
- Montesorri, N. M. (2018). "El movimiento Zapatista una cultura política, híbrida y paradójica". *Kamchatka revista de análisis cultural*, 12: 59-78.
- Oğuz, E. S. (2011). "Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28 (2).
- Prodnik, J. A. (2014). "A seeping commodification: the long revolution in the proliferation of communication commodities". *tripleC: Communication, Capitalism & Critique. Open Access Journal for a Global Sustainable Information Society*, 12(1): 142-168.
- Rose, S. (2018). "Black Panther: does the Marvel epic solve Hollywood's Africa problem?". *The Guardian*, fevriero de.
- Rustin, M. (2007). "The Long Revolution Revisited" *Soundings* 35, March, 16-30.
- Spencer, R. C. (2008). "Engendering the Black Freedom Struggle: Revolutionary Black Womanhood and the Black Panther Party in the Bay Area, California". *Journal of Women's History*, 20 (1): 90-113.
- Starr, A., Martínez-Torres, M. E., & Rosset, P. (2011). "Participatory democracy in action: Practices of the Zapatistas and the Movimiento Sem Terra". *Latin American Perspectives*, 38(1): 102-119.
- Street, J. (2010). "The Historiography Of The Black Panther Party." *Journal of American Studies*, 44 (2): 351-375.
- Şener, M. (2014). "Marksizmde Siyasal Strateji Sorunu: Marx'tan Komintern'e". http://kongrekaraburun.org/wp-content/uploads/2014/08/images_2014_TamMetinler_C5_01_MustafaSener.pdf
Erişim Tarihi: 23.02.2023.
- Tabor, M. (1970). *Capitalism Plus Dope Equals Genocide*. USA: Black Panther Party.
- Taş, O. (2020). *İletişim, Medya ve Kültür Anahtar Kavramlar*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

- Telesur. (2017). "5 Ways Fidel Castro and Cuba Inspired US Black Radicals".
<https://www.telesurenglish.net/news/5-Ways-Fidel-Castro-and-Cuba-Inspired-US-Black-Radicals-20161128-0009.html> Erişim Tarihi: 25.02.2023.
- Thomas, C. (2018). "'Black' Comics as a Cultural Archive of Black Life in America". *Feminist Media Histories*, 4 (3): 49-95.
- Tilly, C. (2008). *Toplumsal Hareketler 1768-2004*. (Çev. Orhan Düz). İstanbul: Babil Yayınları.
- Tricontinental. (1968). "Black Power and the Revolutionary" *Struggle*. Vol 3, No. 32.
- Tyner, J. A. (2006). "'Defend the ghetto': Space and the urban politics of the Black Panther Party". *Annals of the Association of American Geographers*, 96 (1): 105-118.
- Umoja, A. O. (1999). "Repression breeds resistance: The Black Liberation Army and the radical legacy of the Black Panther Party". *New Political Science*, 21(2): 131-155.
- Visual Squirrels. (2014). "Beatriz Aurora: The Art Of The Resistance."
<https://visualsquirrels.net/science/the-art-of-resistance/> Erişim Tarihi: 24.02.2023.
- Whittier, N. (2002). "Meaning and Structure in Social Movements." (Ed. David S. Meyer, Nancy Whittier, & Belinda Robnett) *Social Movements: Identity, Culture, and the State*. New York: Oxford University Press.
- Wild, N. (1998). "A Place Called Chiapas". <https://www.imdb.com/title/tt0145394/> Erişim Tarihi: 24.02.2023.
- Williams, R. (1960). *Culture & Society 1780-1950*. New York: Anchor Books.
- Williams, R. (1965). *The Long Revolution*. Middlesex: Penguin Books.
- Williams, R. (1993). *Kültür*. (Çev. Suavi Aydın). Ankara: İmge.
- Williams, Y. (2008). "'Some Abstract Thing Called Freedom': Civil Rights, Black Power, and the Legacy of the Black Panther Party". *OAH Magazine of History*, 22 (3): 16-21.
- Yılmaz, Ö. (2019). Latin Amerika'da Toplumsal Hareketler – II: EZLN'nin 36 yılı.
<https://ilerihaber.org/yazar/latin-amerikada-toplumsal-hareketler-ii-ezlnnin-36-yili-107673> Erişim Tarihi: 24.02.2023.
- Yoo, J. (2015). "Black Panthers' Breakfast Program."
<https://oregonhunger.org/black-panthers-breakfast-program/>
Erişim Tarihi: 25.02.2023.
- Young, R. J. (2016). *Postkolonyalizm: Tarihsel Bir Giriş*. (Çev. Burcu Toksabay Köprülü & Sertaç Şen). İstanbul: Matbu Kitap.
- Young, B. R. (2019). "Imagining Revolutionary Feminism: Communist Asia And The Women Of The Black Panther Party." *Souls*, 21(1): 1-17.

- Zajak, S. & Sorg, C. (2020). "Social movements, stratification, and international political economy." (Ed. Sabrina Zajak & Sebastian Haunss) *Social Stratification and Social Movements*. Oxon: Routledge.
- Zuo, J. (1991). "Political Religion: The Case Of The Cultural Revolution in China". *Sociological Analysis*, 52(1): 99-110.

HAKİKAT ÖTESİ ÇAĞDA SOSYAL MEDYA HABERLERİ: DOĞRULAMA PLATFORMLARI ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

Mustafa ÇÖLLÜOĞLU*

ÖZ

Hakiki olanla olmayan arasındaki farkın kaybolmaya başladığı bugünlerde, tartışılan kavramlardan biri de hakikat ötesidir (post truth). İçinde yaşadığımız çağ kimilerine göre hakikat ötesi çağdır.

Her tür haber, bilgi ve verinin sosyal medya etkisiyle çok hızlı bir şekilde yayılabildiği bugünlerde dezenformasyon, misinformasyon ve hakikat ötesi kavramları nesnel gerçekliğin kavranmasının önünde önemli birer engel olarak durmaktadır. Tam bu noktada internet tabanlı medya dolayısıyla sosyal medya mecralarında çıkan haberlerin doğruluğu ya da doğrulanabilirliği önem kazanmaktadır. Türkiye’de 2009 yılı itibariyle kurulmaya başlayan doğruluk platformları, internette dolaşan haberlerin/bilgilerin doğruluğunun araştırılabileceği önemli yapılarıdır.

Çalışmada pandemi döneminde Türkiye’de sosyal medya mecralarında Koronavirüsle ilgili çıkan haberler teyit.org ve dogrula.org siteleri üzerinden incelemeye alınmış ve gerçeklikleri ortaya konulmuştur. Doğrulama platformları üzerinden elde edilen sayısal veriler nicel içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bunun sonucunda yapılan haberlerin ve yayılan bilgilerin kritik olduğu kriz döneminde, sosyal medya mecraları üzerinden yayılan haberlerin neredeyse tamamına yakınının gerçeği yansıtmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucu çalışmanın hipotezinde ortaya konulan; sosyal medya kaynaklı haberlerin herhangi bir denetime tabi tutulmadan yayılıyor olması, bu mecralarda dolaşan haberlerin teyide muhtaç haberler kategorisinde değerlendirilmesi düşüncesini destekler niteliktedir. Günümüzde yeni medya mecraları ile yayılan haberlerin gerçekliklerinin tartışma konusu olması bu çalışmanın ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hakikat Ötesi, Yeni Medya, Değişen Habercilik, Doğrulama Platformları, Teyit-Doğrula.

SOCIAL MEDIA NEWS IN POST TRUTH ERA: A REVIEW ON FACT-CHECKING PLATFORMS

ABSTRACT

Nowadays, when the difference between what is real and what is not is beginning to fade, one of the concepts being discussed is post truth. According to some, the age we live in is also the age of post-truth.

Nowadays, when all kinds of news, information and data can spread very quickly through social media, the concepts of disinformation, misinformation and post-truth stand as important obstacles to the comprehension of objective reality. At this point, the accuracy or verifiability of the news on internet-based media and therefore social media channels gains importance. Fact-checking platforms, which started to be established in Turkey in

ATIF: Çöllüoğlu, M. (2023). “Hakikat Ötesi Çağda Sosyal Medya Haberleri: Doğrulama Platformları Üzerinden Bir İnceleme”. *Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi*. 3 (2): 97-122.

* Doktora öğrencisi, İstanbul Üniversitesi
ORCID ID: 0000-0002-7998-7586

2009, are important structures where the accuracy of news/information circulating on the internet can be investigated.

In this study, news about the Coronavirus on social media channels in Turkey during the pandemic period were analyzed through the websites teyit.org and dogrula.org and their authenticity was revealed. The numerical data obtained through Fact-checking platforms were analyzed with quantitative content analysis management. As a result, it was concluded that almost all of the news disseminated through social media channels did not reflect the truth during the crisis period when the news and information disseminated were critical. The result of the research supports the hypothesis of the study that the news from social media is spread without any control, and that the news circulating on these channels should be evaluated in the category of news in need of confirmation. Today, the fact that the reality of the news disseminated through new media channels is a matter of debate has led to the emergence of this study.

Keywords: Post Truth, New Media, Changing Journalism, Fact-Checking Platforms, Teyit-Dogrula.

Giriş

Teknolojinin hızla geliştiği ve insanların gelişime ayak uydurmaya çalıştığı bu dönemde yeni kavramların ortaya çıktığı görülmektedir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan bu kavramlardan biri de hakikat ötesidir (post truth). Nesnel gerçekliğin duygu ve düşüncelerden daha geri kaldığı durumları tanımlamak için kullanılan bu kavram (Rupert, 2017), bugünü tanımlamak için de kullanılan kavramlar arasına girmiştir.

Alvin Toffler'ın "Üçüncü Dalga" adlı kitabında (2008) tanımladığı gibi; üçüncü dalga ile sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçilmiştir. Toffler bu durumu birçok farklı kelime ile ifade etmiştir. Bunlar; "süper-sanayi toplumu", "bilgi çağı", "uzay çağı", "elektronik çağ", "teknolojik çağ" şeklindedir. Bu kavramlara ek olarak Castells içinde yaşanan dönemi toplum açısından ele alıp "ağ toplumu" olarak tanımlamıştır. Diğer tanımlamalar göz önüne alındığında "dijital çağ", "internet çağı" ve "hakikat ötesi çağ" (post truth çağ) önde gelen tanımlamalar arasında yerini almıştır. Araştırma başlığında bu yeni dönem hakikat ötesi olarak adlandırılmış ve bu şekilde ele alınmıştır.

İnternet teknolojisinin ortaya çıkması ve beraberinde gelişen web 2.0 teknolojisiyle interaktivitenin yaygınlaşması birçok değişikliğin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. 4. kuvvet olarak adlandırılan geleneksel medya mecralarının (gazete, radyo, televizyon), web 2.0 teknolojisiyle birlikte bu gücünü internet tabanlı teknolojilere kaptırdığını belirtmek yanlış olmayacaktır (Bazı kaynaklarda 5. güç olarak da tanımlanmıştır).

İçinde bulunulan hakikat ötesi çağda 5.güç; yasama, yürütme, yargı ve konvansiyonel kitle iletişim araçlarının, bir başka deyişle profesyonel medyanın bir parçası olmayan fakat kamusal alandan etkili olan gruplara gönderme yaparak, yeni iletişim teknolojisini kullanan ve medya tarafından denetlenmeyen gazetecilerin oluşturduğu bir gazetecilik olarak tanımlanmıştır (Ward ve Wasserman, 2010: 281). İnternet teknolojisiyle, basılı kültürden çevrimiçi kültüre geçilmiş ve bu çevrimiçi kültür; medyayı kontrol eden ya da denetleyen, farklı içerikler sunan ve alternatif gazetecilik biçimlerin üretilmesini sağlayan 5.güç interneti hem güçlendirmiş hem de globalleştirmiştir (Ward ve Wasserman, 2010: 281-282).

Ward ve Wasserman'ın belirttiği gibi geleneksel mecraların elinde bulundurduğu gücün büyük bir kısmını kendisinde toplayan ya da geleneksel mecralar kadar önemli hale gelen internet tabanlı teknolojiler ve beraberinde getirdikleri, habercilik açısından da bazı değişiklikleri beraberinde getirmiştir. 1990'lı yıllarda ilk olarak ABD'de kullanılmaya başlayan yurttaş gazeteciliği kavramı, bu yeni güçle birlikte daha önemli hale gelmiştir.

Alankuş'un (2008:14) tanımında yurttaş gazeteciliği; ana akım medya kuruluşlarının aşırı ticarileşmesi sonucunda gazetecilerin asli görevi olan kamu yararını gözetmekten

uzaklaşması ve ortaya çıkan güven sorununu aşmaya yönelik olarak yapılan gazetecilik faaliyetleri şeklinde yer almıştır. Ward ve Wasserman'ın belirttiği gibi internet (sosyal medya), habercilik konusunda alternatif bir ortam oluşturması bakımından önemli hale gelmiştir.

Bu alternatif ortamlarla birlikte çıkan tartışma ise internet tabanlı mecralarla yayılan haberlerin doğruluğu ve güvenilirliği tartışmasıdır. Geleneksel mecralar için tartışılan medya okuryazarlığı konusu sosyal mecralar için de tartışılmaya başlanmıştır.

Çalışma, bütün bu tartışmaların ışığında hakikat ötesi çağ olarak adlandırılan bu dönemde, sosyal medya mecraları vasıtasıyla yayılan Koronavirüs (Covid 19) haberlerinin doğruluk platformları özelinde araştırılması üzerine olmuştur.

Öncelikle hakikat ötesi kavramına değinilmiş, devamında hakikat ötesiyle birlikte anılan misenformasyon, dezenformasyon ve infodemi kavramları ele alınmıştır. Sonraki başlıkta hakikat ötesinin yeni medya ile ilişkisine değinilmiştir. Ardından değişen habercilik başlığı altında geleneksel medya haberciliği ve sosyal medya haberciliği irdelenmiş ve farkları ortaya konulmuştur. Araştırma kısmından önce ise, doğrulama platformları başlığı altında, bu mecraların dünyadaki ve Türkiye'deki yeri mercek altına alınmıştır.

Araştırma kısmında gelindiğinde, Türkiye'de ilk Koronavirüs vakasının görüldüğü 11 Mart 2020 ile 11 Mart 2022 tarihleri arasında sosyal medya mecralarında çıkan "Covid 19" haberleri teyit.org ve dogrula.org platformları üzerinden incelemeye alınmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda bu haberler doğruluk ve yanlışlık yönünden arşiv taramasına (web sayfaları üzerinden) tabi tutulmuş ve bunun sonucunda ulaşılan veriler nicel içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Sonuç kısmında ise araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgular tartışılarak, sosyal medya kaynaklı haberlerin doğruluğu ve güvenilirliğine cevap aranmıştır.

Yapılan literatür taramasında hakikat ötesi (post truth) başlığı altında birçok çalışma olmasına karşın, pandemi döneminde doğrulama platformları üzerinden sosyal medyada çıkan haberlerin doğruluğuna ilişkin olarak Türkiye'de yapılan araştırma sayısının sınırlı düzeyde olduğu görülmüştür. Ünal ve Taylan'ın 2017 yılında yapmış olduğu çalışma bu konuda ilklerden birisidir. Bu çalışma sadece teyit.org sitesi üzerinden yapılmış ve yöntem olarak nitel içerik analizi kullanılmıştır. Aynı zamanda pandemi dönemi dışında kalmaktadır. Çömlekçi'nin 2019 yılında yayınlamış olduğu çalışma yerli ve yabancı iki doğruluk platformu üzerinden yapılmıştır. Bu çalışmada doğruluk platformlarının haber inceleme yaklaşımları ele alınmış ve nitel içerik analizi yöntemi benimsenmiştir. Akyüz'ün Kasım 2020 tarihinde kabul edilen çalışmasında, infodemi kavramı üzerinden "Covid 19" döneminde dolaşıma giren sahte haberler incelenmiştir. Akyüz'ün çalışmasında 5 aylık bir süreçte nitel içerik analizi yapılmıştır. Bu konuda yapılan bir diğer çalışma, Taşdemir ve Karadeniz'in 2021 Aralık ayında yayınlamış

olduğu araştırma makalesidir. Bu çalışmada 1 yıllık bir süreç ele alınmış ve tek doğruluk platformu (teyit.org) üzerinden incelemeler yapılmıştır. Yumrutaş'ın Mart 2022 tarihinde yayınlanmış olan araştırmasında ise sadece aşı haberleri örnekleme dahil edilmiştir. 2022 yılında yapılan bir diğer çalışma Topçu ve Çaycı tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışma tek doğruluk platformu üzerinden ve 1 yıllık süreyi kapsayacak şekilde gerçekleştirilmiştir.

Yapılan literatür taramasında Türkiye'de yapılan benzer çalışmaların bu çalışmadan ayrılan yönleri yukarıda vurgulanmıştır. Bu çalışma; araştırma yöntemi olarak nicel içerik analizi yönteminin kullanılmış olması, örnekleme dahil edilen doğruluk platformlarının haber kategorisinde olması, örneklem sayısının birden fazla olması ve pandemi döneminin tamamını (2 yıl) kapsamı gibi özelliklerinden ötürü yapılan diğer çalışmalardan keskin çizgilerle ayrılmaktadır.

1. Hakikat Ötesi (Post Truth)

Mc Luhan'ın belirttiği gibi global bir köy haline gelen dünyada birçok şey değişmiştir. İnsanların beslenme alışkanlıklarından tutun da giyinme alışkanlıklarına kadar birçok gereksinim değişmiş ve değişmeye devam etmektedir. Değişim sadece alışkanlıklarda ya da gereksinimlerde değil kavramlarda da kendini göstermeye başlamıştır. Bu kavramlardan birisi de "hakikat" (truth) olarak ortaya çıkmıştır.

Hakikat (gerçeklik) kavramının Türkçe karşılığına kısaca değinmek gerekirse:

1. Bir durum, bir nesne veya bir nitelik olarak var olan, varlığı inkâr edilmeyen, olgu durumunda olan, hakiki. 2. Yalan olmayan, doğru olan şey, hakikat. 2. Aslına uygun nitelikler taşıyan, sahici. 4. Temel, başlıca, asıl. 5. Doğadaki gibi olan, doğayı olduğu gibi yansıtan. 6. Yapay olmayan. 7. İsim. Gerçeklik, realite. 8. Doğruluk. 9. Felsefe. Düşünülen, tasarılan, imgelenen şeylere karşıtlık olarak var olan. (TDK Türkçe Sözlük, sozluk.gov.tr) gibi karşılıklarının olduğu görülmektedir.

McIntyre, felsefede hakikat kavramının Platon'a kadar gittiğini vurgulamaktadır. Sokrates, cehaletin ya da cahilliğin eğitilebilir bir durum olduğunu söylemekle birlikte; asıl tehlikenin hakikati bildiğini düşünecek kadar kibirli olanlardan geldiğini belirtmektedir. Çünkü bu kişilerin yanlışla dayanarak hareket edecek kadar fevri olabileceği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Hakikat tanımının bu noktada öne çıktığı söylenebilir. Bu kavrama ilişkin en ünlü tanım Aristoteles'in tanımıdır: "Olan şeye yok ya da olmayan şeye var demek yanlış, olan şeye var ve olmayan şeye yok demek doğrudur." (McIntyre, 2019: 3). Gerçek, en basit anlamıyla doğruluk, yalanın zıttı olan bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Köktürk, gerçek ve hakikatin birbirine bağlı olan kavramlar olmasına rağmen birbirlerinin yerine kullanılmaması gerektiğine

vurgu yapmaktadır. Özdeş olmayan gerçeklik ve hakikat kavramını Köktürk şu şekilde açıklamaktadır: Gerçeklik bizatihi mevcudiyeti anlatıyorsa, hakikat bana dönük gerçekliğin veya gerçekliğin bana dönük arka planının en alt tabakadaki mevcudiyetini anlatmaktadır. Yani o en temeldeki gerçekliğin özüdür. Diğer katmanlar onun üzerine inşa edilir (Köktürk, 2020: 36). İlk olarak Amerikalı oyun yazarı Steve Tesich'in The Nation adlı dergideki yazısında (1992) değindiği "post-truth" (hakikat ötesi) kavramı, 2016 yılında Oxford sözlüğünde yılın kelimesi seçilmiştir. Aynı sözlüğün tanımına göre post truth: Duyguların ve kişisel düşüncelerin bir konu üzerinde gündemi belirlemede akılcı gerçeklerden daha fazla etkili olması durumudur. Yani kişisel durumların nesnel gerçekliklerin önüne geçmesi ve gerçekliklerin daha az görünür haline gelmesi durumudur (Rupert, 2017). "Post-truth" sözcüğünün Türkçe karşılığı ile ilgili henüz tam uzlaşma sağlanamamış olmasına rağmen, kavramın Türkçeleştirilmesi için "gerçeklik sonrası", "hakikat sonrası", "hakikat ötesi", "post gerçeklik", "gerçek aşırı", "post olgusal", "gerçek ötesi", "doğruluk sonrası" gibi ibareler kullanılmaktadır (Akt.Özkul ve ark., 2022: 259).

Alpay'ın popüler bilgilerin nesnel hakikatlerden daha fazla kabul görmesi olarak tanımladığı hakikat ötesi kavramını Taş ve arkadaşları, bir yandan kitlelerin manipülasyonu ile çoğulcu demokrasiler için tehdit oluştururken diğer yandan kendi kültürünü yaratarak bilginin tarihsel yolculuğunda sapmalar, engeller ve boşluklar yarattığını vurgulamaktadır (Akt. Yılmaz, 2021: 217). Alpay aynı zamanda bu kavramı "hakikatin önemsizleşmesi" şeklinde tanımlamaktadır (Alpay, 2021: 27).

Hakikat ötesi (post truth) hakkındaki ilk kitap Ralph Keyes tarafından 2004 yılında yazılmıştır. Keyes, ortada var olan bir yalan genellikle bir çekince, suçluluk ya da utanç duygusu uyandırmaktayken, insanların gerçekliği kurcalamaktan vazgeçerek bu duyguları ortadan kaldırdığını ifade etmektedir. Keyes, sanayi öncesi toplumlarının genelinin kırsalda ve küçük gruplar halinde yaşadığına vurgu yapmış; o toplumda herkesin birbirini tanıdığını ve yalan söylenilmesi durumunda insanları küçük düşüreceği ve utanç duygusunu doğuracağına altını çizmiştir. Bu ve benzeri durumların insanları yalan söylememeleri konusunda teşvik ettiğini vurgulamıştır. Ancak bugün, hakikat ötesi çağda yaşandığını ve bunun insanların kendi yalanlarını gizlemelerine olanak sağladığını belirtmektedir. Yazar eskisinden çok daha fazla yalan söylenmesine rağmen, yalancı olmanın kabul edilmediğini vurgulamaktadır. Bunun yerine kulağa daha yumuşak gelen kelimelerin kullanıldığını belirtmektedir (Keyes, 2004).

Keyes, hakikat ötesi kavramını yalancı olduğumuzu düşünmeden gerçeği gizlememizi sağlayan etik olmayan bir alacakaranlık kuşağı olarak tasvir etmektedir (Keyes, 2004: 22). Ayrıca Sayın'ın (Akt. Yılmaz, 2021: 217) da değindiği gibi, hakikatin yerini "hakikatsizlerin"

aldığı dünyada insanın bilgiyle ve doğruyu söylemekle olan ilişkisindeki ahlaki sorumluluğu göz ardı ettiği görülmektedir.

Köktürk ise gerçek ötesi kavramının sadece gerçeğin perdelenmesi, çarpıtılması ya da ya da algı oluşturularak yalana inandırılması yönünde yapılan tanımlamalara karşı çıkmaktadır. Ona göre, bu yapılan tanım gerçek ötesinin tanımı değil gerçek dışının tanımıdır. Söylenenlere olduğu gibi inanan ve bunları başka kaynaklardan teyit etme yoluna gitmeyenler gerçeğin ötesinde değil dışında kalmayı kendileri seçmiştir. Köktürk'e göre gerçek ötesi; algılanan gerçeği anlamsız, onun içinde ya da üzerinde inşa edilen dünyayı daha anlamlı ve değerli bulmaktır. Artık asıl gerçeklik anlamını kaybetmiş ve yerinden yurdundan sürülmüş, değersiz hale getirilmiştir. Başka bir deyişle gerçek ötesi, anlamın kasten çarpıtılması değil anlam, önem ve tercih edilebilirliğin değişmesi, yeni oluşan bu durumun bizzat gerçekliğin önüne geçmesi durumudur (Köktürk, 2020: 40-41).

Baç da kavrama Köktürk'ün bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Baç'a göre post truth kavramı aşağıdaki gibi tanımlanabilir (Baç, 2020: 22-23):

“‘Truth’ kelimesi bir yandan felsefe ve ilahiyat bağlamlarında ‘hakikat’ anlamına gelirken, öte yandan da, özellikle önermesel bağlamlarda, ‘doğruluk’ anlamına gelmektedir. (...) O yüzden ‘post-truth’ deyiminin hem ‘hakikat-sonrası’ hem de ‘önermesel-doğruluk-sonrası’ anlamlarını karşıladığını söylememiz belki daha yerinde olacaktır. Dahası, bu tür tartışmalar çerçevesinde, bir diğer önemli felsefi kavram olan ‘gerçeklik’ (reality, veritas) kavramının hem ‘hakikat’ hem de ‘doğruluk’ kavramları ile ilintili olsa da onlardan ayrıldığını belirtmemiz gerekiyor.”

Bütün bu tanımlamaların ışığında, hakikat ötesi ister çarpıtılan gerçeklik isterse de gerçekliğin üstüne bina edilen yeni durum olarak ele alınsın, ortaya çıkan durum değişmeyecektir. İçinde bulunulan dönemin nesnel gerçekliğin bir şekilde geride kaldığı, önemsizleştiği, değerini yitirdiği bir çağ olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Özcan, uzun süredir kullanılan bu terimin, ABD Başkanı Ronald Reagan döneminde ortaya çıkan uygulamalara gönderme yaptığını belirtmektedir. Başkan Reagan'ın söylemlerinde gerçek niyetini belli etmeden hakikati gizlemeye çalışması bu yöndeki tartışmaların artmasına sebebiyet vermiştir. Bunu kanıtlayan durumlardan birisi 1986 yılında vuku bulmuştur. Reagan, o dönem İran'a silah sattığı iddialarını reddetmiş ve bu şekilde kamuoyunu ikna etmeye çalışmıştır. Ancak ortaya çıkan kanıtlar sebebiyle bir süre sonra iddiaları kabul etmek durumunda kalmıştır (Özcan, 2018: 1).

Politik mecralarda 20 yılı aşkın süredir vuku bulan bu gibi durumlar örneklerle artırılabilir. Yakın dönemde yaşanan örneklerden birisi de Donald Trump'ın 2015 seçim

kampanyasındaki söylemleri olmuştur. Trump'ın, başkan olması durumunda; "Meksika'ya duvar öreceğim", "Müslümanların ülkeye girmelerine izin vermeyeceğim" gibi söylemleri bu duruma örnek olarak verilecek açıklamalar arasındaki yerini almıştır. Bu ve benzeri söylemler gerçekliğin anlamını yitirdiği endişesini beraberinde getirmektedir (Özcan, 2018: 2).

Her şeyin değişiminin vuku bulduğu bu çağda insanlar yalanlarına haklı gerekçeler bularak, yalanlarının gerçekliğini artırmaya çalışmaktadır. Bu duruma daha önceleri siyaset arenasında, iş dünyasında ya da medya dünyasında rastlamak mümkün olsa da sıradan insanlarda bu duruma sık rastlamak pek mümkün değildi. Ancak bugünün dünyasının olanakları, yeni medya mecraları ve insanları kendilerini olduğundan farklı gösterme çabası, hakikat ötesi ifadelerin daha çok kullanılmasına sebebiyet vermektedir. Diğer insanlar arasında daha fazla ilgi görür hale gelmek amacıyla her kesimden insanda rastlanabilir bir olgu haline gelen hakikat ötesi ifadeler, insanların kendilerini iyi tanıyan yakın çevrelerinden ve sınırlı sayıda olan arkadaşlarından; internet (yeni medya) aracılığıyla kopup, daha az tanıdığı kişilerle bağlantı kurmasına ve daha geniş çevrelere ulaşmaya başlaması ile artış göstermiştir.

1.1. Dezenformasyon, Misenformasyon ve İnfodemi Kavramları

Hakikat ötesi kavramıyla beraber değerlendirilmesi gereken kavramların başında dezenformasyon, misenformasyon ve infodemi gelmektedir. Sosyal medya mecralarıyla herhangi bir denetime tabi tutulmadan dolaşan bilgiler/haberler bu kavramların ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Misenformasyon (mezenformasyon), geniş manada yanlış bilgiyi ve bilgi bozukluğunu ifade etmek için kullanılmıştır (Oxford İngilizce Sözlüğü 2020). Misenformasyon, herhangi bir manipülatif amaç gütmeyen oluşturulan ya da paylaşılan yanıltıcı bilgileri adlandırmak için kullanılmaktadır (Iretton ve Posetti, 2018). Wardle ve Derakhshan (2017), misenformasyonu yanlış ancak zarar vermek amacıyla üretilmeyen bir bilgi şeklinde tanımlamaktadır. Scheufele ve Krause ise kasıtsız olarak (farkında olunmadan) paylaşılan yanlış bilgi şeklinde ifade etmektedir (2019: 116). Tanımlamaların ışığında misenformasyon, yanlış olmasının yanında herhangi bir kötü amaç (niyet) taşımayan bir bilgi olarak adlandırılabilir.

Dezenformasyon, resmî kurumlar tarafından yabancı bir güce veya medyaya, alıcının politikasını veya görüşünü etkilemek amacıyla, kasıtlı olarak yanlış bilgilerin yayılması olarak tanımlanmaktadır (Oxford İngilizce Sözlüğü, 2020). Fetzer (2004), dezenformasyonu; yanıltıcı, aldaticı ve karışıklığa neden olan yalan paylaşımlar şeklinde ele almaktadır. Marwick ve Lewis (2017), sosyal medyadaki çeşitli komplo teorilerini ve propaganda amaçlı paylaşımları dezenformasyon olarak nitelendirmektedir. Bir başka tanımda ise dezenformasyon; aldaticı

çerikler (reklamlar, fotoğraflar, sahte belgeler, sahte web siteleri) ve manipüle edilmiş haberler ve paylaşımlar şeklinde tanımlanmaktadır (Fallis, 2015).

Dünyanın içinden geçmiş olduğu Koronavirüs salgını bu kavramlara bir yenisinin daha eklenmesine sebebiyet vermiştir. İnfodemi, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) genel direktörü Dr. Tedros'un 2020 yılının şubat ayında yapmış olduğu "biz sadece bir pandemiyle değil aynı zamanda bir infodemiyle de savaşıyoruz" açıklamasıyla gündeme gelmiştir. Bu yeni kavram bilgi (information) ve salgın (pandemic) kavramlarından türetilmiştir. DSÖ, kontrolsüz bir şekilde oluşan bilgi bombardımanıyla birlikte yanlış ya da güvenilir olmayan bilgilerin de dolaşıma girdiği durumu karşılamak için bu ifadeyi kullanmıştır (Akt. Gölbaşı ve Metintaş, 2020: 127).

Eysenbach, "Infodemiology: The epidemiology of (mis) information" başlıklı makalesinde bir başka kavram olan "infodemioloji"yi ele almıştır. Burada "infodemioloji", epidemiyolojinin tanımından esinlenilerek sağlık bilgisinin ve yanlış bilginin dağılımı ve belirleyicileri ile ilgili çalışmalar olarak tanımlanmıştır (Akt. Gölbaşı ve Metintaş 2020: 127).

İnfodemi kavramı aslında hem dezenformasyon hem de mezenformasyon tanımlamalarının içerisine dahil edilebilir. Bu şekilde yayılan bilginin şüpheli olduğu ya da yanlış olduğu kesin olmakla birlikte sağlık alanındaki bir bilgi/haber olduğu konusu da kesindir. İnfodemide net olmayan durum haberin manipülatif amaçlarla yapılıp yapılmadığıdır.

Bütün bu bilgiler ışığında bahsi geçen dezenformasyon, misenformasyon ve infodemi kavramlarında kesin olan durum ya da sonuç: oluşturulan ya da yayılan bilgilerin yanlış, bir başka deyişle teyide muhtaç olduğu gerçeğidir.

1.2. Hakikat Ötesi Yeni Medya

1990'lı yıllarda başlayan teknolojik gelişmeler 2000'li yıllarda hız kazanmış ve medya mecralarında köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu değişimlerin başında internet teknolojisi gelmektedir. İnternet teknolojisinde yaşanan bu değişimler iletişim teknolojisini de etkilemiştir. "Bu yeni iletişim şeklinin adı 2.0' dır ve sağladığı kitle iletişim kanalları sosyal olduğu için de 'sosyal medya' dır. Sosyal medya aslında yeni kitle iletişim araçlarının en interaktif, en sosyal olanıdır; geri planında bilgisayar ağları olan, dili dijital olan, mesajın kaynağının interaktif olduğu ve mesajın global olarak paylaşılabilirdiği bir medyadır." (Castells, 2007: 248) Van Dijk internet teknolojisi ve sosyal medyayla ortaya çıkan bu durumu şu ifadeyle anlatmaktadır: "Tarihe baktığımızda zaman ve uzam kısıtını bu denli ortadan kaldıran başka bir kitle iletişim aracı olmamıştır." (2016: 75).

Castells'in 2.0 olarak adlandırdığı teknolojinin karşılığı olan web 2.0 teknolojisi ile insanlar pasif kullanıcı durumundan aktif kullanıcı durumuna geçmiş ve sadece içerikleri tüketen olmaktan çıkarak aynı zamanda içerik üreticisi (consumer) konumuna gelmiştir (Castells, 2013). İnsanların geleneksel mecralar aracılığıyla tecrübe edemediği bu durum yeni medya mecralarında mümkün hale gelmiştir. Ortaya çıkan bu durumun olumlu getirileri olmakla birlikte, olumsuz yanlarının da olduğu söylemek yanlış olmayacaktır.

Kullanıcıların pasif durumdan aktif konuma, bir başka deyişle içerik üreticileri haline gelmesi, ifade özgürlüğü açısından olumlu bir durum olarak görülmekle birlikte, yanlış bilginin dolaşımına da imkân sağlaması bakımından negatif sonuçları doğurabilme potansiyeline sahiptir. Alççek (2021: 195), yeni medya mecralarının belleği çarpıtma yerleri olduğunu belirtmiş ve yeni medya mecralarının hakikat ötesinin uygulama alanı olduğunu vurgulamıştır.

Keyes'in, çocukların büyüdükçe yalan söylemeye karşı olan yeteneklerinin arttığını belirtmesi gibi gelenekselden bugünkü duruma evrilen yeni medyanın bu yetenek ve kabiliyetlerinin arttığını söylemek doğru olacaktır (Alççek, 2021: 204). Alççek, insanların yüz yüze gelmek zorunda olmadığı, birbirini tanımadığı bu yeni ortamda neyin doğru neyin yanlış olduğunu ayırt etmenin imkânsız olduğuna vurgu yapmaktadır (Alççek, 2021: 203).

İnternet mecralarında bilginin ya da enformasyonun bir an önce paylaşılması dürtüsü, genellikle kulaktan dolma yanlış bilgilerin hızla yayılması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu durum yeni medya mecralarında önemli bir etik ihlal olan "üretilen içeriklerin olgunlaşmadan ve doğruluğunun teyit edilmeden yayılması sorununun" gündeme getirmektedir (Bayraktutan ve Binark, 2013: 70).

Byung Chul Han, düşüncenin sessizlikle beraber olduğunu, gürültülü bir ortamda düşünme faaliyetinin gerçekleşmeyeceğini belirtirken, bugün enformasyon bombardımanının olduğu yeni medya ortamlarının gürültüye sebep olduğunu belirtmektedir. Bu durumun da hakikatin önünde engel oluşturduğunu ortaya koymaktadır (Akt. Durna, 2021: 156-157).

İnternet ortamında bireysel olarak paylaşılan yalan haberler dışında, belli grupların ya da kitlelerin menfaatleri doğrultusunda sistematik olarak yapılan paylaşımlar ya da haberler de tehlikeli olabilmektedir. Burada Henry Jenkins ve Cristian Fuchs'un görüş ve düşüncelerine değinmek gerekir. Jenkins yeni medyanın özgürleştirici ve kolaylaştırıcı etkisinden söz ederken, Fuchs (2020) bu durumun tam tersini dile getirmektedir. Fuchs'a göre, geleneksel mecralarda güç sahibi olan kitleler yeni mecralarda da güç sahibi olmaya ve istedikleri gibi manipülasyon yapmaya devam etmektedir. Yeni medya mecralarında herkes paylaşım yapabilmektedir ama kitlelere ulaşmak ancak güçlü kişilerin ya da grupların erişebileceği bir durumdur. Fuchs, bu durumun eskiden olduğu gibi büyük kuruluşların ya da iktidarın

amaçlarına hizmet etmeye devam ettiğini vurgulamaktadır. Yani geleneksel medyada ortaya çıkan hakikat ötesi durumların bugün de yeni medya mecralarında kendine yer bulmaya devam ettiği söylenebilir.

Jenkins, Fuchs'un savunmuş olduğu düşüncelerin tam tersini savunmaktadır. Fuchs'un belirttiği ana akım medya ve iktidar sahiplerinin elinde olan büyük medya kuruluşları, internet tabanlı yeni medya mecraları sayesinde kullanıcıların kontrolüne geçmiştir. 15-20 yıl önce kendi görüşlerini kitleler karşısında dile getirme fırsatı bulamayanlar, yeterli teknik imkanlara sahip olduğunda, söz sahibi olabilmekte ve kitlelere ulaşabilmektedir (Jenkins, 2016). Bu yeni durum sosyal medya mecralarının sağlamış olduğu kolaylıklar arasında yer almaktadır.

Çalışmada bu iki farklı ve zıt görüş ışığında; yeni medya mecralarında yapılan haberler, yine internet tabanlı bir mecra olan doğruluk platformları üzerinden değerlendirilecektir. Bu çalışmada doğruluk platformlarının, internet kaynaklı haberleri teyit etmede ve doğruluğunun araştırılmasında en geçerli aygıtlar olduğu kabul edilmiştir.

1.3. Değişen Habercilik

Haber kavramının Türkçe'ye Arapça'dan geldiği bilinmektedir. Haberin Türkçe karşılığına salık, duyuk gibi sözcükler önerilmişse de bu kavramlar günümüzde kabul görmemiştir. “İngilizlerin news, Fransızların information (enformasyon) kelimesiyle karşılıkları haber, detaylı bir şekilde irdelenecek olursa, zamanında verilen, toplumun büyük bir kısmını ilgilendiren ve etkileyen, olay, fikir ve kanının anlaşılır bir şekilde dile getirilmesidir.” (Yüksel ve Gürcan, 2005: 55-56).

Haber insanlığın var olduğu ilk çağlardan itibaren, insanların bilgi alma ihtiyacını karşılamak ve merak dürtülerinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Tarihi çok eskilere gitmekle birlikte, bugün modern anlamda algılanan haber kültürü, yazılı kültürün ortaya çıkması ve yaygınlaşması (matbaanın icadı) ile mümkün olabilmıştır. Sonrasında ortaya çıkan teknolojik gelişmeler ve kitle iletişim araçları bugünkü anlamda haberin ve haberciliğin yapılmasına olanak sağlamıştır.

Tokgöz, haberciliğin bir başka deyişle gazeteciliğin köklerinin 14. yüzyıldaki burjuvazinin ticari problemlerini çözmek için kullandığı “haber mektupları” ile aristokrasi hakkında bilginin taşındığı “haber kağıtlarına” dayandığını belirtmektedir (Tokgöz, 2003: 58).

İlk süreli gazete; bir kaynağa göre 1605'te Hollanda'da ticari bir bültenden doğduğu belirtilen Nieuwe Tijdingen'dir. Başka bir kaynağa göre ise, 1609'da Ausburg'da çıkan Avis Relation Oder Zeitung'dur (Tokgöz, 2003: 58). Bu bilgilerden, haberciliğin başka bir tabir ile

gazeteciliğin tam anlamıyla 1600'lü yılların başlarında ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır.

1600'lü yıllardan günümüze kadar gelen süreçte teknolojik gelişmeler hız kesmeden devam etmiştir. Önce gazete, sonrasında radyo ve son olarak televizyon kitle iletişimi anlamında 19. ve 20. yüzyıllara damgasını vuran teknolojik gelişmeler olmuştur. Bütün bunlarla birlikte yapılan haberciliğin değeri gün geçtikçe artmıştır. Önceleri daha çok ticari bültenler şeklinde basılan ve bu amaçla kullanılan gazeteler, gün geçtikçe içerik ve biçim değiştirmiştir.

Değişen habercilik pratikleriyle birlikte haberin kendisi de değişime uğramıştır. Önceleri kamu yararı gözetilerek yapılan haber ya da yayıncılık, büyük şirketlerin medya sektörüne girmesinden sonra farklılaşmıştır. Medyanın bu denli manipülatif hale gelmesi ve üzerindeki baskının artması beraberinde farklı kavramları ortaya çıkarmıştır. Yurttaş gazeteciliği bu kavramların başında gelmektedir.

Yurttaş gazeteciliği 1990'lı yıllarla birlikte; basın özgürlüğü, egemen medya ve hak odaklı yayıncılık tartışmalarının sonucunda ortaya çıkmış bir gazetecilik türüdür. Yurttaş gazeteciliğinin önceki gazetecilik anlayışından farkı, profesyonel manada gazeteci olmayan herkesin gazetecilik yapabilme iddiasını barındırmasıdır (Alankuş, 2009: 110). Bir başka deyişle sıradan vatandaşların da haber yapabilme özgürlüğüne sahip olmasıdır.

Geleneksel medya mecralarının hâkim olduğu dönemlerde yurttaş gazeteciliği yapmak, bu mecraların yapısı düşünüldüğünde, geniş kitlelere ulaşmak uzak bir ihtimaldi. Ancak bugün gelinen noktada sosyal medya mecralarının varlığı, bunu daha kolay hale getirmektedir. "İnternette kullanıcıların haber tüketmekle yetinmeyip haber üretebileceği anlayışının kabul görmeye başlaması ve telefonların, kameraların her yerde olması bunları kullanabilen her bireyi potansiyel muhabire dönüştürmektedir. Bu gelişmeler, mesleği gazetecilik olmayan yurttaşların da birer haber kaynağı olarak gazetecilik faaliyetlerine dâhil edilmesi anlayışını ortaya çıkarmıştır." (Işık ve Acar, 2021: 182)

Yurttaş gazeteciliğinin özgürce yapılabilmesine olanak sağlayan ve herkesin istediği paylaşımı yapmasında özgür bir ortam sağlayan sosyal medya mecraları sağladığı bu avantajlarının yanında birçok soruyu da beraberinde getirmektedir. Sosyal medya mecralarıyla yayılan haberlerin doğruluğu ya da güvenilirliği soruları bunların başında gelmektedir. Bu durumu McIntyre (2019: 10) şu şekilde özetlemektedir; "sosyal medyanın bir haber kaynağı olarak yükselişi, haber ile kanaat arasındaki çizgiyi iyice muğlaklaştırdı. İnsanlar bloglarda, alternatif yeni sitelerden ve nereden bulunduğu belli olmayan içerikleri doğru muşçasına paylaşmaya başladılar. "Pew'in yaptığı son ankete göre, "ABD'li yetişkinlerin %62'si haberlere

sosyal medyadan, bunların da %71'i Facebook'tan ulaşım sağlıyor. Bu da ABD yetişkin nüfusu toplamının %44'ünün haberlerini artık Facebook'tan aldıkları anlamına geliyor.” (McIntyre, 2019: 10).

İnsanların haber ihtiyaçlarını sosyal medya mecralarından karşılamaya başlamasıyla birlikte habercilik anlamında birçok değişimin yaşandığını belirten McIntyre, “Denetlemede ve editörlükte yaşanan gerileyişle birlikte, hangi haberlerin güvenilir olduğunun bilinmesi nasıl mümkün olacak? sorusunu sormaktadır ve devamında sosyal medya mecralarında yapılan haberlerin güvenilirlik sorununun olduğuna vurgu yapmaktadır (McIntyre, 2019: 10). McIntyre, bu durumun kamu yararına habercilik yapılması mefhumunun yitirilmesine ve uydurma haberlerin öne çıkmasına sebebiyet verdiğini belirtmektedir.

McIntyre'nin de belirttiği gibi sosyal medya mecralarında yayılan haberlerin/ bilgilerin doğruluğu çok büyük bir sorun haline gelmektedir. Burada medya okuryazarlığı konusu önem kazanmaktadır. Henüz çok yeni olan sosyal medya mecralarının kullanılması noktasında belli bir bilinci yakalayamamışken, bu mecralarda dolaşan haberlerin doğruluğu daha muğlak hale gelmiştir. Durna, sosyal medya ortamlarında yayılan bilgilerin/haberlerin hızı ve miktarı dolayısıyla teyidinin sıradan bir kullanıcı tarafından yapılmasının mümkün olmadığını belirtmektedir. Bu eksikliği doğruluk platformlarının bir nebze karşıladığını vurgulamakla birlikte, insanların büyük bir kısmının bu platformların varlığından bihaber olduklarının altını çizmektedir (Durna, 2021: 158).

İnternette dolaşan bilgilerin/haberlerin doğruluğunun teyidi noktasında öne çıkan doğruluk platformları bu alanda önemli bir eksiği gidermektedir. Sosyal mecralarda yer alan haberleri/bilgileri belli kıstaslar çerçevesinde değerlendiren bu girişimler, kendilerini bağımsız olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla hakikat ötesi haberciliğin teyidi noktasında önemli bir role sahip oldukları söylemek yanlış olmayacaktır.

1.4. Doğrulama Platformları

Sosyal medya mecraları aracılığıyla yayılan haberlerin, bilgilerin doğruluğu tartışmalı bir hal almıştır. İnternet aracılığıyla yapılan haberlerin ya da yayılan bilgilerin herhangi bir denetim mekanizmasından geçmeden sunulması, paylaşılması bu sorunu pekiştirir niteliktedir. Reuters Enstitüsü'nün 2020 yılında 40 ülkede internette dolaşan haberlerin/bilgilerin güvenilirliğine ilişkin yapmış olduğu araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır (Akt. Işık ve Acar, 2021: 187).

“Araştırmada katılımcılara internette karşılaştıkları haberlerin gerçek veya sahte olup olmadıkları konusunda endişelenip endişelenmedikleri buna önem verip vermedikleri

sorulmuş ve endişelenenlerin dünya ortalaması yüzde 56 olarak bulunmuştur. Rapora göre internette haber tüketimi söz konusu olduğunda neyin gerçek neyin sahte olduğuyla ilgili kaygı duyanların sayısı artmaktadır. İnternetteki yanlış bilgi konusunda 40 ülke arasında kaygı oranı en yüksek ülke yüzde 84 ile Brezilya iken, bu oran Hollanda'da yarı yarıya inerek yüzde 32'de kalıyor. Aynı tabloda Türkiye'de de bu konudaki endişelenenlerin oranı yüzde 62'dir.”

Araştırmaya göre Türkiye'de internet aracılığıyla yayılan haberlerin güvenilirliğine yönelik endişeler dünya ortalamasının üzerindedir. Bu durum Türkiye'de internet kaynaklı haberlerin teyide muhtaç olduğu anlamına gelmektedir.

İnternet kaynaklı haberlerin tartışmalı durumu beraberinde denetim tartışmalarını getirmektedir. Cerf'e göre, internet tabanlı mecralarda dolaşan haberlerin ya da bilgilerin bir denetim mekanizmasına tabii tutulması, sansür uygulamalarının önünü açma potansiyeli taşıması bakımından çeşitli sakıncaları barındırmaktadır (Cerf, 2017: 9). Binark'a göre ise; kamuoyunun üzerinde fikir birliği oluşturduğu konular (çocuk istismarı, nefret söylemi gibi) dışında, bu ve benzeri denetim mekanizmalarının oluşturulması çeşitli olumsuzlukların doğmasına yol açabilir (Binark, 2010).

İnternette dolaşıma çıkan haberlerin bir denetim mekanizmasına tabii olmasına yönelik tartışmalar beraberinde medya okuryazarlığı konusunu getirmektedir. Kitle iletişim araçları özelinde tartışmaya açılan medya okuryazarlığı konusu, henüz kitle iletişim araçları için bile çözülememişken, bugün gelinen noktada sosyal medya mecraları için tartışmaya açılmıştır. Bu tartışmaların gölgesinde doğrulama platformları ortaya çıkmıştır. Sosyal medya mecraları aracılığıyla hiçbir denetime tabi tutulmadan dolaşıma giren bilgilerin ya da haberlerin doğruluğunun saptanması fikri doğrulama platformlarının ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır.

Çömlekçi doğruluk platformlarını; kişiler, gazeteciler ya da sivil toplum örgütleri tarafından kurulan, kamuya açık kaynaklardaki içerik ve iddiaların doğruluğunu araştırma, ulaştığı sonuçları okuyucularla paylaşma ve kullanıcıları dijital ortamdaki içeriğin güvenilirliği konusunda bilgilendirme misyonu yüklenen girişimler olarak tanımlamaktadır. Ayrıca çevrimiçi haberlerin ve dedikoduların doğrulandığı platformlar olduğu yönünde de ekleme yapmaktadır (2019).

Daha çok siyasi söylemlerin ve haberlerin doğrulanmasına yönelik olarak ABD'de ortaya çıkan internet haber teyit/doğrulama platformlarının sonraki dönemde 50'den fazla ülkeye yayıldığı belirtilmektedir (Graves ve Cherubini, 2016: 6).

İnternet teyit/doğrulama platformlarının çıkış noktasına referans veren bir diğer kaynak da “hoax-busting” (palavra-avcısı) diye bilinen web sayfalarıdır. Bu web sayfalarında şaka amaçlı üretilen haberler doğrulanmıştır (Lowrey, 2015: 377).

Brandtzaeg ve Folstad’ (2017: 65) göre, doğrulama platformları kendi içerisinde 3 ayrı kategoride değerlendirilebilir. Bunlar;

- Kamusal ve politik beyanlara yönelenler (PolitiFact, CNN Reality Check gibi),
- Belirli (tematik) konulara odaklananlar (RefugeeCheck, StopFake gibi),
- Çevrimiçi söylenti ve asılsız haberlere yönelenler (Hoax-Slayer, HoaxBusters gibi)

Türkiye’de doğrulama platformu düzleminde kurulan ilk web sayfası YalanSavar.org olarak bilinmektedir. Bir grup bilim insanı ve meraklısı tarafından 2009 yılında kurulan bu platform yukarıdaki belirli konulara yönelen platformlar arasındaki yerini almıştır. 2010 yılında ODTÜ’de evrimsel biyolojiye ilgi duyan öğrenci birlikleri tarafından kurulan EvrimAgaci.org ve Harvard Üniversitesinde okuyan Türk öğrenciler tarafından kurulan bilimkazani.org bu alana giren diğer örnekler arasında yer almıştır (www.habervesaire.com).

Ortak Gelecek İçi Diyalog Derneği tarafından kurulan bir diğer doğruluk platformu ise doğrulukpayi.com’dur. Bu platform siyasi beyanatlara odaklanan birinci grubun ilk örnekleri arasında yer almaktadır. 2015 yılında köşe yazarlarını yanlışlama girişimi olarak ortaya çıkan bir diğer doğruluk platformu ise malumatfurus.org olarak ortaya çıkmıştır. Bu web sayfası da birinci grubun içine dahil edilebilir (www.habervesaire.com).

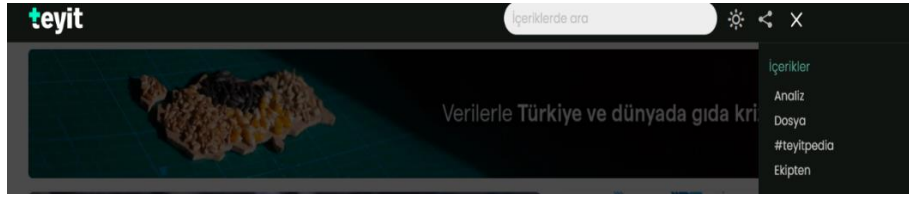
Teyit Medya Araştırmaları tarafından bağımsız bir girişim olarak kurulan teyit.org web sayfası ne yaptıklarıyla ilgili olarak kendilerini, “2016’dan beri internetteki şüpheli bilgileri inceliyor, dijital okuryazarlık ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için eğitim faaliyetleri yürütüyoruz, farklı aktörleri bir araya getirerek yanlış bilgi sorununa yönelik sürdürülebilir çözümlerin geliştirilmesine katkıda bulunuyoruz.” şeklinde tanımlamaktadır (www.teyit.org). teyit.org yukarıdaki kategorilerden üçüncüsüne dahildir. Bu oluşum çevrimiçi söylentilere ve asılsız haberlere karşı oluşturulan bir web sayfasıdır. Üçüncü kategoride yer alan bir diğer oluşum ise dogrula.com adlı web sayfasıdır. Bu web sayfası da teyit.org gibi üçüncü kategoride yer almaktadır.

teyit.org ve dogrula.org adlı doğrulama platformlarının üçüncü kategoride yer alan doğrulama platformlarından olması ve internet üzerinden yapılan haberlere odaklanması sebebiyle araştırma örneğine dahil edilmiştir.

Teyit.org

Eylül 2016 tarihinde kurulan web sayfası, “bilinen yanlışlardan, sosyal medyanın gündemine oturan şüpheli bilgilere, medyanın gündeme getirdiği iddialardan, şehir efsanelerine birçok alanda doğrulama yaparak internet kullanıcılarının doğru bilgiye ulaşmasını sağlamaya çalışmaktadır. Böylece birincil haber kaynağı olarak interneti kullanan yurttaşların ve sivil toplum örgütlerinin çevrimiçi platformlarda hangi bilginin doğru, hangisinin yanlış olduğunu öğrenmesini sağlamayı hedeflemektedir.” (teyit.org/nedir). Ayrıca Uluslararası Doğruluk Kontrol Ağı'nın (IFCN) prensiplerini kendilerine kılavuz edindiklerini belirtilmektedir.

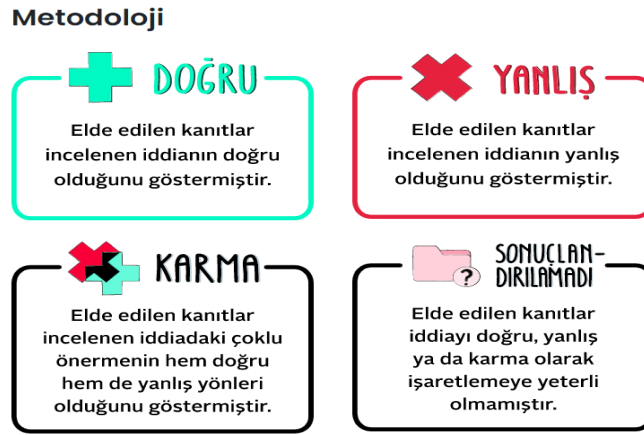
Görsel 1

Kaynak: teyit.org web sayfası

teyit.org web sayfası incelemeye alındığında, arama motoru sekmesi ve hemen onun yanında ayrıntılara ulaşabileceğiniz bir sekme bulunmaktadır. Bu sekmenin üst kısmında (içerikler) dört farklı sekme görülmektedir (Görsel 1). Bunlar sırasıyla; analiz, dosya, teyitpedia ve ekipten sekmeleridir. İlk olarak analiz kısmında editörlerin şüpheli gördüğü bilgiler ele alınmaktadır. Bu bilgiler ele alınırken; doğru, yanlış, karma (doğru ya da yanlış olabilir) ve belirsiz olarak sonuca ulaştırılmaktadır. Dosya kısmında ise; editörlerin şüpheli bilgilerden yola çıkarak, sahte haberi anlamlandırıldığı, veriye dayanan uzun soluklu araştırmaları içeren kapsamlı çalışmalara yer verilmektedir. teyitpedia kısmında; sahte içeriği gerçeğinden ayırt etmeyi, teyitçi gibi düşünebilmeyi sağlayan yöntemler ve güncel bilgilerle ilgili araştırmalar/raporlar yer almaktadır. Ekipten kısmında ise haberler doğruluk/yanlışlık üzerinden değil, ekipte bulunan yazarların yorumları üzerinden değerlendirilmektedir. (teyit.org).

Görsel 2

Kaynak: teyit.org haber değerlendirme kriterleri

Analiz kısmında haberin doğruluğu ya da yanlışlığı dört farklı değerlendirme kriteri üzerinden ele alınmaktadır. Haberler; doğru, yanlış, karma ve sonuçlandırılmadı kriterleri üzerinden kategorize edilmektedir. Haberinin hem doğru hem de yanlış yönlerinin bulunduğu durumlar karma, elde edilen verilerin karma ya da yanlış olarak işaretlenmeye yeterli olmadığı durumlarda ise sonuçlandırılmadı ifadesi yer almaktadır.

Araştırmada teyit.org web sayfası üzerinden yapılacak olan taramada analiz başlığı altındaki “Covid 19” haberleri incelemeye alınacaktır.

1.4.1. Dogrula.org

dogrula.org adlı internet sitesi 2017 yılı itibariyle yayın hayatına başlamış ve internet üzerinde dolaşan şüpheli haberleri ve bilgilileri doğrulamayı kendisine amaç edinmiş doğrulama platformlarından birisidir.

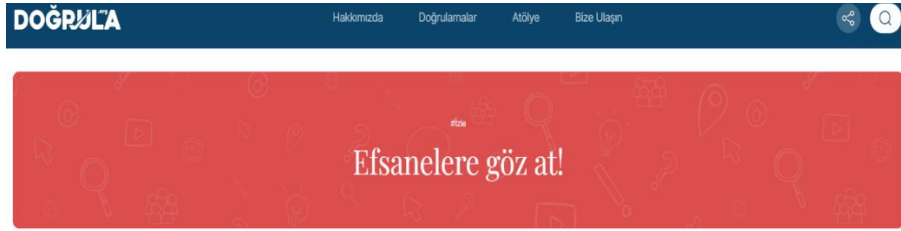
2017 ve 2019 yılları arasında farklı bir yapı ve editöryal kadroyla yayın hayatına başlayan dogrula.org, 2021 yılı şubat ayıyla birlikte Dijital Toplum Araştırmaları Derneği tarafından devralınmıştır. 2021 şubat ayı itibariyle tamamen değişen kadrosuyla hizmete devam etmektedir (dijitaltoplumarastirmalari.org).

‘bilinçli dijital toplum’ mottosunu benimseyen Dijital Toplum Araştırmaları Derneği, “Dijital kanallar aracılığıyla gerçekleşen öğrenmeyi kolaylaştırmayı ve daha kaliteli bir hale getirmeyi hedeflemektedir. Bu çerçevede, bilgi kirliliğiyle mücadeleyi artıracak ve dijital medya okuryazarlığı bilincini yaygınlaştıracak projeler üretmeyi amaçlamaktadır.” Bu

projelerden birisinin de dogrula.org adlı site olduğunu söylemek doğru olacaktır (dijitaltoplumarastirmalari.org/hakkimizda).

dogrula.org, temelsiz doğrulamaların da zamanla sektörü etkileyeceği bilinciyle hareket ettiklerini belirtmekte ve kendilerinin bu işi belli bir temele dayandırarak tarafsız bir biçimde yaptıklarının altını çizmektedir.

Görsel 3

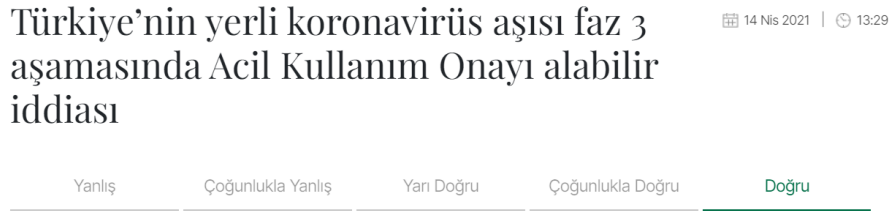

Kaynak: dogrula.org web sayfası

dogrula.org adlı doğrulama platformunun üst kısmında hakkımızda, doğrulamalar, atölye ve bize ulaşın sekmeleri yer almaktadır. Hemen bunların altında da “efsanelere göz at!” sekmesi yer almaktadır (<https://www.dogrula.org/>). Bu kısımdan YouTube’da yer alan kanala yönlendirilerek, birçok şehir efsanesi hakkında doğru bilgiler edinebilmekteyiz.

112

Görsel 4

Kaynak: dogrula.org haber değerlendirme kriterleri

Doğrulamalar sekmesinde ise gündemde yer alan iddiaların doğruluğu araştırılmakta ve 5 puan üzerinden; yanlış, çoğunlukla yanlış, yarı doğru, çoğunlukla doğru ve doğru şeklinde puanlanmaktadır.

Bahse konu olan haberin içeriğine girildiğinde sağ üst köşede haberi değerlendirmeye alan yazarın ismi ve profili görülmektedir. Onun altında haberin yayıldığı platformlar ve isimleri, bir alt da haberin kaynağı yer almaktadır. Haberi değerlendiren kişi, sonuç kısmında haberin doğruluğuyla ilgili olarak değerlendirmesini belirtmektedir. Bu değerlendirmenin alt kısmında haber dolaşımında olduğu şekliyle verilmektedir. Son olarak en alt kısımda yer alan

kanıt bölümünde; yazarın sonucu değerlendirmede hangi kaynaklardan ve verilerden yararlandığını gösteren bilgiler yer almaktadır.

2. Çalışmanın Metodolojisi

2.1. Amaç

Misenformasyon, dezenformasyon ve infodemi gibi kavramların öne çıktığı hakikat ötesi çağ olarak adlandırılan günümüzde, sosyal medya mecraları üzerinden yayılan haberlerin doğruluğunu ya da gerçekliğini ortaya koymak çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

2.2. Amaç Soru Cümleleri

Pandemi döneminde Koronavirüsle ilgili çıkan haberlerin ne kadarı gerçek?

Pandemi döneminde sosyal medya mecraları üzerinden yayılan “Covid 19” haberlerinin güvenilirliği hangi düzeydedir?

2.3. Hipotez

İnternet tabanlı özellikle de sosyal medya kaynaklı haberlerin, herhangi bir denetimden ya da geleneksel kitle iletişim araçlarındaki gibi bir kontrolden geçmeden dolaşıma çıkıyor olması, bu haberlerin birçoğunun asılsız ya da teyide muhtaç olduğunun göstermektedir. Türkiye’de pandemi döneminde sosyal medya mecralarında “Covid 19”la ilgili çıkan haberlerin de bu kapsamda olduğu söylenebilir.

2.4. Yöntem / Model

11 Mart 2020 ve 11 Mart 2022 tarihleri arasında doğrula.org ve teyit.org adlı web sayfaları üzerinden Koronavirüs ile ilgili çıkan haberler taranmıştır. Yapılan tarama sonucu ortaya çıkan veriler, nicel içerik analizine tabi tutulmuştur. İnternet taraması sonucunda ortaya çıkan nicel veriler grafikler yardımıyla çözümlenmiştir. Nicel içerik analizi bir metnin sembolik içeriğinin sayısal betimlemesini tespit etmek için objektif ve sistematik olarak sayma ve kaydetme aşamalarını içermektedir. Nicel içerik analizinde metnin içeriği hakkındaki sayısal verilere vurgu yapılmaktadır. Bununla birlikte nicel içerik analizi çözümlenen metnin içeriğini çizelge ve tablolarla analiz etmeye imkân vermektedir (Neuman, 2012: 466).

Çalışmada 11 Mart 2020 ve 11 Mart 2022 tarihleri arasında dogrula.org ve teyit.org adlı web sayfaları üzerinden geriye dönük olarak arşiv taraması yapılmış, çıkan haberler bilgisayar ortamında kaydedilerek nicel içerik analizine tabi tutulmuştur. İlgili web sayfalarında farklı anahtar kelimeler kullanılarak yapılan aramalarda (Koronavirüs ve Covid 19) “Covid 19” kelimesinin her iki doğruluk platformunda da en yüksek veriyi vermesi sebebiyle, yapılan aramalar “Covid19” şeklinde gerçekleştirilmiştir.

2.5. Örneklem

Amaçlı örneklem tekniği zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine incelenmesine imkân sağlayan bir tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 118). Türkiye’de ilk Koronavirüs vakasının açıklandığı tarih olan 11 Mart 2020 tarihi aynı zamanda araştırmanın da başlangıç tarihi olarak belirlenmiştir. 11 Mart 2020 – 11 Mart 2022 tarihleri arasında Koronavirüs ile ilgili çıkan haberlerin doğrula.org ve teyit.org siteleri üzerinden gerçekliği ortaya konulmuştur.

2.6. Sınırlılıklar

Son yıllarda İnternet üzerinden yayılan haberlerin gerçekliğini araştıran birçok web sayfası ortaya çıkmıştır. Burada araştırmaya konu olan doğruluk platformları, haber başlığındaki iddiaları değerlendirmeye alması sebebiyle araştırmaya dahil edilmiştir. Bu sebeple diğer doğruluk platformları araştırma kapsamının dışında kalmıştır.

Araştırma Koronavirüs vakalarının Türkiye’de görüldüğü ilk tarihten (11 Mart 2020) itibaren 2 yıllık süreci kapsamaktadır. teyit.org adlı platformda bu tarih aralığındaki verilere ulaşılabilmekle beraber, diğer doğrulama platformu olan dogrula.org adlı platformda bu verilere ancak 11 Mart 2021 tarihi itibarıyla ulaşılabilmektedir. Bu sebeple teyit.org platformunda 2 yıllık süreç ele alınırken, dogrula.org adlı platformda ulaşılabilen en eski tarih olan 11 Mart 2021 itibarıyla değerlendirilmeye alınmıştır.

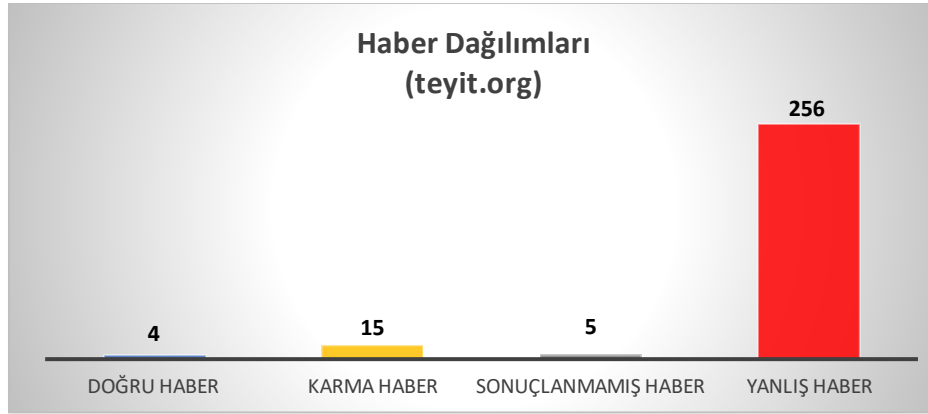
3. Bulgular

3.1. Doğruluk Platformları Üzerinden “Covid 19” Haberlerinin İncelenmesi

Araştırmada Türkiye’de yaşayan insanların, ilk Koronavirüs vakasının görüldüğü 11 Mart 2020 tarihinden itibaren takip eden iki yıl boyunca, karşılaştıkları haberlerin gerçekliklerinin doğrulama platformları üzerinden değerlendirilmesi (doğruluk/yanlışlık yönünden) yapılmıştır.

Araştırma öncesi yapılan incelemelerde haber doğrulama platformları arasında bu özelliklere uyan teyit.org ve dogrula.org platformları örnekleme dahil edilmiştir. Teyit.org web sayfası üzerinden 2 yıllık verilerin analizi yapılırken, dogrulama.org web sayfası üzerinden 11 Mart 2021 tarihinden itibaren yayınlanan haberler incelemeye alınmıştır. Bunun sebebi bu platformun o tarihten önce el değiştirmiş olması ve arşivverilerine ulaşılamamasıdır.

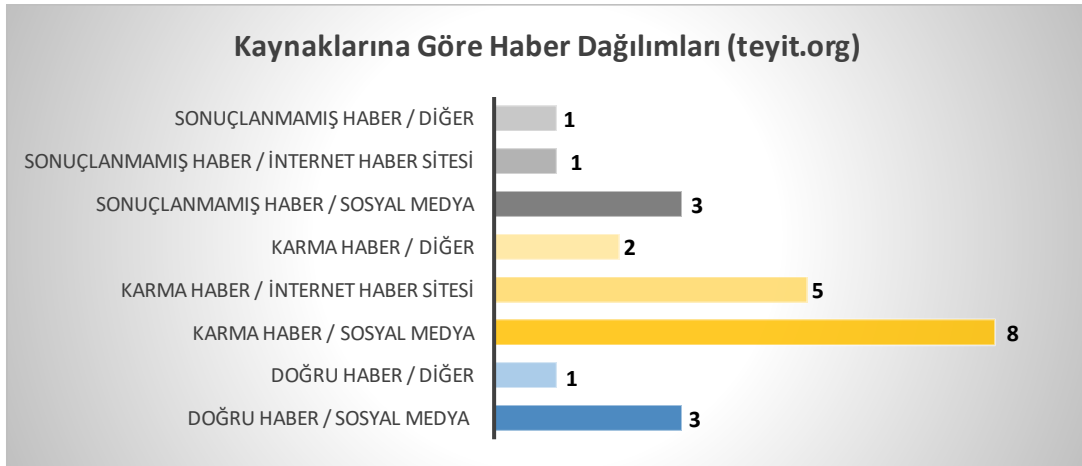
Teyit.org adlı platformda 11.03.2020 ve 11.03.2022 tarihleri arasında yapılan incelemede “Covid 19” başlığı altında toplam 280 adet haber tespit edilmiştir. Bu haberler teyit.org’un belirlemiş olduğu ve haberlerin doğruluğunun incelendiği analiz başlığı altındaki haberlerdir. Diğer başlıklarda yer alan haberler araştırma kapsamı dışında kalmaktadır (Grafik 1).

Grafik 1

Yapılan araştırmada doğru haber başlığında yalnızca 4 haber tespit edilmiştir. Bu kategorideki haberlerin 3'ü sosyal medya kaynaklı haber, kalan biri ise diğer haber kategorisinde yer almaktadır (Grafik 2).

Karma haber başlığında ise 15 haber tespit edilmiştir. Bu haberlerden 8'i sosyal medya kaynaklı haber, 5'i internet haber sitesi kaynaklı haber, kalan 2'si ise diğer haber kategorisinde yer alan haberlerdir. Bir diğer başlık olan sonuçlandırılmayan haber başlığında toplamda 5 adet haber bulunmakta bunların 3'ü sosyal medya kaynaklı haber, biri internet haber sitesi kaynaklı haber olup, kalan haber ise diğer kategorisinde değerlendirilmektedir (Grafik 2).

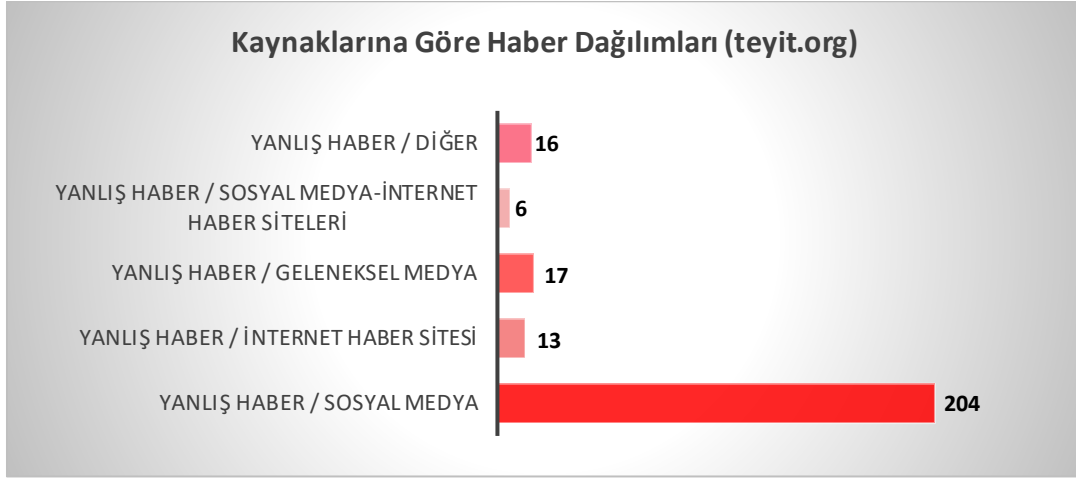
115

Grafik 2

Yanlış haber başlığında gelindiğinde ise, sadece sosyal medya kaynaklı haber sayısı toplam 204 adet olarak ölçülmüştür. Sadece internet haber siteleri kaynaklı yanlış haber sayısı 13 iken, sadece geleneksel medya kaynaklı yanlış haber sayısı ise 17 olarak tespit edilmiştir (geleneksel medya haberlerinin çoğunluğu internet web sayfalarında yer almaktadır). Yanlış

haber başlığında bunların dışında kalan ve diğer kategorisinde yer alan haber sayısı ise 16 olarak tespit edilmiştir (Grafik 3).

Grafik 3

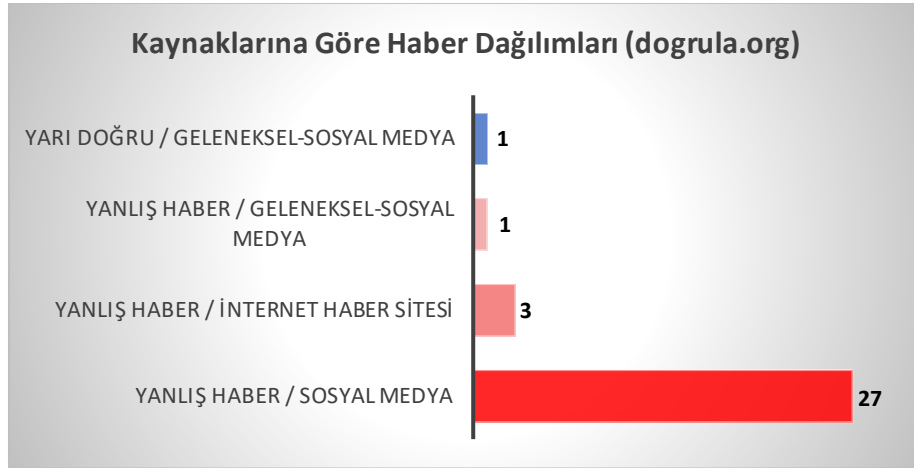

Teyit.org platformunda yer alan haberlerin yıllar açısından ele alınması gerekirse, doğru haberlerin tamamının 2020 yılında yapıldığı görülmektedir. 2021 yılının tamamında ve 2022 yılının 11 Mart tarihine kadar geçen kısımda “Covid 19” ile ilgili incelenen haberlerin hiçbiri doğru değildir.

Bütün bu veriler ışığında teyit.org doğruluk platformunda yer alan haberler doğruluk/yanlışlık ölçeğinde ele alındığında; 2 yıllık süreçte dolaşımdaki 280 haberin 256’sı yanlış haber kategorisindedir. Kalan 24 haberin sadece 4’ü doğrulanabilmiştir. Geriye kalan 20 haberin 5’i sonuçlandırılmamış, 15’i de karma haber kategorisinde değerlendirilmiştir.

Geleneksel medya kategorisinde değerlendirilen haberlerin çoğu internet sayfalarında yer alan haberler olmasına karşın, burada çıkan haberler geleneksel medya kategorisinde değerlendirilmiştir. Bu sebeple sosyal medya ve internet kaynaklı değerlendirilmeye alınan toplam 223 haberin sadece 3’ü doğrulanabilmiştir. Kalan 220 haber çoğunlukla asılsız (yanlış), sonuçlanamamış ya da karma haber kategorisinde yer almıştır.

Araştırma örneğine dahil olan bir diğer doğrulama platformu dogrula.org’ dur. Bu platform özelinde 11 Mart 2021 ve 11 Mart 2022 tarihleri arasındaki bir yıllık süreç değerlendirildiğinde “Covid 19” başlığında toplam 32 haber tespit edilmiştir. Bu haberlerin 31’i tamamen yanlış olarak belirlenmiş, yalnızca biri yarı doğru haber kategorisinde değerlendirilmiştir (Grafik 4).

Grafik 4

2021 yılı içerisinde incelemeye alınan haberlerin 19'u yanlış olarak tespit edilen sosyal medya kaynaklı haberlerdir. 2022 yılında ise 8 sosyal medya kaynaklı yanlış haber tespit edilmiştir. Kalan 5 haberin 3'ü internet haber sitesi kaynaklı 2'si ise hem sosyal medya hem de geleneksel medya kaynaklı olarak değerlendirilmiştir.

Dogrula.org platformu özelinde ele alındığında burada yer alan haberlerin tamamı sosyal medya ve internet sitesi kaynaklı haberlerdir. Sadece geleneksel mecralarda yer alan haber bulunmamaktadır. Bu nedenle burada yer alan sosyal medya kaynaklı 32 haberin yalnızca birinin doğruluk ihtimali vardır. Bir yıl süresince ele alınan diğer 31 haberin doğruluğu kesinlikle söz konusu değildir.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Çalışmanın başında da belirtildiği gibi, kriz dönemlerinde insanların doğru bilgiye olan ihtiyacı ve bu ihtiyaçları nasıl karşıladıkları önem taşımaktadır. 10 yıl öncesine kadar sadece geleneksel medya mecralarından karşılanan haber alma ihtiyacı, internet tabanlı teknolojinin gelişmesiyle birlikte internet tabanlı mecralardan da karşılanmaya başlanmıştır. Web 2.0 teknolojisi ve beraberinde getirdiği kolaylıklar, sosyal medya mecralarının da haber konusunda bir kaynak durumuna gelmesine sebep olmuştur.

Çalışmada hakikat ötesi çağda sosyal medya mecralarından yayılan haberlerin, gerçekliğini araştırmak amaçlanmıştır. Araştırmada yine internet tabanlı mecralardan biri olan doğrulama platformları kullanılmıştır.

Çalışma doğrulama platformları üzerinden taranan haberlerin doğruluğu ya da yanlışlığı üzerinden ele alınmıştır. Değerlendirme yapılırken haber kaynakları; sosyal medya, internet haber siteleri, geleneksel medya ve diğer başlıklarıyla kategorize edilmiştir.

Araştırmada tespit edilen en önemli nokta, araştırmaya konu olan iki yıl içerisinde “Covid 19” başlığı altında doğruluk platformlarında incelemeye tabi tutulan toplam 312 haberin yalnızca 4’ü kesin olarak doğrulanabilmiştir. Kalan haberlerin 21’i tamamen teyit edilememiş haberler durumundadır. Bu verilerden ulaşılan bir diğer sonuç ise 287 haber kesinlikle yanlış (asılsız) olarak tespit edilmiştir.

Araştırma verilerinden ulaşılan bir diğer nokta, toplam 238 adet sosyal medya kaynaklı yanlış (asılsız) haber tespit edilmiştir. Bu haberlerin altısı hem sosyal medya kaynaklı hem de internet haber sitesi kaynaklı olarak gözlenmiştir. Bu da yanlış başlığında yer alan haberlerin, farklı haber kaynakları arasında dolaşıma girdiğini göstermektedir. İnternet haber sitesi kaynaklı haberlerin sosyal medya mecralarında dolaşıma girdiği tespit edilmekle birlikte bu durumun tersi de gözlenmiştir. Sosyal medya mecraları özelinde belirtmek gerekirse, haberlerin herhangi bir kontrole maruz kalmadan dolaşıma çıkıyor olması ortaya çıkan sonucu doğrular nitelikteki bir bulgudur.

Diğer yandan geleneksel medya mecralarında haberin yayınlamadan önce birkaç aşamadan ve editoryal bir süreçten geçmesi yanlış haberin yayılması riskini azaltan bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Aslında bu durum 1990’lı yılların başında, yurttaş gazeteciliğinin ortaya çıktığı dönemde, daha farklı bir noktada yer almaktaydı. Geleneksel medya mecralarının iktidar sahiplerinin ya da hegemonik güçlerin elinde olması, haberlerin onların istediği şekilde çıkmasına sebep olmaktaydı. Yurttaş gazeteciliği bu durumun sonucunda ortaya çıkmış ve özgür haberciliğin umudu olmuştur. Ancak günümüzde gelenen son noktada, sosyal medya

mecralarının sağlamış olduğu olanaklar hakikat ötesi haberciliğe dolayısıyla dezenformasyona açık bir ortama da sebep olmaktadır.

İçinde bulunduğumuz hakikat ötesi çağda internet üzerinden, özellikle de sosyal medya mecraları üzerinden, hiçbir sınırlama olmaksızın dolaşıma çıkan haberlerin doğruluğu büyük tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Bu tartışmaların sonucunda ortaya çıkan doğruluk platformları, en azından bir süreliğine, bilgi/haber doğrulama ihtiyacını karşılar nitelikteki internet tabanlı mecralardır. Hakikat ötesi çağın sosyal medya okuryazarlık ihtiyacını bir seviyede karşıladıklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bütün bu bilgilerin ışığında, Türkiye’de pandemi döneminde 11 Mart 2020 – 11 Mart 2022 tarihleri arasında “Covid 19” başlığıyla dolaşıma çıkan haberlerin doğruluk platformları üzerinden yapılan incelemesinde, toplam 312 haberin sadece 4’ünün doğrulanabilmesi, çoğunluğu internet tabanlı ve sosyal medya kaynaklı olan bu haberlerin güvenilir olmadığını ortaya çıkarmıştır. Dünyanın içinden geçmiş olduğu bu kritik süreçte sosyal medya mecralarında ya da internette dolaşan haberlerin asılsız olması endişe verici bir sonuçtur.

Araştırma süreci boyunca örnekleme dahil olan her iki platformun incelemeye aldığı haberlerin yüzde 88’inden fazlasının internet tabanlı olduğu, yüzde 80’inin ise sosyal medya kaynaklı olduğu gözlenmiştir. Pandemi döneminde haber doğrulama platformu özelinde değerlendirildiğinde, Türkiye’de insanların daha çok internet tabanlı haber kaynaklarını kullandığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Alankuş, S. (2008). *Yeni Habercilik Arayışları: Hak Odaklı Habercilik, Yurttaş Gazeteciliği, Barış gazeteciliği. Gazeteciliğe Başlarken Okurdan Haber Odasına*. İstanbul: IPS Vakfı Yayınları, 112-123.
- Alçıçek, M. (2021). “Bir Belleği Çarpıtma Dinamiği Olarak Post – Truth ve Yeni Medya”. *İstanbul: Doğu Batı Düşünce Dergisi*. 97: 195-208.
- Alpay, Y. (2021). *Yalanın Siyaseti*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Binark, M.; Bayraktutan, G. (2013). *Aydın Karanlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik*. İstanbul: Kalkedon.
- Castells, Manuel, (2013). "Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum Ve Kültür", *Ağ Toplumunun Yükselişi*. (Çev. Ebru Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3.Baskı.
- Çakır, M. (2014). *Yeni Medyaya İlişkin Eleştirel Yaklaşım ve Tespitleri İle Christian Fuchs*. İstanbul: Doğu Kitapevi.

- Durna, T. (2021). “Yalan Çağına Giden Yolların Taşları Nasıl Döşendi?”. *İstanbul: Doğu Batı Düşünce Dergisi*. 97: 141-167.
- Fallis, D. (2015). “What is disinformation?”. *Johns Hopkins University Library Trends*, 63 (3): 401-426.
- Fetzer, J. H. (2004). “Disinformation: The Use Of False Information.” *Minds and Machines*. 14 (2): 231-240.
- Fuchs, Christian. (2020). *Sosyal Medya: Eleştirel Bir Giriş*. (Çev. D. Saraçoğlu ve İ. Kalaycı). İstanbul: Nota Bene Yayınları.
- Gölbaşı, D.S; Metintaş, S. (2020). “Covid 19 Pandemisi ve İnfodemi”. *Eskişehir: ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*. Covid 19 Özel Sayısı: 126-137.
- Ireton, C.; Posetti, J. (2018). *Journalism, 'Fake News,' and Disinformation*. Paris: UNESCO.
- Işık, Y.S.; Acar, S. (2021). “Sağlığın Bilgisi ve Bilginin Sağlığı: Türkiye’de Toplumun Bilgi İle İlişkisi Sorunu – Salgın Sürecine Dair Bir Değerlendirme”. *İstanbul: Doğu Batı Düşünce Dergisi*. 97: 169-194.
- Jenkins, H. (2016). *Cesur Yeni Medya: Teknolojiler ve Hayran Kültürü* (Ed. N. Yeğengil). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Keyes, R. (2004). *The Post Truth Era: Dishonesty And Deception In Contemporary Life*. New York: St.Martin's Press.
- Köktürk, M. (2020). “Post Truth ya da Mağaraya Dönüş”. *Ankara: Pasajlar Sosyal Bilimler Dergisi*. 4: 35-56.
- Marwick, A.; Lewis, R. (2017). *Media Manipulation and Disinformation Online*. New York: Data and Society Research Institute.
- McIntyre, L. (2019). *Hakikat Sonrası* (Ed. F. Biçici). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*. (5b.). İstanbul: Yayın Odası.
- Oxford İngilizce Sözlüğü. (2020). Oxford: Oxford University Press.
- Özkul, O; Şahin, Y; Ender, B. (2022). “Post – Truth Dönemde Hakikat Anlayışının Dönüşümü”. Hukuk Felsefesi ve Sosyoloji Arkivi Sempozyumu. hfsa-sempozyum.com.
- Scheufele, D. A.; Krause, N. M. (2019). *Science Audiences, Misinformation, and Fake News*. Proceedings of the National Academy of Sciences.
- Toffler, Alvin. (2008), *Üçüncü Dalga Bir Fütürist Ekonomi Analizi Klasığı*. (Çev. Selim Yeniçeri). İstanbul: Koridor Yayıncılık.
- Tokgöz, O. (2003). *Temel Gazetecilik*. Ankara: İmge Kitabevi .
- Van Dijk, J. (2016). *Ağ Toplumu*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

- Ward S. J. A.; Wasserman H. (2010), "Towards an Open Ethics: Implications of New Media Platforms for Global Ethics Discourse", *Journal of Mass Media Ethics*. 25 (4): 275-292.
- Wardle, C.; Derakhshan, H. (2017). "Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework For Research and Policymaking". *Council of Europe Report DGI 09*.
- Yıldırım, A.; Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10.b). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, M. (2021). "Post – Truth Agnotolojisi Doğruluk mu? Cesaret mi?". *İstanbul: Doğu Batı Düşünce Dergisi*. 97: 209-234.
- Yüksel, E.; Adıyaman, K.H.; Aydın, N.; Kurt, B.; Çelik, C.; Karaoğlu, E.; Demirel, M. (2015). "İyi Haber de İyi Haber Midir? Haber Değerleri Üzerine Bir İçerik Analizi Çalışması". *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*. 9(1): 94.

Elektronik Kaynaklar

- Castells, M. (2007), "Communication, Power and Counter-power in the Network Society".
[Online] www.ijoc.org/index.php. (Erişim Tarihi: 18.07.2019).
- Çömlekçi, F (2019). "Sosyal Medyada Dezenformasyon ve Haber Doğrulama Platformlarının Pratikleri". *Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. (Erişim Tarihi: 12.06.2023).
- Kurtoğlu, G, B, *Doğrulama Platformları ve Dijital Okuryazarlık*.
<https://www.habervesaire.com/dogrulama-platformlari-ve-dijital-okuryazarlik/> (Erişim Tarihi: 28.05.2021).
- Özcan, M. (2018, Ocak), *Öznenin Ölümü: Post Truth Çağında Güvenlik ve Türkiye*.
<https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/rapor-oznenin-olumu-post-truth-caginda-guvenlik-ve-turkiye.pdf> (Erişim Tarihi: 18.07.2019).
- Rupert, W. (2017, Nisan), *Post Truth: The Internet, Education and Democracy*.
www.rupertwegerif.name/blog/post-truth-the-internet-education-and-democracy (Erişim Tarihi: 18.07.2019)
- Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. www.sozluk.gov.tr. (Erişim Tarihi: 18.07.2022).
<https://yenimedya.wordpress.com/2016/11/29/abd-secimlerinde-facebookun-rolu-posttruth-siyaset-algoritmalar-ve-sahte-haberler/> , (Çevrimiçi: 21.07.2019).
- Teyit Medya A.Ş, *Teyit nedir*. <https://teyit.org/nedir/> (Erişim Tarihi: 08.01.2023).
- Teyit Medya A.Ş, *Metodoloji ve İlkeler*. <https://teyit.org/metodoloji-ve-ilkeleler/> (Erişim Tarihi: 15.08.2022).
- Teyit Medya A.Ş, *Analiz*. <https://teyit.org/konu/analiz/> (Erişim Tarihi: 08.01.2023).

Teyit Medya A.ř, *Dosya*. <https://teyit.org/konu/dosya/> (Erişim Tarihi: 08.01.2023).

Teyit Medya A.ř, *Ekipten*. <https://teyit.org/konu/ekipten/> (Erişim Tarihi: 08.01.2023).

Teyit Medya A.ř. *Teyitpedia*. <https://teyit.org/konu/teyitpedia/> (Erişim Tarihi: 10.01.2023).

Dijital Toplum Araştırmaları Derneği,

Hakkımızda, www.dijitaltoplumarastirmalari.org/hakkimizda (Erişim Tarihi: 12.01.2023).

Dijital Toplum Araştırmaları Derneği, *Web Sayfası*, <https://www.dogrula.org/>, (Erişim Tarihi: 12.01.2023).

SİMETRİK İLETİŞİM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ YAZIM KURALLARI

Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizcedir.

Aksi belirtilmedikçe gönderilen çalışmalarla ilgili tüm yazışmalar çalışmanın ilk yazarıyla yapılacaktır. Makale gönderimi online olarak ve <http://dergipark.gov.tr/siad> üzerinden yapılmalıdır. Dergiye gönderilen çalışmalar, Word 97-2003 ve üzerindeki sürümleri ile yazılmış elektronik dosya olmalıdır.

Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi'nin yazım kuralları aşağıda maddeler halinde özetlenmektedir:

1. Çalışmalar, A4 formatında üst, alt, sağ ve sol taraftan 2,5 cm. boşluk bırakılarak, 12 punto Times New Roman yazı tipinde ve 1,5 satır aralık ölçüsü ile hazırlanmalıdır. Paragraf başı, 1,25 cm içeriden olmalıdır.
2. Çalışmalar, 3000 - 9000 sözcük arasında olmalı ve 25 sayfayı geçmeyecek boyutta olacak biçimde düzenlenmelidir. Yazar(lar)ın sayfa numaraları vermelerine gerek yoktur.
3. Yazar/yazarların adları, dergiye gönderilen çalışmanın içeriğinde yer almamalıdır. Çalışma, hakemlerce olumlu rapor ile değerlendirildiği takdirde editör tarafından çalışmanın başlığının hemen altında sağa bitişik şekilde verilecektir. Ayrıca yıldız dipnot şeklinde (*) yazarın unvanı, kurumu ve e-posta adresi sayfanın en altında dipnotta belirtilecektir. Dipnot, 10 punto olacaktır.
4. Türkçe ile yazılan çalışmalarda, Giriş bölümünden önce 150-200 sözcük arasında çalışmanın kapsamını, amacını, ulaşılan sonuçları ve kullanılan yöntemi belirten Türkçe ve sonrasında İngilizce özet yer almalıdır. Çalışmanın İngilizce başlığı, İngilizce özetin üzerinde yer almalıdır. Türkçe ve İngilizce özetlerin altında, çalışmanın içeriğini yansıtan 3-5 arası anahtar kelime yer almalıdır. İngilizce ile yazılan çalışmalarda, İngilizce özet üstte ve Türkçe özet altta yer almalıdır.
5. Çalışmaların başlıca şu unsurları içermesi gerekmektedir: Başlık, Türkçe özet ve anahtar kelimeler; yabancı dilde başlık, İngilizce özet ve anahtar kelimeler; giriş, ana metin bölümleri, sonuç ve kaynakça. Literatür taramasına dayalı kuramsal çalışmalarda başlıklar için numaralandırma yapıp yapmama, yazar(lar)ın inisiyatifine bırakılmaktadır. Araştırmaya dayalı çalışmalarda, başlıklar için numaralandırma yapılması gerekmektedir. Araştırma bölümünün içeriğinde araştırmanın yöntemi, araştırmanın amacı ve önemi, veri toplama araçları gibi başlıklar mutlaka alt başlıklar olarak verilmelidir.

6. Çalışmalarda tablo, grafik ve şekil gibi göstergelerin başlıkları, numaralandırılmak suretiyle kalın puntolu ve ortalı olarak yer almalıdır. Yazar(lar), tablo, grafik ve şekil gibi unsurlarda sayfaya sığması için puntoları istedikleri ölçüde küçültebilirler. Ancak normal koşullarda 10 punto ideal ölçü olarak kabul edilmektedir.

7. Yayınlanmak üzere gönderilen çalışmalar, sisteme bir ek dosya ile birlikte gönderilmelidir. Bu ek dosyada çalışmanın tam adı, yazar/yazarların unvan(lar)ı, ad(lar)ı ve soyad(lar)ı, çalıştıkları kurum ile birlikte kendilerine ulaşılabilir cep telefonu numarası ve e-posta adresi yer almalıdır.

KAYNAKLAR

Kaynakların doğru verilmesinden çalışmanın yazar(lar)ı sorumludur. Bu nedenle, çalışmanın yazar(lar)ı, bu hususa oldukça özen göstermelidir. Kaynakçada gösterilen tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar, kaynakça içerisinde alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Referans Stili ve Formatı

Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi, metin içi alıntılama ve kaynak gösterme için APA (American Psychological Association) kaynak stiline uyan bir yol izlemektedir. Kaynaklar, aşağıda yer alan örneklerdeki gibi gösterilmelidir.

Metin İçinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar, metinde parantez içinde yazar(lar)ın soyad(lar)ı, yayın tarihi ve sayfa numarası yazılarak belirtilmelidir. Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır.

Örnekler:

Tek yazarlı kaynak;

(Aktan, 2018: 36)

İki yazarlı kaynak;

(Becan ve Ustakara, 2017: 65)

Üç ve daha çok yazarlı kaynak;

(Balcı ve ark., 2013: 8)

Atıflar parantez içinde şöyle sıralanmalıdır

(Ustakara, 2015: 142; Göksu, 2018: 123)

Not: Kurumlar kaynak olduğunda, metinde kısaltması yazılır. Örneğin, Türk Dil Kurumu kaynak olduğunda, metin içerisinde (TDK, 1996: 35) gibi bir kaynak gösterimi olur.

Kaynakça Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar, metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap

a) Tek Yazarlı Kitap

Becan, C. (2015). *Reklamı Ters Yüz Etmek: Korku Politikası Üzerinden Anti Ütopik Bir Bakış*. Konya: Eğitim Kitabevi.

b) Türkçeye Çevrilmiş Kitap

Habermas, J. (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı*. (Çev. T. Bora ve M. Sancar). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

c) Editörlü Kitap

Korkmaz, A. (2015). “Kültürel Emperyalizm Bağlamında Küresel Kültürün Yerel Kültüre Etkisi”. *Küreselleşme Ekseninde İktidar ve İletişim: İktidarın İletişimi İletişimin İktidar Etkisi*. (Ed. F. Ustakara). Konya: Literatürk Academia, 183-246.

d) Çok Yazarlı Kitap

Ustakara, F.; Göksu, O. (2018). *Halkla İlişkiler Çalışmaları ve Etkinlik Düzeyi: İSO 500 Araştırması: Şirketler Bazında Kapsamlı Bir Halkla İlişkiler Araştırması*. Konya: Literatürk Academia.

Makale

a) Makale

Yağbasan, M.; Ustakara, F. (2008). “Türk Toplumunda Kahvehane ve Kafelerdeki İletişimsel Ortamı Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması (Gaziantep İli Örneği)”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 18 (1): 233-260

b) DOI’si Olan Makale

Şahan, S. (2018). “Politikaların Üretiminde ve Sunumunda Uzmanlar: Yeni Politik Seçkinler Üzerine Bir İnceleme”. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 17 (3): 941-958. Doi no: <http://dx.doi.org/10.21547/jss.371612>.

Tez

Aktan, E. (2007). *Kurumsal İletişim Sürecinde Liderin Rolü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sunum, Bildiri

a) Tam Metin Olarak Yayımlanan Bildiriler

Göksu O. (2013). “Siyasal İletişim Perspektifinden Balkon Konuşmalarına Yönelik Bir Söylem Analizi”. *1. Uluslararası Siyasal İletişim, Demokrasi Ve Yeni Süreçler Sempozyumu*. 21-23 Kasım 2013, Diyarbakır, 20-40.

b) Sözlü Olarak Sunulmuş ve Yayımlanmamış Bildiriler

Ustakara, F.; Mavnacıoğlu, K.; Görpe, S. (2012). “The Change in the Perception of Public Relations in the Public Sector: From Publicity to Consensus Building?”. (Unpublished). *EUPRERA 2012 Congress*. 20- 22 September 2012, İstanbul.

Diğer Kaynaklar

a) Gazete Yazısı

Hızlan, D. (2018). “Yarının Sanatçısı 35 Genç”. *Hürriyet Gazetesi*. 5 Ağustos 2018, Sayfa: 18.

(Akademik türden olmayan güncel dergiler için de aynı şekilde kaynak gösterimi yapılır.)

b) Ansiklopedi

AnaBritannica (1994). *Genel Kültür Ansiklopedisi*. Cilt: 17. İstanbul: Ana Yayıncılık.

c) Sözlük

Püsküllüoğlu, A. (2007). *Çağdaş Türkçe Sözlük*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

d) Web Sitesi

Uçar, O. (tarih belirtilmemiş). “Kitle İletişim Araçları Nelerdir? Kitle İletişim Araçlarının Tarihi ve Kullanım Alanları Nelerdir?”.

<https://www.bilgiustam.com/kitle-iletisim-araclari-nelerdir-kitle-iletisim-araclarinin-tarihi-kullanim-alanlari-nelerdir/> . Erişim Tarihi: 08.08.2018.

e) Televizyon ve Sinema Yapımı

Kılıç, Y. (Yapımcı). Üstel, A. (Senarist). Baytan, N. (Yönetmen). (1982). *Yedi Bela Hüsnü*. [Film]. Türkiye: Cumhuriyet Film.

Alp, M. Y. (Yapımcı). Aydemir, S.; Kaman, M.; Kaman, E. (Senarist). Aydemir, S. (Yönetmen). (2014). *Kardeş Payı*. [Dizi]. Türkiye: NTC Yapım

Not: Kaynak bir kurum olduğunda; önce kısaltması, sonra kurumun tam adı yazılır. Örneğin; TDK (Türk Dil Kurumu) (2015). *Genel Açıklamalı Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.

İLETİŞİM İÇİN:

Web sitesi: <http://dergipark.gov.tr/siad>

E-posta: info@simetrikiletisim.com

AMAÇ

Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi'nin yayımlanmasının temel amacı, Simetrik İletişim Platformu'nun iletişim bilimi alanına bilimsel araştırma yöntemlerine bağlı olarak akademik düzeyde bir katkı sağlamasıdır. Simetrik İletişim Platformu'nun akademik camiadaki üyeleri, iletişim biliminin sosyal bilimler içerisindeki konumunun güçlenmesine çaba sarf etmektedirler. Akademisyenler, araştırmacılar, profesyoneller, öğrenciler ve ilgili mesleki, akademik kurum ve kuruluşlar derginin hedef kitlesini oluşturur.

KAPSAM

Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi'nin amacı, kapsamını da belirleyici niteliktedir. Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi, iletişim bilimi kapsamındaki tüm çalışmaların yayımlanmasına açık bir dergidir. İletişim ile bağlantılı tüm çalışmalar, derginin içeriğine bağlı olarak değerlendirmeye alınır.

Akademik araştırmacılar, iletişim profesyonelleri ve iletişim politikası belirleyicilerine yönelik bilimsel bilginin paylaşıldığı küresel bir platform oluşturmak için iletişim konusunu çeşitli açılardan ele alan orijinal araştırma, çeviri, derleme, olgu sunumu ve kitap incelemesi yazıları yayınlar. İletişim konusuyla ilgili ve derinlikli yorumlar içeren sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi, antropoloji, felsefe, tarih ve diğer alanlardan da katkılara açıktır. Bir başka deyişle, iletişim bilimi alanı ile bağlantı kurulması suretiyle diğer sosyal bilimler disiplinlerinden çalışmalar dergide yayımlanabilir.

Amaç ve kapsam doğrultusunda, aşağıdaki başlıklarda yer alan bilgiler, Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi'ne ilişkin geniş bilgi edinilmesini sağlamaktadır.

YAYIN POLİTİKASI

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği, derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır. Dergi, iletişim bilimi alanında, orijinal araştırma niteliğindeki yazıları yayınlamaya öncelik vermektedir. Alana katkı sağlayacak çeviri, derleme, kitap eleştirisi vb. yayınların yayımlanması da Simetrik İletişim Platformu'nun önemli bir yayın politikasıdır.

Dergi, her yılın Ocak ve Temmuz aylarında olmak üzere periyodik olarak yılda iki kez çıkarılır. Yazarlar tarafından çalışmalar Ocak sayısı için bir önceki yılın Eylül ayının başlangıcından Kasım ayının ortasına kadar; Temmuz sayısı için o yılın Mart ayının başlangıcından Mayıs ayının ortasına kadar olan süreçte gönderilmelidir. Simetrik İletişim Platformu, düzenlenen bilimsel etkinliklerin değerlendirilmesi için gerekli gördüğü durumlarda Özel Sayı çıkarabilir.

GENEL İLKELER

Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi adına, daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir.

Çalışmada gerekli izinlerin alınıp alınmadığından yazar(lar) sorumludur. Derginin alınması gereken bu izinlerle ilgili hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır.

Editör, gönderilen çalışma biçimsel esaslara uygun ise, gelen yazıyı yurtiçinden ve /veya yurtdışından en az iki hakemin değerlendirmesine sunar. Hakemler tarafından yayınlanması kabul edilen çalışmalar, hakemler gerek gördüğü takdirde çalışmada istenen değişiklikler yazarlar tarafından yapıldıktan sonra yayınlanır. Tüm hakemler çalışmayı yayınlanabilir bulmaz ise, çalışmanın yayınlanamayacağı yazar(lar)a bildirilir. İki hakemden biri çalışmayı yayınlanabilir nitelikte bulmaz ise, çalışma üçüncü hakeme gönderilir. Üçüncü hakemin kararı, çalışmanın yayınlanma durumunu belirler.

Çalışma yayınlanmak üzere Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi'ne gönderildikten sonra yazarlardan hiçbirinin ismi, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve yeni bir isim yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez.

Yayınlanan çalışmalara ait yazı ve resimlerin tüm hakları Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi'ne aittir.

Yazarların Sorumluluğu

Çalışmaların bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazar(lar)ın sorumluluğundadır. Yazar(lar), çalışmayı dergiye göndererek çalışmanın daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirmede olmadığı konusunda teminat sağlamış olur(lar). Yazar(lar); intihal, izinsiz belge kullanma gibi etik olmayan uygulamalardan kesinlikle kaçınmalıdır(lar).

Gönderilen çalışma çok yazarlı ise, çalışmaya tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler yazar olmanın ölçütlerini karşılamalıdır. Yazarların isim sıralaması, çalışma dergiye gönderilmeden önce ortak verilen bir karar olmalıdır. Çalışma yayınlanma aşamasında iken, bu konuda herhangi bir değişiklik yapılması söz konusu edilemez.

Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan tüm bireyler çalışmanın sonunda, kaynakça bölümünde önce “teşekkür / bilgiler” kısmında sıralanmalıdır. Bu nitelikteki kişilere örnek olarak sadece teknik destek sağlayan, yazıma yardımcı olan ya da sadece genel bir destek sağlayan, finansal yönden veya materyal desteği sunan kişiler gösterilebilir.

Bir yazar kendi yayınlanmış çalışmasında kendisinden kaynaklanmayan belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen iletişime geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Editör ve Hakem Sorumlulukları ve Değerlendirme Süreci

Editörler, bilimsel etik anlayışına bağlı olarak çalışmalarını, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi yaklaşımından bağımsız olarak değerlendirirler. Yayına gönderilen çalışmaların adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmeleri sürecini yönetirler. Gönderilen çalışmalara ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti altına alırlar. Editörler, içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludurlar. Gerekli olduğunda, hata sayfası yayınlamalı ya da düzeltme yapmalıdırlar.

Editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Hakem atama konusunda tam yetkiye sahiptir ve Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi'nde yayınlanacak çalışmalarla ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemler, değerlendirecekleri makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi yaklaşımından bağımsız olarak değerlendirirler. Değerlendirmelerinin sonucunda, bilimsel araştırma yöntemlerini esas alarak

tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Hakemler, eğer çalışmada mevcut ise yazarların atıfta bulunmadığı konuyla ilgili yayınlanmış çalışmaları tespit etmelidirler. Gönderilmiş çalışmalara ilişkin tüm bilginin gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar. Hakem, çalışma konusu hakkında kendini konuya hâkim konumda hissetmiyor ya da iş yoğunluğuna bağlı olarak zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu derhal bildirmeli ve editörden hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde, hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Editörün inisiyatif üstlenmesiyle bazı durumlarda ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması yoluna gidilebilir.

AÇIK ERİŞİM İLKESİ

“Bilgi paylaştıkça çoğalır” prensibine bağlı olarak; Simetrik İletişim Platformu, “Açık Erişim İlkesini” gözetir. Açık erişimli bir yayın olan Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi’nin, tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir.